

MAAKODU

VIDIIT: VÕIDA
LINNULAULU-
RAAMAT!

Eesti esimene aia-, suvila- ja majaomanike ajakiri • XXIII aastakäik • mai 2013

Vanikkuljuse suve oodates

Geoffrey
Bawa
imeline aed

Supipeenar
suures kastis

Hubane kodu
kartulihoidlas

Salvkaev
puhtaks

Tõnu Lind
ja tema magnooliad

Kevadised
kardinamängud

hind 2.90 €

ISSN 0235-6899

9 770235 689028

KATUS LÄBI? TEEME ÄRA!

Tuleme kohale ja möödame. Valmistame ning paigaldame. Üle Eesti.

AS TOODE KATUSEABI:

TELEFON: 659 9400, 800 7000

* 2013. aasta jooksul AS Toode paigaldatud katustele TASUTA 1-aastane lisagarantii!

www.toode.ee/katuseabi
e-kiri: toode@toode.ee

Sisukord

KODU

- 6 Romantikute kodu kartulihoidlas
- 14 Lunuganga – andeka looja pelgupaik
- 26 Kirjumirjud kardinamängud
- 28 Kaltsukotilinikud kardinaks
- 30 Puit aaderdades väarikamaks
- 36 Salvkaev vajab aeg-ajalt puhastamist

AED

- 38 Igäuhele tükike aiaparadiisi
- 40 Linna lilled
- 46 Õied kui kirikukellad või teetassid
- 50 Magnooliad – eksootilised iludused
- 56 Magnooliaõites kevad ühes isemoodi koduaias
- 60 Supipeenar suures kastis
- 64 Umbrohutõrjest umbrohukülviks
- 66 Uudised
- 68 Mõtlet läbi ja säilita olemasolevat!

ELULAAD

- 70 Laulev aed
- 76 Kevadine roheline taldrikul
- 80 Mai sündmuste kalender
- 82 Ristsõna

14

6

30

28

26

70

50

40

60

76

Üks väike lugu varesest

Kõik, kes meile kirjutasid, teadsid loomulikult lugejamängu õiget vastust – see täitsa tasuta nauditav suvemõnu, mis öösel sünnib ja päeval sureb, on loomulikult kaste. Õige vastuse eest saab loosi tahtel raamatu “Seltsilistaimed. Maheaedniku käsiraamat” Eva Maria Virnas.

Kastemärjas rohus veel käia ei saa, praegu on aga õigeim aeg nautida linnulaulu. Minu linnakodu on keset linnunimelisi tänavaid, ja nagu lumi kadus, nii seal üks võiduhõiskamine ja rõõmulaul lahti läks. Koduaia lindudest kirjutab mainumbris väga mõnusalt meie hea autor ja reisikaaslane Merle Kääri. Ta kinnitab, et linnust saab kohe teie isiklik tuttav, kui oskate talle nime anda. Tutvumise hõlbustamiseks on meie lugejamängu auhinnaks nüüd Fred Jüssi “Linnuaabits” – koos linnulauluplaadi ja autori autogrammiga.

Selle võitmiseks tuleb teil kirjutada väike lugu oma kokkupuutest varesse kui ühe väga põneva linnuga. Parima loo autor saab raamatu, kuid avaldame ka teised huvitavamad ja maksame honorari.

Ristsõna õige vastus oli: “Hereford. Šoti mägiveis. Šarolee. Lihaveised võsa tõrjumus.” Selle eest võitis Gardena head töökindad – kevadisel aiatööl ei saa ju nendeta kuidagi läbi – Velda Väljakivi Laimjala vallast.

Erinumbris “Suvi aias” olid teie lemmikloomad väga tasavägiselt “Roosiaed heinamaa süles” ja “Tamme talu kadakasel karjamaal”.

Teie vareselugusid, kirju ja küsimusi ootame toimetusse hiljemalt 20. maiks.

Linnulauluküllast kevadet!

Meeli Müüripeal,
Maakodu
peatoimetaja

Minu lemmikud

Mulle meeldisid eriti kaks lugu: “Meeste väliköögid” ja “Kuurist sündinud kuursaal” – suvi on juba südames ja grillihooaeg on meie naabruskonnas püha. Seda on kõige mugavam teha imelises lisamajas – neid praktilisi ja kauneid ehitisi lihtsalt varjualusteks nimetada oleks ju lausa solvamine –, kus isegi paduvihm ei heiduta ja tuju ei lange iial. Kolmas lemmiklugu oli Aili Linroosi roosiaast. Ma armastan roose nii väga! Ilusad ja kuninglikud. Ja see aed nägi välja nii, nagu pärineks vanast mõisapreilide ja -prouade ajast...

Aitäh teile, et leiate üles need imelised inimesed ja nende kätetöö ning toote lugejateni!

Lugejamängu vastus on kaste. Ikka see, mis õues tekib ja kaob, mitte see, mida sööd kartulitega!

Ilusat loodetavasti peagi saabuvat suvel!

Eva-Maria

Kavatsen nüüd teid tellida!

Plaanin maale välikööki rajada, erinumbris “Suvi aias” tutvustatud näited olid väga huvitavad. Ja kuna meilgi on tiik, kus elavad linaskid, oli kaladelugu ka väga asjakohane.

Ostsin esimest korda teie ajakirja ja nüüd on plaan see koju tellida. Väga hea mulje jättis. Ootan huviga uusi numbreid, ja siis juba oma postkasti.

Kärt

Tere, Maakodu!

Õhus on kevadet, krookused ja lumelilled õitsevad, esimesed võõrasemad ja vesikaagid on pottides ning ootavad soojemat ilma.

Hing on kevade ootuses, kasvuhooaeg on redise- ja salatiseeme mullas, nii kange tahtmine on midagi kasvama panna. Aknalaualt on mitu alusetäit kress-salati kasve juba söödud ja hernekasvud näksitud – energia tuleb nagu mühiseb. Tomatitaimed sirguvad. Muru on veel märg, aga kohati juba kannatab peal käia.

“Suvi aias” on seekord väga põhjalik ja häid lugusid tihedalt täis, jagatud ideed on tänuväärt ja aiatööde kalender aitab kõik olulise meeles pidada.

Väga meeldis lugu roosiaast heinamaa süles. Olen ka ise pargiirosi-dele üle minemas, oma aiale panemõttes nimeks “Murul keset peenraroose ja kevadel

krookusi, tulpe ja nartsisse – seniks kui roosid end kaunitl õitsema seavad”.

Sammalt on minugi aias, ikka seal, kus päikest vähem. Nüüd lugesin, et sammal ei olegi nii paha, ei kiusa ma teda mingi keemiaga. Las olla ka temale oma koht!

Permakultuuri loos kirjutatud kotis kasvamine on mulle juba tuttav, ikka kõike tuleb kasutada. Huvitavate uute sarvikute ogamelonite tutvustus ja õunamähkurilugu andsid tarkusi juurde. Proovida tasub ikka, kui on, kuhu kasvama panna seda huvitavat taimevärki.

Lugejamängus küsisite, mis see on, mis öösel sünnib ja päeval sureb – see on muidugi kaste!

Jaksu tegijatele, ilusat kevadet ja päikest!

Reet Sauelt

MAAKODU Toimetuse aadress:
Narva mnt 13, 10151 Tallinn.

Levi ja tellimine 680 4444, klienditugi@lehed.ee
Peatoimetaja Meeli Müüripeal
661 3370 meeli.myuripeal@maakodu.ee
Tegevtoimetaja Kristel Kirss
661 3373 kristel.kirss@maakodu.ee
Toimetajad
Kaja Kurg 661 3374 kaja.kurg@maakodu.ee
Jaan Mettik jaan.mettik@maakodu.ee
Jana Rand 661 3375 jana.rand@maakodu.ee

Keeletoimetaja Ene Leivak 661 3311
Korrektor Merike Järvlepp 661 3372
Kujundaja Merike Arbet
Reklaam Helen Lehismets 661 3312
helen.lehismets@lehed.ee, faks 669 8174

Väljaandja AS Eesti Ajalehed
Trükk AS Printall
Kaanefoto Sven Arbet

TEIE UUS PERELIIGE, KES VÕTAB NIITMISE OMA HOOLDE

Minimaalne pingutus, maksimaalne niitmistulemus.

Honda Miimo on uusima põlvkonna robot-muruniiduk. Ta pakub suurepärase lõikamistulemust ja täpsust, mis on omane Honda muruniidukile, aga ta töötab täiesti iseseisvalt. Pärast ühekordset paigaldamist hooldab ta Teie aia kõiki murupindu. Ainult siis, kui Teie seda soovite. Täpselt seal, kus vaja. Nii vaikselt, et Te peaaegu ei märkagi teda. Täisautomaatselt lahkub ta laadimisjaamast ja sõidab täpseid trajektoore pidi läbi aia. Ta ei lase takistustel ja ebatasasustel end peatada, kuid arvestab seejuures kõigega, mis pole muru. Võiks koguni öelda, et ta toob Teie aia parima külje nähtavale.

*Tere tulemast,
Miimo*

Romantikute

Tekst **Kristel Kirss**
Fotod **Sven Arbet**

kodu kartulihoidlas

Kartulihoidla ja alajaama vahele on loodud hubane kodu.

Vanaaegse hõngu lisamiseks tehti katlamaja seinale tsemendiseguga munajas reljeef. Pärast kaeti see lubikrohviga.

Jaanus, Eveli ja nende poeg Silvester elavad Kuusikul nõukaaegse kartulihoidla katlamajas. Miski nende kauni kodu sisseseades ei meenuta hoone eelmist otstarvet.

Veel mõni aasta tagasi ei vaadanud möödasõitjad Kuusiku kartulihoidla poolegi. Keegi ei osanud arvata, et endises tootmishoones võiks kodu olla. Umbes kuus aastat tagasi hakkas aga kartulihoidla teepoolne külg järjest huvitavamaks muutuma. Hoone madalamale osale pandi punane laudvooder ning uued valgete raamidega aknad. Maja ette sätiti suveks lilleamp-lid ning murule püstitati kiik. Kuusiku mõisapark on küll kohe naabruses, kuid kes ikkagi tahaks oma kodu sätida hiigelsuure betoonist kartulihoidla ja rohmaka alajaama kõrvale. Sellisele veidi pöörasele ideele tuli Jaanus Truia.

“Elasime varem Tallinnas, meil oli korter ja poepind, mida üürisin vanavaraga tegelemiseks. Ruumi eest, kus oli 100 m² pinda, küsiti 25 000 Eesti krooni. Kui see summa hakkas üle jõu käima, siis mõtlesingi, et äritegevuseks tuleb mujalt pind vaadata,” meenutab Jaanus.

Kord oli ta Raplamaal, oma külmarekorditega kuulsaks saanud Kuusikul üht kummutit ära viimas. Muu jutu sees uuris ta kummutimüüjalt, kas läheduses on ka ehk mõni maja müügis. Nii ta kartulihoidlani jõudiski. Selle ukсед olid lahti ning Jaanus sai ruumid rahulikult üle vaadata.

Raplas elavate tuttavate kaudu jõudis ta hoidlakompleksi omanikeni, kes kasutasid kohta peamiselt vanaraualaona. Selgus, et nad tahtsid just kompleksi maha müüa. Nii saigi Jaanus ruttu hoidla omanikuks.

Eveli on Kuusikuga seotud hilisemast ajast. “Minu sugulased olid väga ärevil, kui kuulsid, et kolin Tallinna kesklinna korterist kuhugi Rapla taha. Ja veel kartulihoidlasse,” meenutab naine.

Kõik, kes neil külas käinud, on nüüd oma-pärasest kodu nähes aga meeldivalt üllatunud. Ja perenaine teab kindlalt – tema Tallinna korterisse tagasi küll ei igatse.

Ise tehtud, hästi tehtud

Kuusiku katsebaasi kartulihoidla katlamajas oli palju rauakola ja väikesi ruume. Ühes nurgas pesti juurvilju, teises paiknes küttekeha, kolmandas olid tualetid ning üks kartulihoidlasse.

Esialgul sõitis Jaanus Tallinnast iga päev Kuusikule, kauples mõned külapoisid appi, et hoone kõigest ebavajalikust tühjaks teha ja mõttetud vaheseinad lammutada.

Selleks et katlamaja eluruumiks ümber ehitada, müüs Jaanus pealinnas korteri maha. Sõbrad käisid abiks ehitamas. Kui abilised õhtule läksid, jäi Jaanus hoidla kõrvale autosse puhkama. “Muidu oleks kõik tööriistad ära varastatud. Kui algul Tallinnast siia käisin, viidi nii mõndagi minema,” muigab mees nüüd.

Rõõmus pere –
Eveli, Silvester
ja Jaanus
magamistoa
aknal.

Elutoa kõige kuumemas nurgas on suursugune kamin, mille tegid Rapla külje all asuva Puraviku tuuleveski sepad.

Visioon, kuidas kodu välja peab nägema, oli peremehel lammutamise ajal olemas. Ebaühtlane ja kõrge lagi toodi mitu meetrit madalamale. Uus tehti korralikust puidust ja kaunistati taladega. Mulla ja juurviljakõdu alla matunund põrand tehti puhtaks ning soojustati. Praegu katab põrandat laminaat. Tulevikus on kavas see asendada õlitatud puiduga.

Maja akendega nähti palju vaeva. Esmalt tuli vanad klaasplokkidest aknad eemaldada ja aknaavad remontida. Niiskus oli akende ümbrused pudedaks muutnud. Pealegi olid katlamaja kõik aknaavad eri suurusega, enne uute pakettakende tellimist tuli need kõik sobivasse mõõtu kohendada. Uksed on antiigihuviline peremees leidnud vanade majade juurest juba lõkkematerjaliks määratud kraami hunnikutest.

Dekoratiivkrohviga kaetud seintele tähelepanu juhtides tänab Jaanus oma eksabikaasat, kelle töö see on. "Eesti naised on agarad, tublimad kui paljud mehed! Krohvijad küsisid selle töö eest nii palju raha, et mu kaasa keeldus.

Toreda diivanilaua meisterdas Jaanus vanast kirstust. Minitaburetil on hea istuda kaminasse tuld tehes. Ja Silvester ulatab taburetile tõustes end vannitoa kraanikausi juures pesta.

Ütles, et teeb parem ise. Ja tegigi! Mina segasin segu ning naine muudkui vormis," meenutab Jaanus.

Tsementi kulus seintele ikka mitu kanti. Muhud, mis meenutavad krohvitud munakive, vormiti kummikindas käega. Töö käis suunaga alt üles. Kaks pikka päeva, ja dekoratiivne sein oligi valmis. Tsemendist ilule kanti viimistluseks kaks kihti lubikrohvi.

Sepis ja antiikmööbel

Restauraatori ja vanakraamimüüjana töötanud Jaanuse kodu ilmestavad omatehtud asjad ja antiikmööbel.

Mees hindab kõike, mis on hästi tehtud ja kvaliteetne. "Kogemused näitavad, et tänapäeval tehtud mööbel ei ole loodud pikaajaliseks nautimiseks ja kasutamiseks. Saepuruplaat on pude ja mõttetult kallis!" pahandab Jaanus. "Saja aasta eest tehtud tigudiivan, kui see restaureerida, kestab veel sada aastat. Isegi vanad väikesed taburetid on paremini tehtud kui tänapäevased. Kodumaistest diivanvooditest ei taha mitte rääkidagi: vaatad eemalt – kena pehme mööbel, aga tegelikult on tegu tootega, mis pole mõeldud kasutamiseks!"

Üks selline pettumus on perel ka elutoanurgas. Paraku läheb seda vaja, sest antiigi hulgast ei leia lahtitõmmatavat külalistevoodit.

Märksa rõõmsamalt räägib mees diivanilauast. Tõeliselt kaval laud on tehtud vanast viljakirstust. Diivani ees mõjub see nii loomulikult, et kohe kirstu ära ei tunnegi. Kirst on kaotanud osa kõrgusest, sest nii on diivanil istujatel mugavam. Mõned küljelauad on eemaldatud, allesjäänu kaunistas Jaanus tikksaega. Kaane asemel on nüüd vanast puidust lauaplaat. "Sõber tegi

www.moobliait.ee

MÖÖBLIAIT

31. MAINI
KOGU
KAUP -20%

MÖÖBLIKLASSIKA

SAUEL

Pärnasalu 34 -
E-R 10-19
L 10-16

PÄRNUS

Sillakeskus
Papiniidu 5
E-R 10-19, L 10-16

RAKVERES

Põhjakeskus
Tõrremäe
E-P 10-20

TARTUS

Vahi 5
E-R 10-19
L 10-16

NÄRVAS

TEMPO Keskus
Tallinna mnt 52
E-R 10-19, L 10-17

Söögitoa asemel on armas nurgake, kus pere vähemalt korra päevas kokku saab.

vanast kirstust baarikapi – samuti väga leidlik lahendus,” märgib ta.

Elutoas annab sooja pillkupüüdev kamin. “Südamik oli varem meil Lätist ostetud. Tahtsime kaminameistrilt tellida sellele ümbrise ehk siis simsi ja küljed. Kui meister teatas, et tahab kipsist seintega kaminaümbrise ehitamise eest 25 000 krooni, pidasime seda liiga kalliks. Võtsime aja maha. Siis nägin ühes Soome ajakirjas sepa kodu, kus oli sepsitatud kamin. Idee hakkas meeldima!”

Nii pöörduski Jaanus Rapla külje alla Pura-viku tuuleveskisse, kus töötavad Vesiksepad.

Veiniriivul on maaparandus-torudest.

Sepad olid ettepanekust üllatunud, kuid haarasid võimalusest kinni. “Sepad tegid meile kamina 11 000 krooni eest,” on peremees rahul.

Perenaise mõnus paradüüs

Kööginurk on sisustatud hea stiilitundega – kõik, mis siia on tehtud, sobib maitsekalt kokku elutoa vanamööbliga.

Eveli armastab küpsetada. Köögi planeerimiseks on ta väga rahul. Eriti meeldib talle kraanikausi tavatu kõrgus, sest sihvakal naisel jääks madalama kraanikausi juures nõusid pestes selg valusaks.

“Kõik peabki siin lihtne ja käepärane olema. Nii et kui asud köögi keskel, pead kannapöördega kõik asjad kätte saama,” selgitab Jaanus oma põhimõtteid.

Kui katlamaja “kodustati”, oli just selles nurgas aknaid liiga palju. Jaanus müüis ühe avause maaparandustorudega kinni. Nüüd saab torusid kasutada kas veiniriivulina või siis panipaigana.

Köögimööbli punastest tellistest külgeinad on peremees ise ladunud. Tellised näevad vanad välja. Selgub, et need ongi vanad ja pealegi Jaanuse vanaema pärandus – vana Vene ahju kivid, mis maja lammutades üle jäid. Kive oli nii palju, et neid jagus kööki ning kõrge raamaturiivuli külgedekski.

Köögi puitosad tegi kohalik puusepp Ain. “Väga korralik töömees! Paremat puidutööd on raske tahta. Paraku on ta aeglane. Mul

Tore tekstiilist memmeke on kilekottide koguja – mida rohkem kotte, seda kohevam saab seelikuosa.

Kass Nipile meeldib söögilaua toolidel pikutada. Nii peab alati enne istumist tooli üle vaatama.

KEVAD KÄES, AED OOTAB – AKONE AITAB!

Trendikas retrostiilis **KASTEKANN**, müügil Horteses.

SEEMNED:

Akone – turul 21 aastat.

Polan – Poola suurepärase valik hapendus- ja soolamiskurke, samuti astreid Mr Fothergills ja Johnsons, tuntud huvitavate sortidega seeriad Inglismaalt.

Moravoseed – kvaliteetne seeme Tšehhist.

Kevadiselt rõõmsameelne **KERAAMIKA** Saksamaalt.

KATTELOORID, MULTŠIKATTED

JAJA PEENRAVAIBAD – valmis lõigatud erinevad suurused hobiaapidajale. Poola tootja Marma, kõrge kvaliteet.

Kohtume
Luige kevadlaadal
ja Türi lillelaadal!

Johnsons

MEIE SUUREMAD EDASIMÜÜJAD:
Hortese, Hansaplant, Nurmiko aiandipood, Rikets Lilled, Rafimi lillekauplused, Seemi aianduspoed, väga paljud Tarbijate Ühistute kauplused maapiirkondades ja saartel ning ESPAK Ehitusmaterjalide kauplused üle Eesti.

HULGIMÜÜK:

Akone OÜ

Salve 4b,

11612 Tallinn

677 0515

info@akone.ee

Voodi on tehtud enam kui 200aastasest puidust.

Vannitoa sisustus on heas kooskõlas ülejäänud ruumidega.

katkes lõpuks kannatus ja kutsusin teised mehed tema tööd lõpetama.”

Ümara plaadiga vana söögilaua ümber on koondatud vanavara hulgast leitud toolid. Iga tool on omamoodi, üks kasepuidust tool on tehtud 1913. aastal.

Perel on kombeks võimalusel alati koos süüa. “See on väga tähtis, siis näeme ja räägime üksteisega. Me ei söö kunagi diivanil. Kehtestasime selle reegli ka poja külalistele. Isegi küpsised söövad lapsed enne mängima hakkamist söögilaua taga ära,” tutvustab pereisa reegleid.

Eveli lisab, et nad püüavad vähemalt üheks söögikorrale päevas kokku saada. “Äripäevahommikuti on kõigil kiire, aga nädalavahetustel sööme koos ikka vähemalt kaks korda.”

Maakodu külaskäigu ajalgi sättis pere külalised ümmarguse laua äärde Eveli küpsetatud mahlast marjakooki maitsma.

Tuppa avaneva aknaga unekamber

Magamistuba on kartulihoidla kunagises garaažiosas. Selleks et väiksesse kitsasse ruumi õhku ja avarust saada, tehti tubade vaheseina tellistega raamitud aknaava. Vana aknaraami leidis Jaanus lõkke kõrvalt. Jaanus tegi akna ise korda ning värvis osa aknaklaase klaasivärviga üle. Kui aken kinni on ja magamistoas õhtul tuli põleb, lisab värviline valgus mõnusat meeleolu.

Evelilt kuuleme, et see aken meeldib väga lastele, sest külla tulnud lapsed ja Silvester võivad veeta tunde sellest sisse ja välja ronides.

Abieluvoodi on taas omatehtud. “Selle voodi tegime ühel hommikupoolikul,” meenutab Eveli. Enne seda magati madratsil.

Jaanus otsis laoks kohendatud küünist sobivat puitmaterjali. Siis pusiti juba kahe jõu ja nõuga edasi – lõunaks oli voodi valmis.

Üks uhke voodi on neil tegelikult veel. See on aga juba kilesse pakitud ja ootab ostjat.

Neli kuud töötanud Jaanus otsib endale tegevust. Nii hakkaski ta vanadest rasketest seinapalkidest abieluvoodi tegema. Eksklusiiivse voodi mõõdud on 1,60 x 2,00. Palgid on pärit vana küüni seinast, mis ehitati 1870. aastal. Mööblimeistri arvestuse järgi on palkidel seega vanust üle 200 aasta, sest küüniehitusel kasutatud seinapalgilt luges ta kokku u 75 aastaringi.

“Paljud arvavad, et puit on põlenud, tegelikult on see tume toon puuvaigu ja õli omavahealise keemia tulemus.”

Jaanus täpselt samasuguseid voodi kahjuks palju teha ei saa, sest nii head puitu ei ole lihtsalt võtta. “Varem teenisid inimesed maal hästi. Nüüd on elu siin väljasuremisohus, sest tööd ei ole,” kurdab Jaanus. “Kui siin kellelegi külla minna, siis näete ise – inimesed elavad vaeselt. Õhtul jalutad küla vahel – majad on pimedad, nagu oleks elu välja surnud, sest kõik hoiavad elektrit kokku. Nii elati sada aastat tagasi! Aga jalutage Kesk-Euroopas või Skandinaavia riikides – õhtusel ajal põlevad kõigis kodudes hubaselt tuled!”

“Siit käivad paljud Tallinna tööle, sest Raplaski ei ole töökohti. Pealinna jõuab poole tunniga,” lisab Eveli. “Kuusikul on õnneks veel oma lasteaiad ja raamatukogu, pood pandi kinni. On mõned tugevad talunikud. Siiski on siin hea ja rahulik elada. Kogukonnatunne on hea, vallavanem on hakkaja. Tegelikult saab Raplas kõik asjad aetud. Väga meeldib mulle Rapla perearstikeskus, seal ei ole pikki järjekordi ja alati saab kõik rahulikult korda. Kuigi jah, sünnitama tuleb meil nüüd Tallinna sõita.”

Tõesti-tõesti! Perele on varsti juurdekasvu oodata. Uue maimukese tulek on isa kukalt kratsima pannud. Hakkaja mees peab mõtlema, kuidas eluruumi laiendada, et igal lapsel selles oma-näolises kodus ka oma tuba oleks. Kuid pole kahtlustki – küll ta välja nuputab! ✨

HONDA
The Power of Dreams

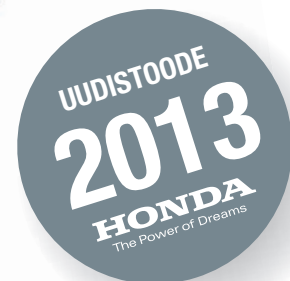
NÜÜD ON NI, ET ÜKS AIATÖÖRIIST TEEB ÄRA KÕIK TÖÖD. **HONDA** VERSATOOL™

Algava hooaja tootevalikus on uudisena Honda Versatool ehk multifunktsionaalne aiatööriist 9 kombineeritava lisaseadmega. Versatool pakub ülimat mitmekesisust, säästlikkust, mugavust ja mitmeid neljataktilise mootori eelseid: kõik seadmed on väga vaiksed, lihtsasti kasutatavad ja usaldusväärsed. Lisaseadmete valikusse kuuluvad lehepuhkur, trimmer, kultivaator, oksasaag, peenraserva-, võsa- ja hekilõikur ning 2 pikendusmehhanismi, tänu millele on Versatool aedniku parim abiline pea terve aasta.

Uuenduslik ühendusotsik

Uudne ühendusotsiku lukustusüsteem on disainitud minimaalset pingutust nõudvaks ja maksimaalselt lihtsaks. Lihtsalt lükka soovitud lisaseade klõpsuga paika.

Tule tutvu aiatehnikaga Honda esindustes:

Catwees Tallinn, Pärnu mnt 139, tel 650 3300, Tartu, Narva mnt 3, tel 730 0385, Pärnu, Ehitajate tee 2, tel 447 6176

Agdeck-Auto Jõhvi, Pargi 39, tel 332 1430, Narva, Võidu 19, tel 356 3311, LX Motors Viljandi, Tallinna tn 86, tel 435 5421

ML Autoservice Kuressaare, Auriga Kaubanduskeskus, Tallinna tn 88, tel 452 2550

www.honda.ee

HONDA
POWER EQUIPMENT

LUNUGANGA —

Tekst Meeli Mürripeal

Fotod Tiit Simo, Jaan Mettik / Joonised Anni Mürripeal

andeka looja pelgupaik

Kui Sri Lankal reisisid tekib igatsus näha midagi tänapäevast, mis suudab looduse loomingut isegi täiendada, siis otsige üles mõni arhitekt Geoffrey Bawa kavandatud hoone või tema kodu Lunuganga.

Hoiatan aga ette: Colombo ja Galle vahel asuv Lunuganga ei anna end sugugi kergelt kätte. Kuid võib-olla peabki sinna jõudmine olema nagu kingitus.

Märkasid Geoffrey Bawa (1919–2003) nime esimest korda kirjastuse Phaidon maailma parimaid aedu koondavas teoses “The Garden Book”. Sri Lankalt on raamatusse võetud ainult kaks paika, teine on Peradeniya botaanikaaed Kandys. Otsisin huvitavaid aedu Maakodu luge-

jareisi jaoks, kuid 2004. aasta tsunami pärast jäi meil siis kõvasti kannatanud saareriigis käimata.

Mullu lugejatega Sri Lankale sõites oli Lunuganga meil mõistagi kavas: Bawa Fond oli aia vahepeal ju sellest teadjatele avanud ja hea koostööpartner reisifirma Germalo lisas soovitud koha rõõmuga meie programmi.

Bawa aeda kannustas mind väisama nüüd juba järgmine raamat, David Robsoni kirjutatud ja Dominic Sansoni fotodega “Bawa: the Sri Lanka Garden” (2008, Thames Hudson). Bawa eluloo-fakte laenangi oma jutusse sellest tema sõprade koostatud teosest.

Kahe andeka venna kodud

Mullu kulus meil Sri Lanka reisi eelviimase päeva hommikupoolik Sinharaja kaitseala vihmametsas matkates, pärastlõunalt ootasid Bawa aiast reisi teist tippetke.

Kautšukimõisaaegset bangalot täiendas Geoffrey Bawa veranda ja terrassiga. Jõevaadet raamivad 1950ndail istutatud plumeeriad, mille otsa maandus kutsumata külla tulnud leiutaja deltaplaan.

Vaade põhjaterassilt Bentota jõe.

Külatee juhhib Lunuganga väravani, kus kõik sisselaskmist ootavad.

Kui olime juba teel edelarannikule Bentota linnakesse, võtsin Geoffrey Bawa ootusärevale meele korra jutuks. Meie hea giid Priyalal Malaviarachchi ehmatas mu siis aga vaat et kangeks, teatades: “Poole tunni pärast olemegi Briefis!”

Andekaid Bawa vendi oli ju nimelt kaks ja Briefi rajas hoopis vanem vend Bevis Bawa (1909–1992), kes oli iseõppinud puukoolipidaja ja aegade rajaja, lahe seltskonnategelane ja karikaturist. Mõlema venna aiad on rajatud vanadesse kautšukimõisatesse ja tunduvad loetu põhjal põnevate paikadena. Kuid paraku jääb Brief sisemaale ja teisele poole Bentota jõge, ühe õhtupoolikuga lihtsalt ei jõua kahte aeda minna.

Ma ei saanudki teada, kas meie singelist giid Priyalal ajas vennad segi meelega või kogemata, igatahes asus ta kohe helistama ja eksitust õigustama.

Bevis Bawa loodud Brief on turismiteatmikesees ja ehk tuntumgi paik. Bevis sõbrunes oma

• INFO ANTIIGI- JA RESTAUREERIMIS-
HUVILISELE ÜHEST KOHAST •

Antiigiveeb
www.antiigiveeb.ee

• Restauraatorid • Antikvariaadid •
Materjalid ja tööriistad • Foorum •
Koolitus- ja õppematerjalid •
Kuulutused • Üritused • Mõisamajutus •

• Info tel 520 8233, info@antiigiveeb.ee •

reisidel kergesti igasugu rahvaga. Tema kodu küllaliskust on näiteks nautinud kirjanikud Aldous Huxley ja Agatha Christie, näitlejad Mary Pickford, Vivien Leigh ja Laurence Oliver jpt. Austraalia kunstnik Donald Friend tuli külla ainult korra, kuid jäi kuueks aastaks. Briefis on palju tema töid, on ka homoerootilist kunsti mitmelt loojalt.

Meie tahtsime paraku esmalt vaadata siiski noorema venna, arhitekt Geoffrey Bawa kodu.

Troopikaaed, kus pole palav

Bentota linnakeses ei juhata Geoffrey Bawa rajatud Lunugangasse ükski teeviit – sinna jõuavad ainult need, kes teavad, mida otsivad. Viimane pool kilomeetrit tuleb jalutada, sest buss lihtsalt ei mahu kitsale tolmusele külateele. Aga pole viga, sama rada pidi on muide kulgenud ka arhitektuuri- ja aian-dushuviline Walesi prints Charles, kes 1998. aastal Sri Lanka 50. iseseisvusaastapäeva* pidustustel käies tahtis eelkõige jõuda Bawa juurde.

Lunuganga poole jalutades kiikasin huviga küla õuesid ega saanud lahti tundest, et praegune Sri Lanka on maal hoopis ilusam kui linnas. Lopsakas roheline varjab külades kõik üleareuse ära, äärelinnadest läbi sõites kargab aga järjest silma laga ja lõpetamatus ning koledusi kroonivad räiged reklaamid...

Külatee lõpus suleb raudvärav pääsu varjulisse salli. Mingit silti pole. Peremees seda ei tahtnud: talle oli privaatsus kallis. Giid Priyalal helistab kella. Ootame lootusrikkalt ja imetleme kraavi kaldal õitsevat oranži õisikuga helikooniat. Lõpuks värav avaneb.

Teerada viib kaneelipuude, bambuste, huulepulga- ja kalasabapalmide, kautšukipuude, raudnagapuude ja igasugu mulle veel tundmatute läikivate vahajate lehtedega hüiglaste vahelt ja alt valgete seinte ja punaste kivikatustega hooneteni, mida täiendavad lahtised katusealused, siseõued, terrassid, astmestikud ja varikäigud.

Hoonete südameks on madal, juba kautšukimõisa päevist pärit bangalo, mille üht sissepääsu rõhutavad sambad. Tahaks koputada, et teada saada, kas need ikka on kookospalmi lihvitud tüvest. Tavaliselt lasknud Bawa ainult sammaste kapiteelid ja alused kivist teha, sedasi pidasid palmitüved troopikavihmadele ja termiitide rünnakule paremini vastu.

Jääb aga koputamata, sest väikesed õued ja teised hooned meelitavad sisse kiikama. Mõni paviljon üllatab justkui muinasjutust või hoopis teistest aegadest pärit detailidega. Arhitekt mängiski siin läbi oma tulevaste hoonete ideid ning kasutas ära Colombos jm lammutatud koloniaalstiilis majade aknaid, uksi ning igasugu puit- ja kividetaile. Avatud halli mustavalgeruuduline kivipõrand on nagu Madalmaade maalilt, kuid meenutavat siin hoopis seda, et Bawa armastas väga dalmaatsia koeri. Tuulegeneraatoriga pumbamajal olevat aga ühisjooni presidendi residentsiga Kottes.

Tunneme siseõuel ootamisest mõnu – pääsesime ju troopikapalavusest kosutavasse jahedusse.

Lunuganga loojat näeb nüüd skulptuuriõuel.

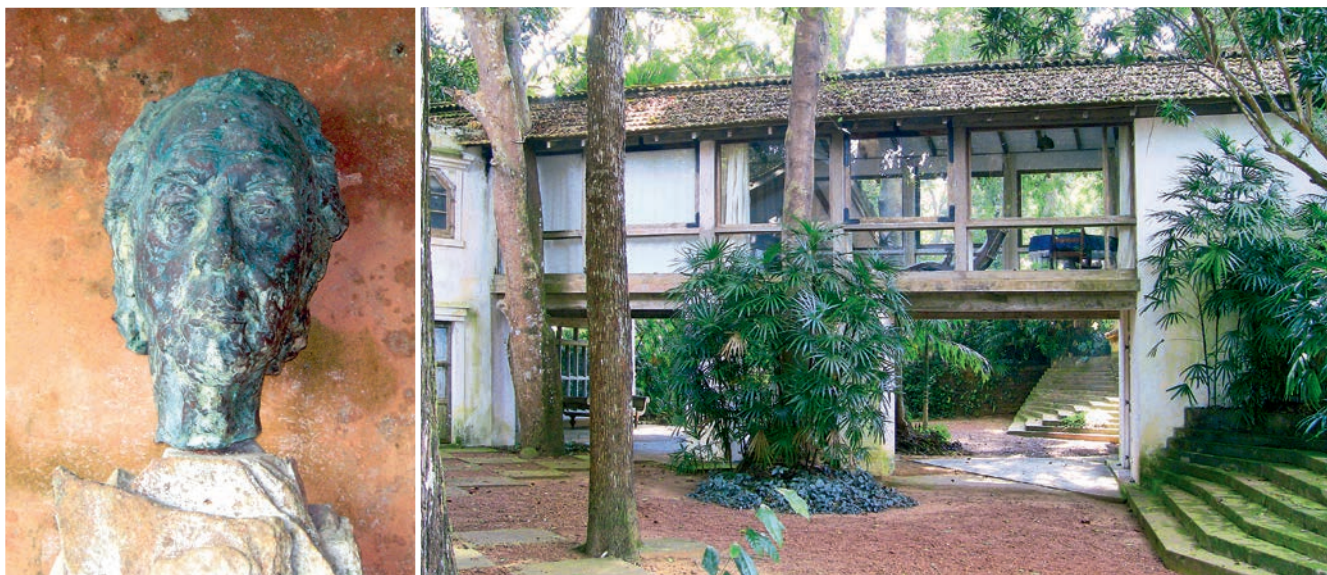
Siis võtab üks tõmmu noormees meie piletiraha vastu ja võimegi alustada ringkäiku.

Mõnusat jahedust jätkub kogu tutvumiskäigu ajaks. Puuderühmad ja ehitised varjavad mitmele tasapinnale kujundatud aias üleareuse päikese hästi ära ning pikad vaateteljed toovad Dedduwa järve ja Bentota jõe vahel poolsaarel paiknevasse aeda pidevalt värsket tuuleõhku. Kohakuti sätitud ukсед ja suured aknaavad juhivad briisi justkui iseenesest ka hooneisse.

Lugesin, et Bawa kodus polnud konditsioneerid – kaldkatuse pikalt eenduva räästaga päikese eest varjatud ja oskuslikult paigutatud ruumidega majas ei olnudki seda vaja. Sise- ja välis-

XVI sajandil allutasid osa saareriigist portugallased, 1658–1796 valitsesid maad aga hollandlased. 1802. aastast valitsesid Tseilonit kroonikolooniana inglased. Aastail 1948–1972 oli Tseilon Briti dominiion ja kuulutati siis Sri Lanka vabariigiks.

Kellad lisandusid siseõuedesse ja istumiskoh- tadesse Geoffrey Bawa viiel viimasel eluaastal, mil rabandus oli ta ratastooli sundinud.

Kahekesi istumise pink.

ruumi oskas Bawa ülihästi siduda, elu aga käiski siin rohkem siseõuedes ja terrassidel kui toas.

Lunuganga söögitoas olevat Geoffrey Bawa poolsajandi jooksul einestanud ehk ainult tosin korral, elutoas ei istunud aga üldse keegi. Iga ilma ja meeleolu jaoks oli tal aias oma koht ja lemmikvaade – hommikusöögi ajaks lõunapoolne terrass, lõuna ajaks idaterrass, õhtuid eelistas ta aga nautida hoopis jõevaatega peaverandal või läänenõlva murul.

Idaterrassil kaevu juures on pronkskell. Pärast 1998. aasta rabandust oli Bawa poolhalvatult ja kõnevõimetult ratastoolis, kellaga sai ta kohale kutsuda abilise. Aiaga tegelesid tema juhendamisel siis kaks noort arhitekti.

Kui Geoffrey Bawa 2003. aastal suri, jäi nii tema maakodu kui Colombo ateljeemaja eest hoolt

kandma usaldusfond. Lunuganga on nüüd loomingu- line kodu või külalistemaja – siinseis hooneis on peatujail korraga kasutada kaheksa külalistetuba.

Ruumide sisustuses on nii singali mõjutusi kui koloniaalajastu hiilguse jälgi – mööbel, antiik ja kunstiteosed on ju samad mis Bawa ajal. Suurimas sviidis, tõi küll, töötavat nüüd ka konditsioneer.

Troopiline modernism

Geoffrey Bawa oli Aasia tuntumaid arhitekte, 2001. aastal pälvis ta elutöö Aga Khani auhinna.

Bawa fond annab välja oma arhitektuuriauhinda, stipendiume ja kirjandust, toetab kauneid kunste, teadust ja keskkonnahoidu, selle kohta vt aadressilt www.geoffreybawa.com.

Bawa ligi 200 töö hulgas on elumaju, hotelle, klubisid, koole ja valitsusasutusi, kodusaarel

Halli põrand meenutab peremehe lemmikuid – dalmaatsia koeri.

Hooneid ja sisehoove seovad varikäigud ja trepistikud. Esiplaanil paremal noor ränduripuu.

näiteks Sri Lanka parlamendihoone (1979–82) ja presidendi residents (1997) Kottes ning Ruhuna ülikool Mataras (1980–88). Tema projekteeritud hotelle jm on ka Indias, Indoneesias, Mauritiusel, Jaapanis, Egiptuses, Pakistanis ja Singapuris.

Bawat on nimetatud oma koolkonna – troopilise modernismi – rajajaks ning kiidetud erilise oskuse eest siduda ainulaadseks tervikuks värsked ideed, kõik kliimast ja eluolust tulenev, vanad singali ehitusvõtted ja kohalikud ehitusmaterjalid.

Tema hooned muutusid järjest lihtsamaks ja ajatumaks. Talle meeldisid vesi ja roheline, savist ja tsemendist põranda- ja katusekiivid, lihtsad heledad seinad, viimistlemata puit, säästev taaskasutus, kunst ja antiik kõrvuti kerge metallmööbliga.

Pealtnäha polegi siin midagi erilist, kuid saavutatud ülima loomulikkuse taga, mis kasvaks justkui taimena ise välja looduse ja elu nõuetest, on Lunugangas tuhanded tunnid tööd. Troopikas teisiti ei saakski – džungel võtaks kohe võimust.

Kuid ka ükski jalutusrada, ukseava või varikäik pole Geoffrey Bawa kodus juhuslik – kõik nad suunavad pilku ja igast aknast avaneb hoopis uue meeoluga vaade. Tema loodud hooned olevatki vaadete tõttu tihti seest suuremad ja põnevamad kui väljast.

Arhitektiks sai see üliandekas mees aga alles 38aastaselt ja seda nõbu Georgette'i soovitusel: su lemmikpaik Lunuganga neelab nii palju raha,

katsu nüüd teha ka midagi, millega raha teenida. Sobivaks alaks osutus arhitektuur, seda õppis Geoffrey Bawa Inglismaal aastail 1954–57.

Kuberneri auadjutant ja ristipoeg

Peretraditsioone järgides pidanuks mõlemast Bawa vennast saama hoopis advokaadid. Nende pere kuulus XX sajandi algul Tseiloni koorekihti ja suguvõsas põimusid huvitavalt eri rahvused.

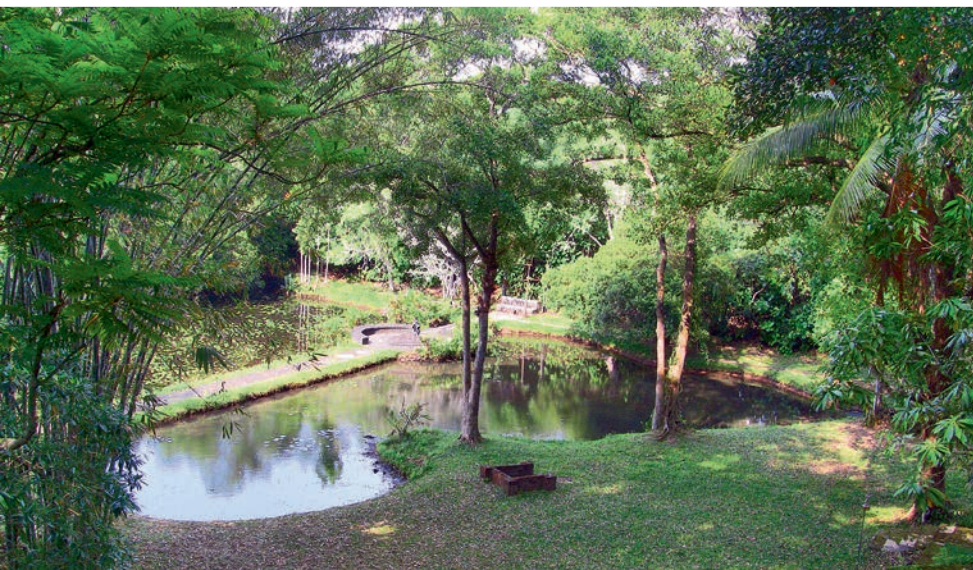
Inglismaal õppis juristik juba nende vanaisa, kelle esivanemad olid Tseilonile kunagi tulnud mauri kaupmeestena. Emaliini pidi olid aga suguvõsas esindatud nii šoti kui hollandi ja saksa juurtega rikkad kohvi-, tee-, kautšuki- ja kookospalmiistanduste omanikud. Ühel nende emapoolsel vanaemal oli šotlasest isa ja singalist ema.

Selline taust kandis põnevat mõju. Bevisest kasvas lõbusaloomuline kahemeetrine idamaine meesiludus, kes üldse ei hoolinud saare mainekaimas poistekoolis (Royal College) pakutud haridusest.

Nende Colombo kodus Darley Roadil Chapman House'is ümbritses poisse lisaks isiklikule hoidjale veel 17 teenija hool. Seltskondlikku lihvi saadi sünnist peale ja kauged reisirid käisid kasvatuse hulka.

Kui Walesi prints Bawasid külastas, huvitasid 11aastast Bevist eelkõige printsi jäetud prisked konid, mille ta salaja ära tõmbas. Esimese auto –

Jõe kaldale pääseb palmide vahele kujundatud trepistikust.

Aiast ei puudu ka u 35 m kõrguseks sirguv Sri Lanka rahvuspuu. Raudnagapuu (*Mesua ferrea*) õied meenutavad kangesti härjasilmi.

Veeaed.

Geoffrey Bawa hindas roheline eri toone ja lehestikus värelevat valgust rohkem kui värvikaid lillepeenraid – neid tema aias polnudki. Puude ja põõsaste õisi täiendab fotol dendroobium. Selle epifüütse orhidee violetsete õitega kultivar 'Kim il Sung' on muidugi Põhja-Korea rahvuslill.

Sunbeam Toureri – ostsid Bawad juba 1915. aastal. Sellega armastas varsti kihutada poiste ema Bertha, emalt pärisidki vennad huvi autode, aedade ja reisimise vastu. Advokaadist isa Benjamin kuulus eruohvitseride kogusse (Ceylon Light Inventry) ja oli kubernerite adjutantiks. Ohvitseride kogus jätkas isa eeskujul Bevis ja aadjudantiks oli ta koguni neljale Tseiloni kubernerile.

Kui 1919. aastal sündis Geoffrey, tuli tema ristiisaks Tseiloni kuberner *sir* William Manning. Sellele vihjab ka tulevase arhitekti täielik nimi: Deshamanya Geoffrey Manning Bawa.

Elu kautšukimõisates

Kuna Bevis juristik ei sobinud, lootsid vanemad temast edukat istandusepidajat. Isa Benjamin suri varsti neeruhaigusesse. 21aastaselt sai Bevis kingiks Euroopa reisi, isa koha golfklubis ja oma esimese auto. Pärast reisi läks ta koos isalt päritud isikliku teenriga onu kookospalmiistandusse valitsejaametit ja istanduseomanike ringkonna suhtluskombeid õppima.

Esimesed istanduseomanike põlvkonnad elasid Tseilonil lihtsat töökate elu – ka kohaliku naise kosimises polnud siis midagi imelikku. 1830–40ndatel peeti eriti paljutootavaiks kohvipuid, kuid taimehaigused kustutasid selle lootuse paraku ruttu ja Tseilonist kujunes varsti hoopis

Väike kasvab suureks!

Päris elus pole tegemist vahvate multifilmikangelaste, vaid tüütute tegelastega sinu aias.

Tigude graanulid

Väga efektiivne ja vihmakindel tõrjevahend tigude ja nälgjate tõrjeks.*

Sipelgapulber

Kiire ja tõhus vahend sipelgate tõrjeks hoonetes, teedel, terrassidel ja sipelgapesade puhul.

Brody vesiroti mürk

Eriti tõhus ja ilmastikukindel vesiroti mürk.

* Kasutage taimekaitsevahendeid ohutult. Enne kasutamist lugege alati läbi märgistus ja tootekirjeldus.

Saadaval hästi varustatud aianduskauplustes üle Eesti!

www.selteret.ee

www.facebook.com/selteret

www.viimsiaiaakeskus.ee

www.facebook.com/viimsiaiaakeskus

teemaa. Vähem kasvatati indigot, suhkruroogu, kookospalme, kaneeli jm maitsetaimi.

1876. aastal üritati Gampaha katseaias kasvama saada ka Amazonase vihmametsadest pärit kautšukipuud (*Hevea brasiliensis*). Britid lootsid murda kalli naturaalkautšuki tootmisel Lõuna-Ameerika monopoli. 70 000 hevea seemnest, mis Kew botaanikaaeda smugeldati, õnnestus kasvatada 3000 istikut. 2000 neist veeti laevaga sobiva kliimaga Tseilonile, et kautšukipuid siin edasi paljundada ja istandusi rajada.

XIX sajandi lõpul olidki kõige rikkamad just Tseiloni kautšukiparunid ja teeistanduste omanikud. Teepõõsaid kasvatati siis juba 1 miljonil hektaril. Kodudes istandusetöolistega enam samas söögilauas ei istutud. Inglismaal õppinud pojad tõid sealt naised kaasa ja eluolu läks järjest peenemaks. Portselani ja mööblit telliti Euroopast. Õhtusöögiks rõivastuti ümber ja teenrid kandsid lauas teenides valgeid kindaid. Vaba aega täitsid tennis, golf, klubi ja ballid.

Uued bangalod ehitati mõisatesse juba nii, et sammastega verandalt avaneks kaunis vaade mägedele või volavale veele.

Iga mõisa uhkuseks oli mitme hektari suurune osadeks jaotatud aed. Eeskujuna võeti peamiselt inglise ja šoti eraedadest – suur osa istanduseomanikke oligi siis pärit just Šotimaalt. Suur veranda avanes tavaliselt muruväljakule, mida ehtisid lilleklumbid ning piirasid puude ja põõsaste rühmad. Astmed juhtisid sealt madalamatele terrassidele, kuhu oli kujundatud tenniseväljak või krocketimuru. Omaette paiknesid veel köö-

givilja- ja viljapuuaiad, kus koos mangode ja avokaadodega kasvasid õuna- ja pirnipuud.

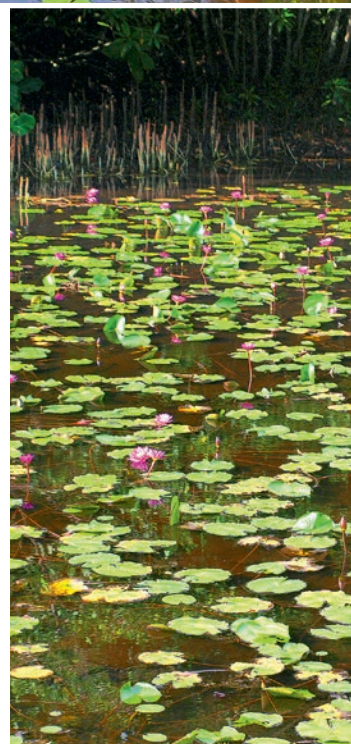
Edelarannikul oli kõige rohkem kautšukiistandusi. Kui Bevis Bawa Aluthgamas – praegune Brief – oma 40 singali ja tamili töölisega istanduse üle võttis, olid paremad ajad aga ammu möödas – pärast I maailmasõda võidutses maailmaturul juba odav tehiskautšuk.

Bevis jäi tuberkuloosi ja tegi pärast seda terve kosutuseks koos ema ja noorema vennaga pika laevareisi Singapuri, Hongkongi, Hiinasse ja Jaapanisse. Hiljem tõid tema üksluisesse istanduseellu vaheldust seltskondlikud kohustused. Kautšukiäri madalseisus arvutas Bevis, et naela kautšuki tootmiseks kulub 9 senti, seda müües saab ta aga kõigest 6 senti. Targem ja tulusam on puud maha võtta ning elumaja ümber natuke ruumi teha. Bevis laskis mõisas maha võtta 200 puud ning avastas endas tõsise huvi ja ande aedade rajamise ning ilutaimede paljundamise vastu. See pööre polegi nii üllatav – öeldakse, et iga singal on ka sündinud aednik.

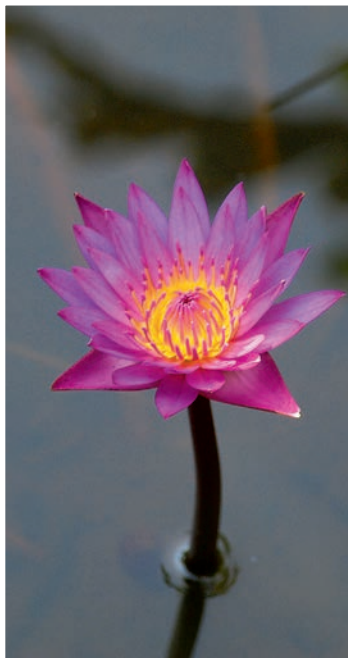
Suure vanusevahega vennad ei olnud elus kuigi lähedased ega teinud ka erilist koostööd. Bevis loodud Brief on aga Geoffrey ülioluline mõjutaja – just venna tööd nähes hakkas ta ka endale Sri Lankale pelgupaika tahtma.

Noore dändi ilus elu

Enne õppis ta aga Cambridge'i ülikoolis ja Londonis inglise keelt ning õigusteadust. Kena pikka kasvu Geoffrey Bawa kogus tuntuks mehena, kellel on kõiges väga hea maitse. Ta oli vaimukas ja

Edasi jalutades näeme rahvuslill täht-vesiroosiga (*Nymphaea nouchali*) täidetud tiike, järgnevad noorte plumeeriate allee, väikesed riisilapid ja paadisadam, kus valvab pantrikuju.

üliintelligentne. Kuid euroopaliku välimusega Geoffrey võis ehmatada ka võllanaljadega, valedes ennast näiteks kellegi sohipojaks. Sõbrad on meenutanud, et Goffrey eriline karisma lasi tal mängeldes saavutada kõike, millest ta vähegi unistas.

Koos aristokraatlike sõpradega külastas ta uhkeid maamõisid ja Inglise maastikupargid võlusid ta ära. Oma mõjutajatena on ta hiljem nimetanud XVIII sajandil kujundatud Stowe'i ja Stourheadi maastikuparki, Bawa hindas väga ka William Kenti aiaplaane. Aiakunstialastest raamatutest olid tema lemmikuiks aga Georg Sitwelli "On the Making of Garden", J. C. Shepherd ja G. A. Jellicoe "Italian Garden of the Renaissance" ning H. F. Macmilliani "Tropical Planting and Gardening with Special Reference to Ceylon".

Ilusaid kohti sai ta nautida ka Prantsusmaal ja Itaalias. Koduselt tundis ta end nii läänes kui idas ja tema aiakunsti oli võluv segu mõlemast.

Geoffrey täditütre arhitektist sõber võttis noore tseilonlase Itaalias oma hoole alla, näidates talle Andrea Palladio villasid ja kuulsaid aedasid. Talle jätsid sügava mulje Villa Lante ja Villa d'Este aed, oma kordumatuse pärast olnud Bawa eriliseks lemmikuks Itaalias aga Vicino Orsini viha ja kurbust peegeldav Sacro Bosco Bomarzo lähedal. Seda grotsksete kujudega võlumetsa, mis tõesti ühegi teise paigaga ei sarnane, nägime tunamullu Maakodu Toscana reisi ajal.

Aedu imetles Bawa oma reisidel alati, kuid väidetavalt ei joonistanud nähtut kunagi üles, ta ka pildistas üliharva, meeldivad detailid hoidis talle hiilgav mälu. Tema lemmikute hulka kuulusid ka Alhambra õued Granadas ja Mogulite aiad Indias ning ta mäletas hästi teismeeas nähtud Hiina keisrite Suvepaleed ja klassikalisi Suzhou aedu.

Geoffrey Bawa pidanuks kodusaarel algaja juristina tööle hakkama – tal on seal küll ootamas oma Rolls Royce, aga töö ei huvitanud üldse: advokaadil on ju nii kerge oma otsustes eksida.

Ema haigus ja surm 1946. aastal tegid vendadele selgeks, et neil polegi enam pärida kuigi suurt varandust – nüüd tuli leppida hoopis lihtsama elustiiliga. Geoffrey Bawa müüs oma pärandiosa maha ning reisis Euroopas, Hiinas ja USAs.

Ta unistas villa ostmisest Garda jäve ääres, kuid hammas ei hakanud peale. Kodusaarele naastes nägi ta, kui võluva paiga on vend kuue aastaga Briefist teinud. Geoffrey hakkas endalegi otsima kohta, kus teostada troopiline visioon Itaalias unistatust.

Siia saaks luua aia

Eespool osundatud sõprade koostatud raamatus on Bawa tsitaat oma aia otsimise ajast: "Ma armastan seda maad ja pean leidma koha, kus saaksin olla õnnelik. Paremt, kui see paik on mõne jõe või järve lähedal."

Küps arhitekt, kes valdas maastikukujundust sama hästi kui ehituskunsti, on oma vaateid ja soove aga selgitanud umbes nii: "Vesi on tähtis igas vaates, vesi ja valguse ja varju mäng pakuvad mulle suurimat naudingut. [...] Kõige kaunim on see, kuidas värelev päikesevalgus tungib läbi lebestiku. [...] Olen näinud paljusid nauditavaid aedu ja loodusmaastikke. Olen alati nautinud visuaalseid võluisid, loodus on pakunud imepäraseid stseene ja taustu. Inimese kujutlusvõime suudab seda ilu aga veelgi rõbutada. [...] Arhitektuur ei pea olema lõpuni ära seletatud, kuid see peab olema läbi kogetud. [...]"

Lunuganga on vähehaaval kasvanud kobaks, kubu mabub palju meeolusid. See on paljude kujutluste

Enne kautšukiistanduse rajamist kasvatati mõisas kaneelipuid. Kui vaataja mõttes veel natuke ülesmäge maja poole taganeks, ilmuks vaatesse ka järv! Kaneelikünka kunagist tippu märgib suur ümar vaas. Roheline põõsariba keset vaadet varjab aga ära kitsa, maa alla viidud sõidutee.

tulemus. Aed pakub mulle pelgupaika, kus olla üksi või mida jagada sõpradega.

Lisanauding on aga jälgida siia sattunute reaktsioone. Parim kompliment mulle on olnud ilmsüütu lause: "Aga härra Bawa, kas see pole armas paik, kuhu saaks kujundada aia?"

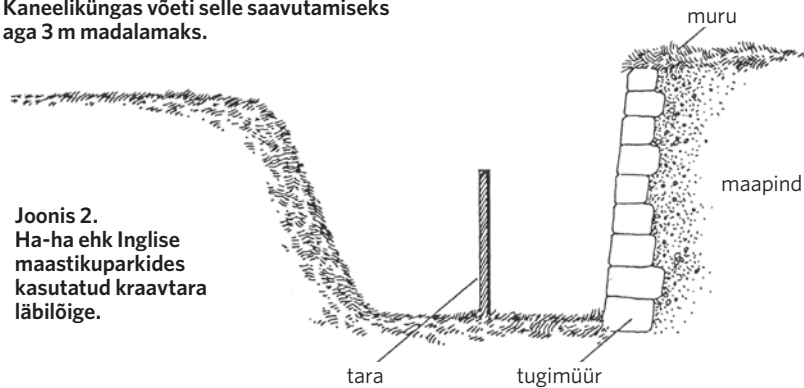
Üks autojuht, kes tõi siia telliseid, ütles aga, et Lunuganga on õmmistatud paik!"

Vaate sisse peidetud tee

Sobiva kautšukimõisa leidis Geoffrey Bawa endale Dedduwa järve äärest. 1948. aastal ostetud ja Soolajõe e Lunugangaks nimetatud u 10hektarine valdus paiknes kahel künkal. Ühel neist künkaist on vana bangalo, teine – Cinnamon Hill ehk Kaneeliküngas – on umbes poolel teel majast järveni. Selle künka endist tippu märgivad nüüd

Maja juures paiknevalt lõunaterrassilt nautis Bawa vaadet järvele ja *dagoba*'le, Kaneeliküngas võeti selle saavutamiseks aga 3 m madalamaks.

Joonis 2. Ha-ha ehk Inglise maastikuparkides kasutatud kraavtara läbilõige.

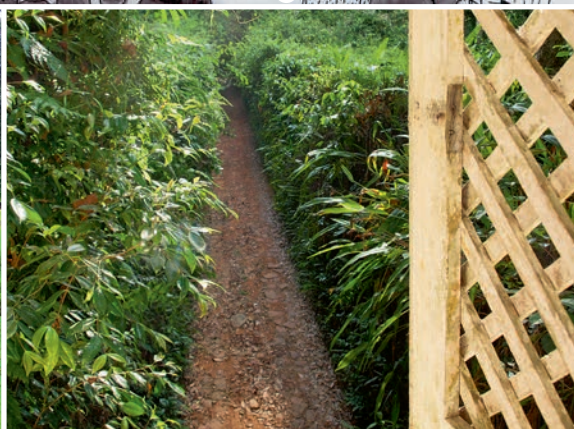
hiigelsuur Hiina vaas ja noor ahvipuu (*Mimusops elengi*). Vana puu murdus mõni nädal pärast Bawa surma. Ka arhitekti tuhk puistati tema soovil tuulde just Kaneelikünkal.

Ka Geoffrey alustas aia rajamist puude langetamisest ja vaadete avamisest, tekkinud vaated juhataksid kätte, mida teha edasi. Järves hakkas näiteks pilku püüdma võluv vaala siluetiga saar. Järve tagant aga paistis juhtumisi veel valge *dagoba*. Et saaks need visuaalselt aiaruumiga liita ja neid elumaja lõunaterrassilt hommikusöögi ajal

Joonis 1. Lunuganga ligikaudne asendiplaan.

1. Vana bangalo ümber ehitatud hoonete, siseöuede ja terrasside kompleks.
2. Vahepeal olid siin laut ja kanala.
3. Tuulegeneraatoriga pumbamaja.
4. Teerajad puudevilus.
5. Koostööpartnerite maja, mille aknast paistab salatee.
6. Ha-ha eeskujul osalt maa alla 1,5 m sügavusele viidud salatee.
7. Trepistik.
8. Veeaed.
9. Riisilapid.
10. Paadisadam.
11. Kaneelikünka tipp. Suure puu kohal on nüüd hiiglaslik vaas.

Koostööpartnerite jaoks ehitatud maja aknast avaneb vaade kavalalt ära peidetud salateele.

nautida, tuli Kaneeliküngas kolm meetrit madalamaks võtta.

Keset imelist vaadet majakünkalt järve ja *dagoba* poole on aga veel kitsas autotee, mis viib naaberkrundile. Seda teed muidugi ei näe. Bawa valdas ju kunsti, kuidas soovimatu detail n-ö keset pilti panna ja nähtamatuks teha. Keset kõrgete puudega piiratud muruala on künkanõlval vabakujuline madal põõsa- ja sõnajalariba, mis varjab u 1,5 m sügavusele viidud sõidutee ilusti ära.

Kohas, kus salatee vaatesse trügib, on kena valge maja, mis sai 1960ndail ehitatud Bawaga koos projektide kallal töötanud arhitektide ja assistentide majutamiseks. Kui seal nüüd ühest aknast alla vaadata, vilksatab põõsaste vahelt ka salatee.

Oma troopikataimedega maastikuparki laenas Bawa salatee-idee kraavtara edasiarendusena Inglise maastikupargist. Penelope Hobhouse'i "Aianduse ajaloo" andmeil kasuati kraavtara esimest korda Cumbrias Levens Hallis 1689. aastal.

Suurte Inglise maastikuparkide murualad käidi hooajal vikatiga üle iga kümne päeva tagant, niitmisele kulus nii meeletult aega, et lõpuks tundus mõistlikum kaugemad pargiaasad lammaste ja

lehmade hooleks jätta. Kuid vaadete kujundamisel olid needki aasad üliloolised. Karjamaad ja hooneile lähemaid murualasid, mida edasi niideti, hakati eraldama kraavi ning selle sisse ehitatud tugimüüri ja taraga. Leidlik võte sai koondnime ha-ha. Loomad kraavi peidetud tõkkest üle ei pääsenud, eemalt vaatajale jäi see täiesti märkamatuks, ja tundus, et ka kaugustes on hoolikalt niidetud muru.

Sama võtet kasutaski Bawa teed osalt maa alla peites.

Ideid oli Bawal küllaga, arhitektuuri läks ta õppima seepärast, et ideid teostades jäi puudu tehnilistest oskustest.

Lunugangat sai ta arendada ligi 50 aastat. Selle üliloomulikult mõjuva hiigel töö kohta pole täpseid jooniseid ega märkmeid. Üpris kõnekas on aga suur nahkkaantega külalisteraamat. Sealt on näiteks teada, et Lunuganga kõige erilisem külaline polnudki ei Sri Lanka president Chandrika Bandaranaike Kumaratunga ega Walesi prints Charles.

Täiesti ootamatult ja kutsumata maandus oma deltaplaaniga 1988. aastal Bawa bangalo katusel Sri Lanka tuntuim leiutaja Ray Wijewardene,

1970ndail ei võinud mõisat lihtsalt ilu pärast pidada ning terrassidele tulid paabulindude asemel lehm ja kanad. Künagine laut on vasakul ja kanala paremal.

murdes natuke plumeeriaoksi ja lõhkudes mõned katusekivid. Bawa kutsus kogemata tulnud küllalise lahkelt teed jooma.

Hõbehallide tüvede ja valgete magusalõhnaliste õitega plumeeriad mõjuvad nagu skulptuurid. Needki heitlehised puud tunduvad siin väga loomulikud, kuigi looduslikult nad Sri Lankal ei kasva. Põhjaterassile istutas Bawa kaks plumeeriat 1950ndail. Majast ja terrassilt avanevat jõevaadet raamivad oksad painutas ta peaaegu horisontaalseks raskete kividega.

Samal kümnendil kujundati maja ümber ka terrassid ja eri tasapindadel liikumist võimaldavad trepistikud. Jõekaldale lisandusid hiljem väike veeaed, plumeeriarada ja paadisild. Aias on ka väga isiklike kohti, näiteks skulptuuriõu Bawa portreega ja tema hoidja Ensa haud.

Lehmalaut ja riisilapid

Bawal oli õnne, enamasti sai ta ise valida nii kliente kui tööd. Erandlik aeg oli ainult 1970ndate algus, mil ta kaalus isegi Indiasse kolimist. Siis oli pikalt võimul Sri Lanka sotsialistlik vabaduspartei. Sotsialismi ehitavasse riiki ei sobinud ka 10hektarised lihtsalt ilu pärast peetavad (suur)maavaldused. Maa pidi midagi tootma ning nõnda hakkas ka Bawa lehma ja kanu pidama, laut paiknes praeguse galeriihoone asukohal. Jõe kaldal on aga siiani alles väikesed riisipõllulapid.

Maavalduse tükeldamisest päästmiseks sellest veel ei piisanud. Head eeskujuga andis naispeaminister Sirimavo Ratwatte Dias Bandaranaike – tema tegi oma maavalduse ühest osast loodus-

Dedduwa järvesaarest tehti maa päästmiseks linnukaitseala.

kaitseala. Ka Lunuganga suuremast järvesaarest sai linnukaitseala.

1977. aastal tuli võimule konservatiivne rahvapartei, Bawa sai aga peagi tähtsa riikliku tellimuse ja hakkas projekteerima uut parlamendihoonet.

Väga mõjusalt on Bawast kirjutanud Sri Lankal sündinud ja hiljem Kanadasse asunud kirjanik Michael Ondaatje. Bawa usaldusfondi kodulehelt leiate tema essee “To Look Life in the Face”.

Bawat tundnud Ondaatje kirjutab muu hulgas, et too oli väga vaimukas ja armastusväärne, kuid keerukas ja vahel ka eraklik inimene. Tema elutöö esindab seda kõike, sest iga kunstnik, kirjanik, helilooja, aednik jt loobki midagi luues ju ka oma autoportreed. Geoffrey Bawa autoportree paistab kõige selgemalt tema kodus ja aias Lunugangas. ✨

MAAKODUGA UNGARIT MAITSTMA!

Eriprogrammina just Maakodu jaoks kokku pandud lugejareisi loosimisel osalevad kõik, kellel on 20. maiks sõlmitud kas otsekorraldusleping või vormistatud vähemalt kuuekuuline Maakodu tellimus.

Tänavuse suvelõpu reisi teeb Maakodu Ungarisse. Vaatame Gödöllo, Nagycenki, Fertödi, Sarospataki, Sarvari jt uhkeid losse ja parke, külastame mitut koduaeda ja Vacratoti botaanikaaeda, väisame Budapesti, Egeri kindlust ja mitut kuurorti Balatoni ääres, kosutame end termaalveejärves ning naudime Tokaj piirkonna veine ja Ungari maitsvat kööki.

Uurime, kui sarnased või erinevad me oma sugulasrahvaga siis õieti oleme.

Tellimine: telefonil 680 4444, e-postil klienditugi@lehed.ee, veebilehel www.maakodu.ee/ungari

Koduaedu soovitas meile tuttav ungarlasest maastikukujundaja, ajaloo ja kultuuriloo vallas töötab reis tulla aga parim võimalikest. 8päevase reisiprogrammi koostas ajaloolasest **giid Ott Sandrak**. Reis toimub **7.-14. septembril 2013** koostöös firmaga Comtour.

Reisiteave ja broneerimine: tööpäeviti toimetuse telefonil 661 3370 või e-postil meeli.myyripeal@maakodu.ee. Lugejareisi võitja nime avaldame juulinumbris.

Erinumber Suvi Aias nüüd müügil!

Maakodu mahukast erinumbrist Suvi Aias leiad häid nõuandeid terveks suveks. Erinumber on müügil kauplustes hinnaga **3,50 €**.

Maakodu kuue kuu tellimus maksab **13,20 €**, aastatellimus **25,20 €** ja otsekorraldus **2,20 € kuus**.

võimalus

1

2

3

4

5

Mustrid ja värvirõõm võimutsevad moekates kardinates. Trendid tulevad ja lähevad, ent kardinaid vahetades on siiski kõige lihtsam oma toa ilmet värskendada.

Kirjumirjud

Tekst **Kristel Kirss**
Fotod **Sven Arbet, erakogu**

kardinamängud

Uued kardinakangad ootavad kauplustes. Need on rõõmsalt kirjud ning ootamatute mustritega. Kuidas neid oma koduga sobitada?

Foorumi keskuse kaupluse Kangas & Nõöp kardinadisainer Margit Pärn kinnitab, et kõige uuemad kardinakangad on tõepoolest suurte ja põnevate mustritega. Konservatiivse eestlase maitse jaoks on uus kardinamood ehk liigagi värvikirev.

“Lihtsate võtetega saab ehmatavaid kontraste vältida,” julgustab disainer katsetama uut moodi kangaid maakodu ja suvekodu ehteks.

Kui paari aasta eest andsid kangamustreis tooni suured lilleõied, siis nüüd on nende vahele pudenenud

1. Hollandi kangadisain. Öökull on üks selle aasta mustrihitte. Pimendav polüesterkangas sobib nii paneel- kui Rooma kardinaks. Laius 140 cm, hind 19.90 € jm. Tasakaalustamiseks sobib näiteks meekollane kardin või sellest õmmeldud kaunistavad detailid. Kollane kardinakangas on toodetud Hispaanias. Laius 280 cm, hind 24 € jm.

2. Heegeldatud motiividega pimendavas kardinakangas on palju värve, mida hõlbus sobitada oma koduste laudlinade või tikitud padjakatetega. Kardinakangast võib kokku panna valge või punase kangaga ning õmmelda sellest laudlina või diivanipadjakatted. Kangas on toodetud Hollandis. Laius 140 cm, hind 19.90 € jm.

3. Hispaanias toodetud suureõeliste lillede ja sulgedega pimendav polüesterkangas sobib iseloomu andma nii elu- kui söögitoas. Laius 140 cm, hind 19.90 € jm.

4. Belgias toodetud digitrükiga puuvillane kardinakangas Mary Poppinsi või siis unistava loomuga noore tuppa. Muster rahuneb kindlasti beeži kõrval. Laius 140 cm, hind 25 € jm.

5. Hispaania puuvillasele kardinakangale on trükitud makrovõte kootud mustri. Sobib hästi kudumitest lugu pidavale perеле soolaleivakingituseks. Toodetud Belgias. Laius 140 cm, hind 25 € jm. Kirjust kangast kardina kõrvale sobib näiteks oranžist kangast kant või koguni täiendav kardin. Oranž puuvilla- ja polüestri-segu kangas on 280 cm lai. Hind 24 € jm.

6. Digitrükiga Belgias toodetud puuvillase kardinakanga muster peaks hästi sobima teismelise piiga tuppa. Laius 140 cm, hind 25 € jm. Naabriks võib sobitada näiteks pronksja ning kergelt läbipaistva Türgi kardinakanga, mille laius on 300 cm, hind 18.90 € jm.

7. Puuvillase- ja polüestri-segune lilleline kangas sobiks elutoa külgekardina. Toodetud Hispaanias. Laius 280 cm, hind 25 € jm. Kõrvale sobiks näiteks pistaasiapätkliroheline Rooma kardin. Toodetud Hispaanias. Laius 280 cm, hind 25.90 € jm. Lauale võiks mõlemast kangast kombineerida ka laudlina.

8. Mere värvide ja mustritega kangad passivad peaaegu igasse rannaküla majja. Need kangad sobivad Rooma, paneel- või ka pehmeks külgekardina. Kaunistuseks leiab kauplusest valgeid, siniseid ja punaseid dekoratiivnööre ja nõo. Triibuline ja täpiline kangas on kaht pidi kasutatavad. Sobivad padjakateteks, päevatekiks või isegi tekstiilist kiigeks. Kõiki neid mustreid saab omavahel kombineerida. Kangas on polüestri- ja puuvillasegu. Laius 280 cm, hind 29 € jm.

9. Magnet päästab seinu. Kui soovite kardina akna eest kõrvale tõmmata ning küljele kinnitada, siis ei pea selleks alati naela seinu taguma. Piisab, kui leiate endale kardina- või kangaärist sobiva kuuju ja värviga magnetiga kinnitused.

10. Hea abiline. Kitsa külgekardina saab nüüd loomulikuna lainetama panna. Selleks läheb vaja õrna voldiga laia kardina-paela, mis tuleb õmmelda kardina ülaossa.

sulgi, linde, liblikaid, aga ka kohvreid, linnupuure ja veel palju muudki.

Üks mustri taltsutamise võimalus on tasakaalustamine ehk kirju kanga kombineerimine ühevärvilisega. Selleks leidke kirjust kangast värv, mis meeldib või kodusisutuses juba olevate toonidega kõige enam sobib ning valige talle naabriks teine just seda värvi kangas.

Vaimuka mustrimõlluga kardina võite sobitada kokku olemasoleva Rooma kardina, näiteks õmmeldes

sellest külgekardina. Uuele kirjule kardinale võib mahenduseks lisada sobivat tooni ilukandid ning riputuspaelad, mis hoiavad tekstiili ümaral kardina puul.

Vahetades üht kardinat, võttes aluseks teise mustritest laenatud värve, saate edaspidigi hõlpsasti toa ilmet muuta. Lähtuda võib kas või aastaaegadest – valides esiletoomiseks mustrist kas külma või sooja koloriidiga tooni.

Kui võimalik, lisage toa sisustusele kardinatest laenatud värviga aksessuaare, näiteks vaase, lillepotte, kausse, valgustikupleid või pleede, ning ruum saabki kohe teise ja värskema ilme. Kõige lihtsam on alustada diivanist, mille patjadele saab õmmelda ühest kardinakangast või siis kombineerida kahest kangast kokku omannolised padjakatted.

Eriti hästi sobivad moekad mustrid ja värvikirevus laste ning noorte tubadesse. Fantaasiaküllus ja kirevus aknakatetes hoiavad õppuri vaimu erksana.

Mitmed uued kardinakangad on pimendavate omadustega. Kangas on näiteks kolmekihiline ja keskmise kiht on must, millest valgus läbi ei pääse. Nende omadustega sobivad sellisest kangast kardinaid kõige paremini näiteks väikelaste tubadesse, kus lapsed kipuvad suvel päikesega ärkama, või ruumi, kus vaadatakse kodukino.

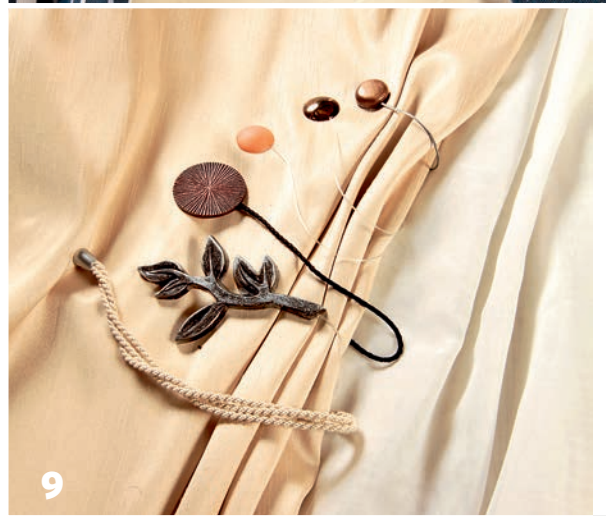
“Kardin mahendab valgust ja pehmendab ruumi akustikat. Valitud mustrite ja värviga saab aga rõhutada meelepärast stiili,” märgib Margit Pärn.

Paljud vastsed koduomanikud ei taha esialgu akendele kardinaid, sest meie kliimas soovid ju nautida iga päikesepaistelist päeva.

Kahjuks kipub kevadine päike pleegitama nii diivanikatteid kui toolikan-gaid. Pimendav kardin kaitseb mööblit ja vaipu seesuguste murede eest.

Tasub teada, et polüesterkardina-kangad on kergesti hooldatavad, teflonkattega tekstiilid sobivad välimööblile ning ka varikatusteks, sest need on pleekimiskindlad ja vetthül-gavad.

Ja kui kord polüesterkangast tüdinete, saate nendest midagi muud õmmelda, kui see ei ole just pimendus-kangas. Eeskujuks võib võtta filmi-klassika, nii “Tuulest viidud” kui “Heliseva muusika” kangelannad õmble-sid ju külgekardinatest nägusaid keha-katteid. ✨

Kaltsukotilinikud

kardinaks

Tekst **Kristel Kirss**
Foto **Sven Arbet**

Mida teeksite, kui leiata taaskasutuspoekesest vanad linikud? Kabe tütre ema Moonika Teas õmbleb linikutest vannitoa aknale armsa kardina.

See kardin ei ole sugugi esimene, mille Moonika on õmmelnud vanadest linikutest. Tikitud puuvillased kangatükid leidis ta ühe vanakraamipoekese kaltsukastist, peenest puuvillasest niidist heegeldatud linikud on aga kõik Moonika vanaema näputöö. Need olid enne kardinaks saamist ilusti riidekiristus hoiul.

Noorele naisele meeldib vanade käsitöötekstiilide hõng. "Tean inimesi, kes arvavad, et kellegi teise kasutatud esemetega tuleb nende koju halb energia. Mina nii ei mõtle," ütleb Moonika. "Kui ma mõne toreda vana riidetüki leian, pesen selle kodus alati üle. Ning kui olen eseme puhtaks pesnud ja sellest midagi õmblen, siis sünnib ju uus asi, milles on osake minust ja minu energiast."

Linikud andsid idee

Vannituppa kardina õmblemise ajal oli Moonika ees parkümmend linikut, kõik taaskasutuspoekesest kokku kogutud. Eeltööna laotas ta linikud põrandale, et oleks näha, millistest saab kõige toredama kardina kokku panna.

"Peab ju vaatama, et toonid omavahel sobiksid. Mina sobitasin kokku nii kreemikaid kui valgeid linikuid. Samuti peab arvestama tekstiili paksusega. Üles panin veidi tihedamad ja paksemad, allapoole õhemad linikud. Vastupidi paigutades hakkaks kardin veidralt hoidma," selgitab Moonika.

Ta kinnitas esmalt kõik tükid nõõpnõeltega ning viis tulevase kardina akna ette, et enne õmblemist veenduda paigutuse sobivuses. Nii sündiski kõige parem lahendus.

"Mulle meeldib sisustustekstiile õmmelda, nende õmblused ei peagi olema hirmus täpsed. Mõnikord tuleb väike viltumine isegi kasuks, sest see käivitab uue idee," räägib Moonika.

Sisustusateljee Sidruniga Tee perenaisena kaunistab ta ka müügisaali omaõmmeldud kardinatega. Emana õmbleb aga riideid ka tütardele Mirtelile ja Martale.

Sisustussalongi kliendidki tellivad Moonikalt sageli õmblustöid. Ka praegu on pere söögilaud mattunud vanade pitside ja valge puuvillase kanga kuhja alla. Kuigi Moonika õmbleb soovijatele ka kardinaid, tuleb tal sel korral hoopis armsaid põllesid tegema hakata.

Lihtsusega võluvad külgekardinad

Teisteski selle kodu tubades on perenaise nobedate näppude vahelt läbi käinud kardinad. Ka need kangad on leitud n-ö teise ringi kauplustest.

"Meil on väikesed aknad ja valgust tuleb tuppa vähe, nii me neid väga sageli ette ei tõmba. Kui siia uued õmblen, siin mõtlen lõike rohkem läbi. Aga päris ilma kardinata tuba ma ette ei kujuta. Aknakatted lisavad igale ruumile hubasust ja kodusoojust," leiab Moonika.

Vannitoa sisustus harmoneerub hästi perenaise loodud linikutest kardinaga.

Põrand näeb välja nii, nagu oleks selle jaoks keraamilised plaadid mõne mõisaköögi seinalt maha võetud. Perenaine ütleb, et tegelikult ongi tegu seinale mõeldud plaatidega, aga mitte vanade, vaid täiesti uutega. Meelepärased plaadid leidis ta ehituspoest. Kuna müügisaalis polnud enammeeldinud värvitooniga plaate piisavalt, palus ta luba laovarudki läbi uurida. Õnneks olid müüjad lahked.

Seesugune veidi kulunud moega põrand sobib hästi nii kardina kui ka teiste väärikas eas esemetega. Valamulauaks on siin kohendatud Moonika vanaema vana kapike, mis enne kasutuselevõttu puhastati, lihviti ning töödeldi vahaga. Ehitustööde käigus sai paraku valamulauast liiga kõrgele, nii ehitati kapile vanadest põrandalauadest üks riul juurde. Meistritöö õnnestus nii hästi, et esmapilgul erinevust kapi ja riuli vahel ei märkagi. Seda enam et ruumi siseneja pilgu püüab esimesena kinni vahva linikutest kardin. ✦

Vallatule kiisupoisile Miuksule meeldib, et uus kardin laseb tal segamatult vannitoa aknalauale pääseda ning sinna paigutatud lilli ja asjakese uurida.

aaderdades

Tekst **Helen Lehismets**
Fotod **Sven Arbet, Eve Ermann**

väärrikamaks

Mehed räägivad, et kõige parem aaderdus tuleb välja esmaspäeva hommikul, parimad aaderdajad Eestis olla aga naised.

Aaderdamise võlu seisneb käsitöös ja selle põneva vana jäljendustehnikaga antakse odavamale puidule väärispuidule omane välimus. Männile ja kuusele on aaderdusega näiteks antud tammele või saarele tunnuslik süüjoonis, kaske ja leppa on aga joonistatud pähklikis jne.

Aaderdamine oli väga moes XIX sajandi lõpul, mil paljud himustasid endale väärispuidust mööblit, kuid kõik ei saanud seda endale lubada. Aaderdusega anti siis uhkem ilme ka ustele, aknapaledele ja seinapaneelidele ning seda on kasutatud mitmes Eesti mõisahäärberis ja uhkemates linnamajades.

Osake aaderdust märgata

Kuid külatislerid arendasid ka aaderduse rahvalikku stiili – eksootilisi puuliike mõeldi ise kodus välja või neid kujutati kusagilt kuuldu põhjal ette. Sel viisil kaunistati kappe ja kummuteid ning sündis väga omanäolist talupojamööblit. Tihti ägavad vanad aaderdusega kaetud mööblitükid sedavõrd paksu mustusekihi all, et maalikut enam ei märgatagi ning asja karmil käel küürima kukkudes võib selle sootuks hävitada.

Päevinäinud aaderdusega mööbel, ukSED jms vajavad loomulikult aeg-ajalt puhastamist. Maalikut aitab taas mõjule pääseda Liberoni mööblipuhastusaine. Kui te seda kasutate, siis alustage ettevaatlikult – vahendiga niisutatud vatitükiga puhastage esmalt mõnd vähemmärgatavat kohta. Kui märkate, et vati külge jääb puiduvärvi, on targem usaldada puhastustöö restauraatoreile.

Aaderdusvõtteid ja -võimalusi tutvustavad Maakodule Olesja Jatsuk ja seinamaalingute restauraator Eve Ermann.

Sisedisainer Olesja Jatsuk ennistab OÜs Ajataju just ühe 1930. aastail valminud korteri aaderdatud välisust. Paljudel Tallinna-tüüpi majadel on

Ehe talukapp. Aaderdusmuster on loodud täikammiga.

sellest ajast aaderdatud korteri- ja välisüksed. Inimeste teadlikkus on õnneks tõusnud, aaderdusi osatakse jälle hinnata ja eelmisel aastal restaureeriti Ajatajus juba viis aaderdatud ust.

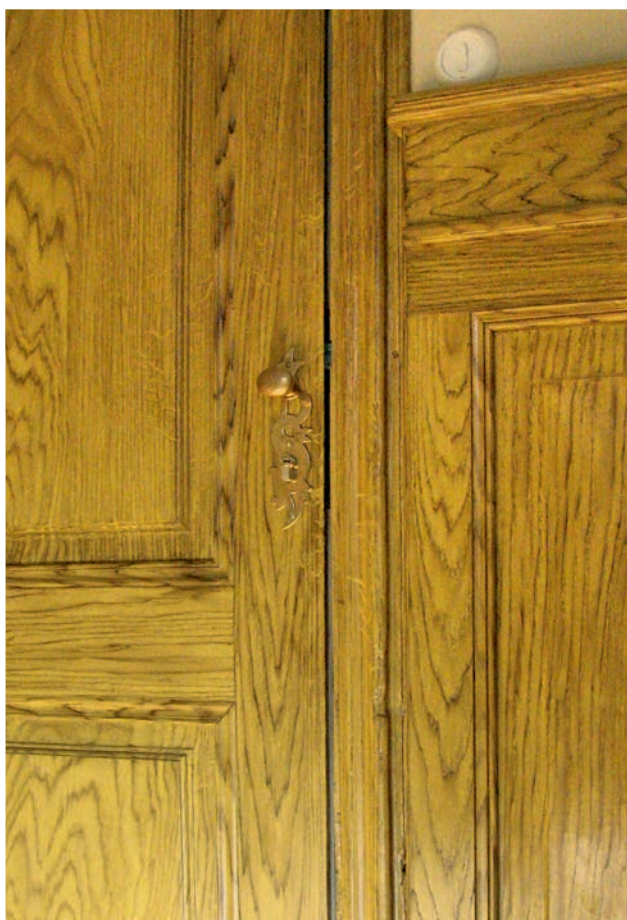
Värvid, vahendid ja meetodid

Aaderdamistöö jaguneb kolmeks: alusvärvimine, puidumustri maalimine ja kaitselakkimine.

Aaderdamist alustades peab kohe mõtlema kompositsioonile. Tasub selgeks teha, milliseks ese kujuneb, kuhu tuleb suurem muster ja kuhu väiksem.

Esmalt värvitakse mööblitükk õlivärviga. Kui värv on kuivanud, siis pind lasuuritakse.

Lasuurvärv on vähese kattevõimega värv, millest aluspinna struktuur õrnalt läbi kumab. Kaunistusi luuakse märjale toonitud lasuurile. Abi-

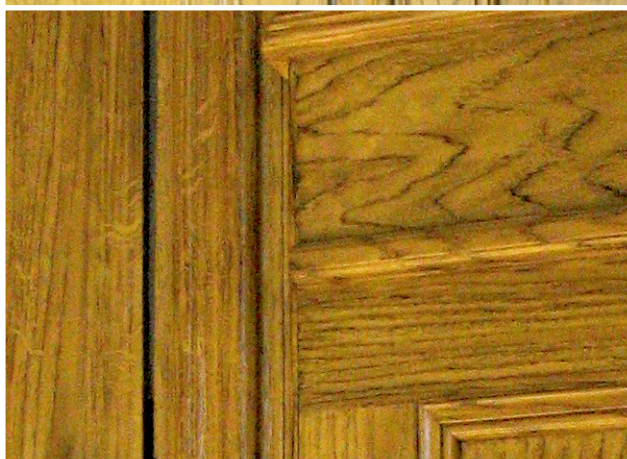

Kujundeid ja tamme säskiiri saab teha papitüki servaga.

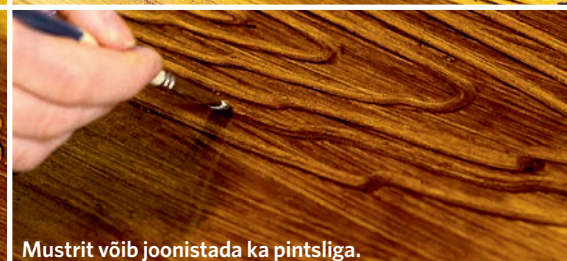
Aaderduskummiga lasuurvärvile tõmmates tekib puusüümuster.

Aaderduskamm aitab muuta papitükiga joonistatud ornamenti loomulikumaks.

Meister imiteerib krobelse papitükiga Kreeka pähkli juure spooni.

Mustrit võib joonistada ka pintsliga.

Aaderdatud uks Kiltsi mõisas (Lääne-Virumaa).

vahenditena kasutatakse seda tehes mitmesuguseid pehmenus- ja piitsutuspintseid, nendega annab tulemust ka mahendada. Kui töö on valmis ja kuivanud, tõmmatakse see veel kaitseks õli baasil lakiga üle.

Töövahendite valik sõltub tehnikast. Õli-aaderduse puhul kasutatakse lisaks pintslitele hambulisi plastist, kummist, metallist või kartongist tehtud vahendeid.

Vesiaaderduse puhul kasutatakse põhiliselt mitmes suuruses pintseid ja käsnaid.

Vanasti segati värvid looduslikest värvimuldadest. Kuiv pigment segatakse esmalt mingi suhkrut sisaldava vedeldi (vesi, õlu jne) või õliga paksuks pastaks ja seejärel vedeldatakse paraja viskoossusega värviks. Suurte pindade puhul tuleb korraga valmis segada nii palju värvi, et sellest

jätakuks kogu pinna katmiseks. Teine võimalus on kõik grammi täpsusega ära kaaluda ja hiljem värvi samamoodi juurde valmistada.

Kuidas jäljendada tamme?

Eestis on õliaaderdusega kõige rohkem jäljendatud tammesüüd. Vanasti kasutati tamme jäljendades kaht meetodit: kraapimist ja lasuurimist. Kraapimine on vanem võte. Eeltööna krunditi pind enamasti kaks korda. Värvikihid peavad olema õhukesed. Lasuurvärv on õliaaderduse puhul toonitud õli – läbipaistev värv.

Pärast lasuurimist tupsutatakse kogu pind pintsliga või käsna, et tulemus ühtlustuks. Sarnaselt toimitakse ka lasuurimismeetodi puhul.

Kui kasutati kraapimismeetodit, siis kraabiti lülipuitu kummispaatliga ehk siis muster tekitati

Aaderdades võib jäljendada ka inkruustatsiooni.

kraapides. Siis kaeti metallkamm jäiga riidega ja kaetud kammiga tõmmati piki puidu pinda ülevalt alla. Parema struktuuri saamiseks kratsitakse kat-

Kaasaegne aaderdus

Ehituspoest saab huviline osta aaderduskummi, värvirulli ja kaht kontrastset vesialuselisel mööblivärvi – hele- ja tumepruuni. Tööprotsessi kirjeldab Tikkurila koolituskeskuse juht Meelis Tarto.

Kui on soov aaderdada PVCd, klaasi, metalli või muud pinda peale puidu, tuleb kõigepealt kruntida Tikkurila Otexiga.

Kuivanud ese katta ühe tooniga, näiteks Vivacolor Special Furniture Akva või Melody värviga. Teisest värvitoonist tehakse lasuurvärv. Vahekorras 1:1 Melody pluss Lasera. Kui värvitud pind on kuivanud, rullitakse lasuurvärv õhukese kihina pinnale. Pintsliiga muudetakse pind pisut triibulisemaks, et tekiks n-ö käsitöö moment ja asi tunduks loomulikum. Väikese pinna puhul võib värvi kanda pintsliiga. Seejärel võetakse aaderduskumm, millega liigutakse piki pinda, aeg-ajalt töövahendit kergelt kiigutades. Kiigutuse kohale tekib oksakoht. Liigutused võiks olla kergelt kumerad ja aaderduskummi naerunäo suunurgad peavad jääma üles.

mata kammiga aga vajadusel pind katki. Tammele oma-seid säskiiri saab teha pintsli-varre otsa mähitud lapiga.

Lasuurimismeetodi puhul imiteeritakse puitu pintsliiga. Heledad jooned tõmmatakse puidule pintsli-varre otsa sätitud lapi või papitüki servaga. Sarnasuse saavutamiseks kasutatakse ka lohistuspintslaid ja metallkamme.

Kui tulemus meeldib, jääb töö kuivama. Enne lakkimist tuleb töö veel tolmust puhastada, lihvida ja lakkida.

Vanasti on aaderdusi tehtud ka keefiri, õlle või kaljaga. Kõik need võimalused kuuluvad vesiaaderduse alla. Oluline on, et vedelikupõhine lasuurvärv sisaldaks suhkrut.

Värvid kuivavad väga kiiresti, seetõttu on vesiaaderdus algajale raske katsumus. Harjutamine teeb muidugi meistriks.

Eve Ermann julgustab tehnikat proovima, kuid lisab, et suurt pinda ei tasu sellega ette võtta. Uks on maksimum. Kui õlivärv laseb pinna uuesti õhukese värvikihiga katta, siis veepõhine värv lihtsalt kuivab ära. Muidugi võib kuivanud lasuurvärvi maha pesta ja uuesti otsast alustada.

Üldjuhul võetakse alustooniks imiteeritava puidu kõige heledam värv, tamme puhul roosakam ooker. Kõigepealt kaetakse pind õlivärviga. Paari päeva pärast, kui värv on kuivanud, segatakse näiteks kaljast ja värvimuldadest valmis lasuurvärv. Tamme puhul on selleks kindel roosakas toon: toores umbra ja veidi kasseli pruuni.

Lasuurvärv kantakse kuivanud õlivärvi peale pintsliiga. Seda tehes tuleb jälgida, et peale kantud lasuurvärv enne soovitud pinna tekitamist ära ei kuivaks. Siis taotakse veel niisket pinda pikkade harjastega aaderduspintsliiga. Niiviisi töödeldud pinnale joonistatakse seejärel peene pintsliiga puusüü. Kui joonistatud puusüüid seejärel pehme pintsliiga veel natuke hajutada, saate sarnasema tulemuse. Järgmiseks peab pinna üsna kiirelt õli baasil lakiga lakkima, et ei tekiks kahjustusi, sest ka veepritsmed jätavad jälje.

Töö meistriklassis

Kui olen aaderdusteooriast pisut aimu saanud, vaatan seda tööd tarkuse kinnitamiseks veidi ka kõrvalt. Ajataju tärpentinihõngulises töökojas on käsil päevinäinud aaderduse taastamine ühel männipuidust välisuksel. Meistritel on kõik ettevalmistustööd uksega juba tehtud.

Uks on ka üles pildistatud. Fotod on arvutis, neid saame vajaduse korral iga hetk vaadata. Töökojas näen ka üht barokset maalingutega ust Tallinnast Kuninga tänavalt – seda kattis 12 värvikihti.

Õhkkond on äärmiselt inspireeriv, samas tundub, et aaderdamine võiks mõjuda nii nagu lõõgastav teraapiaseanss.

Männist välisukselt on meistrid vanad värvikihid juba eemaldanud, paistab, et uksele on tehtud paarteist puiduparandust. Vana aaderdus on osaliselt säilinud ja see hoiti värvi eemaldades mõis-tagi alles. Uuesti värviti uks esmalt üle heledamat tooni linaõlivärviga. Seejärel lisati veel kiht lasuuri ja lasti uksele seejärel paar päeva kuivada.

Uksetahvlid on jagatud veel omaette väljades. Eenduvad tahvlid on suurema mustriaga. Ülejäänud pinnad on triibulised.

Olesja eelistab süümustreid tekitades töötada linaõlivärviga, sest see kuivab kaua ja laseb rahulikult tegutseda. Tä segab lasuurvärvi valmis värvipaletil. Õlivärv on peaaegu sama tooni nii kuivalt kui märjalt. Aja jooksul värvid siiski tuhmuvad.

Meister on kartongist valmistanud sobiva suurusega hambulise servaga kammi. Papitüki hambad on välja lõigatud täpselt vana säilinud mustriosia järgi.

Olesja värvib naturaalse umbra ja põletatud umbra seguga parasjagu ette võetava osa ära ja tõmbab siis papist

Aaderdamist ootav uks. Säilinud kohad ootavad parandusi.

WWW.PUUSTELLI.EE

PUUSTELLIST LEIAD OMA UNISTUSTE KÖÖGI

**TULGE
TUTVUMA!**

TALLINN, PÄRNU MNT 66
TEL. 6278 800

Puustelli®
MADE IN FINLAND

Kõigepealt katab Olesja pinna lasuurvärviga.

Siis tõmbab ta papist lõigatud "kammiga" mustrit lasuurvärvi sisse.

"Kammimise" tulemus saab mahendatud pika pintsliga õrnalt patsutades.

Seejärel kammib Olesja papitükiga loodu jälle katki. Kõlab imelikult, aga nii nad seda tegevust ise nimetavad.

Pintsliga hajutamine.

Taastatud uks.

kammiga värvi jälle maha. Alumine värv tuleb siis uuesti nähtavale. Seejärel tõmbab ta metallkammiga pinna veel teistpidigi üle. Peksub pinda õrnalt laia pintsliga ja selgitab, et tuleb proovida, milline pintsel kõige paremini sobib. Oluline on, et tulemus jääks loomulik. Pintsel muudab eelnevalt tehtu mahedamaks.

Kõik tundub väga ilus ja sarnane, aga on millegipärast peegelpildis vana detailiga. Seal, kus vanal osal on laiemad pinnad heledamad, on need

taastatud pinnal just tumedamad. See tähendab, et kogu pind on vaja uuesti värviga katta ja otsida või valmistada õige tulemuse saamiseks sobiv töövahend.

Teeme uue katse.

Töö käigus saab selgeks, et aaderdades on tõesti tarvis topelt abivahendeid. Tulemust saab pehendada või mahendada pinda pintsliga pekstes. Õliaaderduseks on head just õlivärvi jaoks mõeldud pintsliid. Arukas on hoida näitefoto või puutükk töötades kogu aeg enda kõrval.

Teine lasuurimine õnnestubki. Lai pintsel jättis ilusa faktuuri. Enne kattelakkimist tuleb töö veel lihvida ja tolmust puhastada. Kahe laki vahel tuleb teha ka kerge vahelihv.

Kui leiata mõne aaderdatud eseme, võib vana asja ju lihtsalt ettevaatlikult puhastada ja edasi kasutada. Lihtsat aaderdust võib ka ise taastada üritada: kui te seda tegevust just hirmtõsiselt ei võta, saate taastada ja luua enneolematult vahvaid esemeid.

PS. Mis puutub esmaspäevadesse, siis see nali muutub arusaadavaks ise aaderdades. ✨

Graniidist trepp on parim valik põhjamaistesse ilmaoludesse ja kestab põlvest põlve.

KIVISEPAD

Kestvad väärtused kivist!

Turu 51A, Tartu
Tel 737 1833 või 512 2593
E-post: kivi@kivisepad.ee

Kohila 2A, Tallinn
Tel 5308 7500
toomas@kivisepad.ee

Looduskivi oma kordumatus ilus on erakordselt mitmekesine materjal, mille struktuur, mustrid ja värvitoonid on välja kujunenud loodusjõudude mõjul miljonite aastate vältel. Läbi aastatuhandete on inimesi paelunud graniidi ja marmori dekoratiivsus, kulumis- ja külmakindlus ning kordumatu värvi- ja mustrigamma. Tänapäevalgi on raske leida looduslikule kivile võrdset vastast, mis suudaks temaga võistelda elegantsuses ja tugevuses ning mis on samas inimsõbralikult allergiavaba ja ökoloogiline.

Pakume aegumatut ilu ja harmooniat arvestades Teie soove ja võimalusi.

Kunst- ja looduskivist
köögitasapinnad, vannitoa või sauna pinnad,
aknalauad, lauad, trepid, põrandad ja mosaiigid.

www.kivisepad.ee

Salvkaev

vajab aeg-ajalt puhastamist

Tekst **Jana Rand** / Foto **Raivo Tasso**

Seda, kuidas salvkaevu õigesti ja otstarbekalt puhastada, selgitab kaevude rajamise ja puhastamisega tegeleva Amendero OÜ juhataja Tarmo Hendrikson.

Salvkaev ehk šahtkaev on maapinda rajatud enamasti kas labida või ekskavaatoriga kaevates. Kaevušahti läbimõõt on tavaliselt 1 meeter ja sügavus 5–10 meetrit. Geoloogilistest eripäradest johtuvalt leidub eriti Lõuna-Eestis ka salvkaeve, mille sügavus küünib isegi mõnekümne meetrini.

Kaevu ehitusmaterjaliks on tavaliselt kasutatud tsement- või betoonrõngaid, vähemal määral raudkive või telliseid. Sõltuvalt rakete mõõtmetest mahutab näiteks kaev, mille rakke sisemõõt on 1 meeter ja kõrgus 1 meeter, 800 liitrit vett, ning sama laiusega, kuid 80 cm kõrguse rakkega kaev 600 liitrit vett.

Tuleks arvestada, et maapinnalähedastesse veekihtidesse rajatud salvkaevud on suhteliselt õhukese pinnakatte tõttu maapinnalt lähtuva reostuse eest üsna kaitsmata. Sademetevaesl suvel võib kaev ka kergesti kuivaks jääda.

Kuigi lõviosa kaevudest rajatakse meil puurkaevudena, pole salvkaev sugugi halb variant – paraku on nende mainet kahjustatud hooletu ja oskamatu ehitusega. 1970. aastatel kadus oskus ja teadmine, kuidas salvkaevusid õigesti ehitada.

Vahel on kaevurakked liiga madalad, mistõttu pääseb kaevu pinna- või pinnasevesi. Eriti halb, kui ümbritsev maapind on kaevu poole kaldu, kuna see teeb heast veevõtukohast hoopis sademeveekollektori.

Probleemsete kaevude rõngad on peaaegu eranditult paigaldatud valepidi. Sellisel juhul valgub pinnavesi liidete kaudu kaevu. Kaevurõngad peab alati paigaldama nii, et sulund oleks üleval või valtsidega rõngastel kõrgem pool seespool.

Et kaev oleks täiesti veekindel, peab sellel olema veelukk. Ülemiste rakete valtsi vahele pannakse spetsiaalsed tihendid, mis takistavad pinnavee satumist kaevu. Selliste tihendite puudumist saab korvata nii: kaevake ümber kaevu 2 meetri sügavune ja 0,7–1 meetri laiune auk, täitke see saviga ning tampige korralikult kinni. Katke maapind kaevu ümber liivaga ja sillutage kividega, mille kalle on kaevust eemale. Kaevurakked peavad olema vähemalt 0,5–1 meetri kõrgusel maapinnast. Hea oleks, kui kaev asetseks ka maastikul kõrgemal kohal ning igal juhul peavad kõik reostusallikad olema kaevust võimalikult kaugel.

Vesi muutub märkamatuks

Kui vesi on külm, selge, lõhnata ja maitseta, peab enamik inimesi seda heaks. Siiski on põhjust kaevuvee kvaliteeti aeg-ajalt kontrollida.

Kui kaevuvett tarbitakse pidevalt, ei pane selle omaduste aeglast halvenemist tähelegi, inimene muutub justkui immuunseks.

Seepärast tasub kodukaevu vett kontrollida vähemalt kolme aasta tagant, kindlasti aga siis, kui perre on sündimas beebi või kui ümbruskonnas esineb tegevust, mis võib mõjutada vee kvaliteeti.

Kui kaevuvesi saab rikutud järsku, pole tavaliselt tegu põhjavee kvaliteedi halvenemisega – siis mõjutab kaevuvee omadusi mingi saasteallikas maapinnal ja see võib muuta vee kasutus- kõlbmatuks.

Vee järsk muutus viitab tavaliselt sellele, et kaevuga ei ole kõik korras. Hullelmal juhul pumbatakse kaevust

põhjavee asemel hoopis pinnavett, mida ei kõlba majapidamises kasutada.

Kaevuvee võib rikkuda ka see, kui kaevu on kukkunud mõni väike loom. Üksainus surnud hiir kaevus on piisav põhjus - vett ei tohi enam joogiveena kasutada. Samas võivad loomad kukkuda ka puurkaevu, kui toru ots pole piisavalt korralikult kaetud. Vahet pole, kas hiir kukub kaevu viie või saja meetri kõrguselt – tagajärjeks on igal juhul riknenud vesi. Kaevu konstruktsioon peab olema igalt poolt nii tihe, et läbi ei pääse isegi putukad.

Kaev võib hakata lagunema isegi nii lihtsast kohast nagu kaas. Puitosad lähedavad aja jooksul mädanema ning neist saab surmalõks lastele ja loomadele. Pehkiv puit tekitab varem või hiljem probleeme, kuna meelstab kohale ebasoovitavaid olendeid, näiteks tiguseid.

Aastatega võib kaevuga juhtuda muudki: näiteks puude ja põõsaste juured on rõngaste vahelt läbi kasvanud, põhja on kogunenud setet ja kaevuseinad on ligased.

Kaev tuleb tühjaks pumbata

Kui kaevuvee pinnal ujub mustus ja hõljum või pole kaevu juba aastaid vee võtmiseks kasutatud, tuleb puhastamist alustada kaevu tühjaks pumpamisega. Enamasti pumbatakse kogu vesi kaevust välja isegi paar korda. Kodus harilikult võimsaid pumpasid ei leidu, kaevu tühjendamise pump on mõtte-

Nõuandeid salvkaevu omanikule

- Salvkaevu rakked peavad ulatuma vähemalt 1 m kõrgusele maapinnast.
- Kaev peab olema väljastpoolt tihendatud tsemendi- või betoniitlahusega kuni kaevu pealmise osani.
- Kaevu ümber tuleks rajada veelukk, kaevates selleks salvkaevu ümber 2 m sügavuse ja 0,7–1 m laiuse augu ning täites selle saviga ja tampides tugevalt kinni.
- Salvkaev olgu pealt kaetud.
- Maapind kaevu ümber peab olema kõrgem, et vältida pinnavee kogunemist sinna.
- Pump paigaldage võimalusel hoonesse (elumajja või pumbamajja), mitte kaevu.
- Kaevu hooldamise alaks jätke vähemalt 10 m, kuid sõltuvalt maapinnast ja selle kaldest võib see olla isegi suurem.
- Võimalikud reostusallikad (kuivkäimla, reovee kogumise kaev, sõnnikuhoidla, prügikast, väetise- ja sõnnikuhoiuld, õlimahutid, kanalisatsioonitorud jne) peavad paiknema kaevu suhtes allamäge.
- Heitvee immutamine pinnasesse on keelatud lähemale kui 80 m joogivee tarbeks kasutatavast salvkaevust isegi pärast mehaanilist ja/või bioloogilist puhastamist.

kas rentida päevaks-paariks rendipunkti. See pole ka väga kallis, umbes 20 eurot ööpäev. Pump tuleks asetada kaevu põhja ja seda siis aeg-ajalt liigutada, et ka muda ja liivaosakesed koos veega välja tuleksid. Kui pärast pumpamist jääb kaevupõhja veel setet, eemaldage see käsitsi labida ja ämbriga.

Kindlasti ei tohi kaevu puhastama minna üksinda! Igasuguste ootamatute olukordade ärahoidmiseks peab üks inimene kindlasti olema kaevu ääres, et kaevus olijat turvata.

Kui kaev on tühjaks pumbatud, puhastage ka kaevurakked. Kõige mugavam on seda teha survepesuriga, mis eemaldab rakete seinalt vetikad, muda ja lahtised kivimiosakesed. Kui survepesurit käepärast ei ole või kaevu pind pole suur ega väga must, saate puhastustööd teha ka tugeva küürimisharjaga.

Juhul kui vesi on mikrobioloogiliselt reostunud (sellekohast infot peab andma analüüsi teinud labor või tervisekaitsetalitus), tuleb joomiseks ning köögis kõikide toidu ja nõudega tehtavateks toiminguteks kasutatavat vett keeta. Keemiliselt reostunud vee puhul keetmine muudugi ei aita.

Loomulikult peab sellise vee kasutamine olema lühiajaline, s.t reostusallikas tuleb välja selgitada, likvideerida ning kaev puhastada ja desinfitseerida. Kaevusid võivad reostada suured ülejutused, kuid tihti piisab sellestki, kui vee võtmiseks kasutatakse eri ämbreid või ei pesta ega desinfitseerita pidevalt kasutatavat ämbrit.

Mikrobioloogilise reostuse puhul tuleb kaev kohe puhastada ja desinfitseerida. Kõigepealt tühjendage salvkaev täielikult, eemaldage ka muda ning kaevu põhja ja seintele settinud reos-

tus. Vajadusel parandage kaevu seinu ja seejärel pritsige need üle 3% naatriumhüpokloriti lahusega (arvestusega 0,5 liitrit lahust 1 ruutmeetri pinna kohta) ning oodake, kuni kaev uuesti veega täitub. Eelnevalt tuleb välja arvutada kaevus oleva vee kogus ja vajaminev kloori sisaldava desinfektandi hulk. Kemikaale kokku segades tasub kasutada asjatundjate abi.

Pärast 6–10 tunni möödumist desinfektandi lisamisest (järgmisel päeval) tuleb hüperkloreeritud vesi kaevust välja pumbata või tõsta. Ka järgmine kaevutäis vett võib olla tuntava kloorilõhnaga, mõningal juhul tuleb vett veel välja pumbata.

Kaevu puhastamise töö on hea ette võtta suvisel kuivaperioodil. Salvkaevu kasutades pidage meeles, et sageli reostubki vesi kaevus just seetõttu, et kaevu pole kaua puhastatud. ✱

**Mullad
lillede soove
arvestades!**

Matogard OÜ
Torj vald, Pärnumaa
www.matogard.ee

KASTMISGEEL
• tagab vee kiire imendumise
• tagab vee ühtlase jaotumise substraadis

PERLIIT
• parandab mulla vee- ja õhurežiimi
• seob vett
• takistab mulla kuivamist

KONTROLLITUD LAHUSTUVUSEGA VÄETIS
• kindlustab taimedele ühtlase toitainetega varustamise kogu kasvuajal
• väldib toitainete väljauhtumist mullast

Eesti tootjalt Eesti tarbijale

ISTUTUSMULLAD:

- toalilledele
- kaktustele
- orhideedele
- köögiviljadele
- suvelilledele

KOMPOST
• suurendab mulla bioloogilist aktiivsust
• kiirendab taime arengut
• leevendab kasvustressi

mess

Igäihele tükike

AIAPARADIISI

Tekst Agneta Land / Fotod Agneta Land, reprod

Aiatarvikuid ning terrassimööblit müüvad firmad olid oma toodetega kujundanud messi näidisrõdu. Pildil firma Tokmann rõdu.

11.–14. aprillini Helsingi messikeskuses peetud Soome suurim aiandusmess kandis sõnumit: iga inimene väärib tükikest aiaparadiisi.

Käsitlus aiast on varasemaga võrreldes tublisti muutunud. Aianduse ja taimedega tegelemiseks ei peagi omama suure krundiga eramaja. Aiamaõnu saab kätte ka rõdul, hoovis, aiamaalapil või köögi aknalaua taimi kasvatades. Isegi avalik park võib olla kellelegi aiaks. Maailma suurlinnades on aiandusaktivistid juba mitmeid aastaid kasvanud söötis ehitusplatsidel või korrusmaja katustel aedvilja.

Mesilased linna

Messil oli taimekasvatavate ja aiakauba tootjate kõrval väljas ka aiandusorganisatsioon. Üks huvitavamaid oli Helsingi mesilasepidajate ja meesõprade ühendus, kes propageerib mesindust ja õpetab linnakeskkonnas mesilasi pidama.

Ühendus on umbes aasta vanune, liikmeid veidi üle saja. Mesilastest on huvitunud ka noorem põlvkond. Ühenduse peasekretäri Marja-

Reibaste värvidega Emsa lillepotid sobivad nii aeda kui rõdule. Tänu sangas olevale avale saab potte ka seinale kinnitada.

Riitta Laurila sõnul on mesitarusid Helsingis alati olnud, kuid varem olid need pigem peidus ja mesilasi peeti salaja. Nüüd ilmuvad mesitarud tasapisi rõdudele, katuseterrassidele, korrusmajade hoo- videsse jm. Linnas tuleb muidugi kindlustada, et mesilastel oleks toimetamiseks rahulik keskkond ja nad ei häiriks ümberkaudseid inimesi.

Linnas on palju õitsvaid puid. Näiteks möödunud aastal saadi linnamesilastelt väga aromaatsed pärnaõiemett. Uurimuste kohaselt on linnas lillede liigirikkus palju mitmekülgsem kui maal.

Helsingi mesilasepidajate ja meesõprade ühendusel on ka endal linnas mesitarud. Huvilised käivad neid uudistamas ning nende tarude abil peetakse tulevastele linnamesinikele õppetunde.

Mida soosib aiamood

Trendikas on kujundada aedu, kus inimese loodu ühineb metsiku loodusega. Eelistatakse loodusliku välimusega taimi, mis ei mõju väga "aretatult".

Värvigamma on pigem jahe ja õrn, selle elavdamiseks kasutatakse vastandvärve nagu kollane ja violetne. Põõsaid kasutatakse kujunduses vähe, aia põhiraami moodustavad puud ning püsikud.

Pojengid ja roosid hakkavad juhtpositsioone loovutama. Hetke moetaimed on oranž mõõl (*Geum coccineum*), tulipunane moon (*Papaver commutatum*), võhumõõlgad (*Iris*) ja kurerehad (*Geranium*). Istutusrühmades on suursoosikuks ka ürdid ning hõbedaläikelised taimed nagu näiteks villane nõianõges (*Stachys byzantina*), samuti maad peitvad madarad (*Galium*).

Metsikuid taimi armastatakse miksida loodusliku väljanägemisega kultuurtaimedega, näiteks tulikalisi kullerkuppude, kortselehe ja mõõladega. Ka metsaharakputke ning harilikku palderjani kohtab maailma aedades praegu palju.

Moekate puude hulgast võiks mainida kaske, juudapuulehikut, Amuuri toomingat ja ploomipuud. Inimkäte puudutust hoo- mab trendikas aias vormi lõigatud igihaljastest okaspuudest ning üksikutest lõigatud põõsastest.

Kõige atraktiivsem messiosa oli maailma aedade väljapanek, kuhu olid kujundatud Hispaania, Skandinaavia, Kesk-Euroopa, Islandi, Itaalia, Jaapani, Maroko ning Brasiilia aed. ✻

Biolani seinu vastu toetuv kompaktnen riiul sobib hästi väiksemale rõdule taimepottide hoidjaks.

Mesilasi saab pidada ka linnas. Pildil on Helsingi mesilasepidajate ja meesõprade ühenduse mesitarud.

Kesk-Euroopa veeaed. Aia rajaja Vihermali Oy propageeris oma väljapanekuga ökoloogiliselt puhastuid ujumistiike.

Maroko aed. Ka kuivale liivasele pinnasele saab õige taimevalikuga rajada lopsaka aia. Huvitavate vormide ja värviga taimed tulevad tumekollase liiva taustal hästi esile.

Kekkilä uus toode Ringkivi võimaldab luua kauneid ümmarguse kujuga terrasse. Ringkiviplaate võib kasutada ka tiiki, ürdiaeda või muru ääristades.

miks ja kuidas

Linna lilled

Tekst ja fotod Reelika Marrandi, Elise Aed

Ilusate lillepeenarde nimel tuleb linnas tublisti pingutada. Kogetust on aga kasu ka koduaias.

Selle jutu mõte küpses mul tükk aega. Nüüd, kui ma enam ei tööta Türi valla haljastusspetsialistina, on lõpuks mahti meenutada linnahaljastuse lillelisemat osa. Lillepeenarde kujundus ja istutamine oli mu lemmiktöö ja nii suure "iluaia" pidamine väga huvitav väljakutse.

Ühe aastaga neljad lilled

Türi valla territooriumil on ligi 80 ha parke ja haljasalaid, mille hooldamist korraldab vallavalitsus. Lillepeenrad kuuluvad enamasti esimesse hooldusklassi, see tähendab tiheda külastatavusega alasid, mille kujundus ja hooldus on erilise tähelepanu all.

Uue aasta suvelilleistutused sünnivad mõtteis juba südatalvel. Ideaalis tuleks tellimused esitada jõuluks, et lillekasvatajad saaksid varakult seemneid varuda ja noortaimed ära tellida.

Suvelillede istutusi kavandades tuleb arvestada, et osadel haljasaladel tähtsavad sügisel maha pandud tulbid, krookused ja hüatsindid. Need anumad ja peenrad, kus sibullilli pole, katsime

Kevadine istutus võorasemade ja kirikakardegaga.

Begooniad suudavad õitseda ka varjulises kohas.

kevadadel aga esimesel võimalusel võorasemade lausistutusega, lisades sekka kirikakart, pärdikilille, meespäid vm lilli, mis kannatavad madalaid temperatuure.

Mai lõpus – juuni alguses istutati suvelilled peenardele, kus tulbid lõpetasid õitsemise. Tulbisibulad võeti igal aastal välja, kuivatati ja istutati sügisel tagasi mõnes vähemkülastatavas kohas paiknevasse peenrasse. Esinduspeenardesse läksid siis aga värsked, haljastuses veel kasutamata tulbisibulad.

Juuni keskel tuli suvelilled istutada peenardesse ja anumatesse, kus enne kasvasid võorasemad jm varakevadadel istutatu. Veel üsna ilusaid võorasemasid oli küll kahju välja vahetada, kuid istutust ei saanud ka kaugemale lükata, muidu jäänuks järgmiste lillede aeg mõttetult lühikeseks.

Kõrrelistega on hea anda kompositsioonile kõrgust.

Stepirohud annavad peenrässe mahtu, tumedaleheline hiidhiirss ja bataan lisavad dramaatilisust.

Et tulbid lillepeenraid kauem ehiksid, võib eri sorte omavahel segada.

Viimane istutus tehti pärast esimesi sügisesi öökülmi, mis suvelilled ära võttis. Nüüd sai särada lasta kanarbikel, eerikatel, hebedel, viltlehel, dekoratiivkapsal ja juba suvel istutatud kõrrelistel.

Enne pandi siiski maha veel tulbisibulad, et nad jõuaksid enne talve ilusad juured alla ajada.

Lehtdekoratiivsed taimed on linnahaljastuses väga tähtsad, sest üldjuhul peavad nad kõikuvates ilmastiku- ja hooldustingimustes paremini vastu. Oma aias jõuab kastekannuga kõik lillekesed kas või igal õhtul üle käia. Avalikel hal-

jasaladel on järjeks ees hulk muudki tööd: prügi korjamine, konteinerite tühjendamine, pinkide pesemine, grafiti eemaldamine jne.

Taimed ei saa seetõttu nii palju hoolt ja tähelepanu nagu koduaias. Kesksuvel jõuab kasta keskmiselt kolm korda nädalas. Kuigi amplites on kastmissüsteemid (varuvesi anuma põhjas) ja kasvumulda on segatud vett hoidvat geeli, kuivavad lillenõud täispäikeses kiiresti. Eriti rängad on ampililledele olnud augustipõuad. Sellisel juhul päästavadki kompositsiooni ilusate lehtedega taimed.

Minu nipid

- Olen eelistanud sobivates õietoonides segaampleid, sest muutliku ilma ja keerukate kasvutingimustega saavad paremini hakkama kord ühed, kord teised liigid.
- Paberil sättisingi esmalt paika amplililled ja siis sobitasin pargipeenraisse sarnastes toonides õisi, et kogu linna läbiks ühtne värv ja stiil.
- Haljasalal tuleb suve- ja püsililli istutada tihedamalt kui koduaias, sest efektset tulemust

Väga lai valik suvelilli, lisaks amplid, püsikud, viljapuud ja puukooli istikud.

MÜÜGIKOHAD: Kanepis, Põlvas, Tartus, Elvas, Valgas, Viljandis, Võrus ja Eesti suurematel laatadel!

Kanepi Aiand

Kanepi Aiand OÜ, Kanepi vald, Põlvamaa. Tel 529 8986; info@kanepiaiaand.ee.

Jorjenid kõrreliste embuses.

Ilukapsad võivad ahvatleda vandaale.

Usaldusväärsed suvelilled raskel kasvukohal

- Harilik kalevikepp (*Gaura lindheimeri*). Lihtne kasvatada, põuakindel, pika õitseaja ja uhke kasvukujuga.
- Eriline lobeelia (*Lobelia × speciosa*). Vihmakindlad õied, ilus tugev ja püstine kasvukuju; talub madalamaid temperatuure, soodsates oludes ka talvitub.
- Ilubataat (*Ipomoea batatas*). Jõulise kasvuga kaunileheline taim; sordid on laimirohelise, punakaspruuni, pruunikaslilla ja oranžika lehestikuga.
- Neegri-hiidhirss (*Pennisetum glaucum*). Kuivale kasvukohale istutage neid tihedamalt.
- Harjas-hiidhirss (*Pennisetum setaceum*) ja stepirohi (*Stipa* spp.). Kasvavad hästi peaaegu igasugustes tingimustes.
- Suureõieline portulak (*Portulaca grandiflora*). Suurepärane õitseja päikeselises, kuivas ja lahjas kasvukohas; uus põnev sort on 'Imagine Double Yellow Purple'.
- Värd-kirinõges (*Plectranthus scutellarioides* sün. *Coleus × blumei*). Väga värvikad lehed, sadu sorte. Õied tuleb suve jooksul korduvalt ära lõigata, siis ei veni taimed välja.
- Rand-kivikilbik (*Lobularia maritima*). Vähenõudlik pinnakattetaim sobib ka lahjale pinnasele; teda ei kahjusta kerged öökülmad. Õitseb ja lõhnab rikkalikult nii päikeses, poolvarjus kui varjus.
- Alatiõitsev begoonia (*Begonia semperflorens*). Ideaalne varjus õitseja; kaunis ka seal, kus teised suvelilled õitseda ei suuda.
- Lilltubakas ja sanderi tubakas (*Nicotiana glauca* ja *N. × sanderae*). Mõlemad õitsevad rikkalikult ja vanu õisi ei pea ära noppima. Peenras eelistan neid petuuniatele.
- Ilunõges (*Plectranthus* sp.). Lopsakad ja tugevakasvulised lehtdekoratiivsed taimed.
- Lamav sanvitaalia (*Sanvitalia procumbens*). Vähenõudlik, õitseb rikkalikult ja elab üle esimesed öökülmad.

on ruttu vaja. Pigem istutada kaks taimet ühte istutusaku, kui oodata, millal õrnad taimekesed ükskord loodetud tulemuse annavad.

- Istutage ühte peenrassa pigem palju ühte sorti lilli kui kümnet eri sorti paari taime kaupa. Siis pääseb kompositsioon ikka mõjule ega ole liiga kaootiline.
- Tulbipeenna õitsemist saab pikendada sellega, kui istutada kaks omavahel sobivat sorti läbi-segi ühte peenrassa. Sordid peaksid millegi poolest sarnanema (nt sama õietüüp), kuid värvid võiksid olla kontrastsed või toon toonis sulanduvad. Kombineerida võib varaseid, keskmisi või hiliseid sorte.
- Kõrrelised on ülihead haljastustaimed. Minu vaieldamatud lemmikud on stepirohi, neegrihiidhirss, harjas-hiidhirss, vitshirss, kukeleib, harilik saluhein 'Aureus'. Kõrred päästavad istutuse alati, ka siis, kui kauniõielised suvelilled millegipärast alla annavad. Kõrrelised toovad kompositsiooni mahtu, kõrgust ja vaheldust.
- Ilusate lehtedega taimedest on haljasaladel asendamatud ilubataat, kirinõges, hõbepael, roomav metsvits, ilunõges ja käokuld.

Linna jaoks liiga pirtsakad

Mitmed vahvad taimed linnahaljastusse siiski hästi ei sobi, sest nõuavad liiga palju hoolt või on varastele vastupandamatuks ahvatluseks. Kodu-aias tasub nendega aga kindlasti katsetada.

Alusta kevadet varem ja pikenda suve klaasitud terrassi abil!

Eesti heitlike ilmadega oleks hea omada kohta, kus püüda soojendavaid päikesekiiri või varjuda külma tuule ja vihma eest. Klaaside abil muudad terrassid ilmastiku-kindlaks kasulikuks lisaruumiks ning hoiad eemale tolmu ja sääsed.

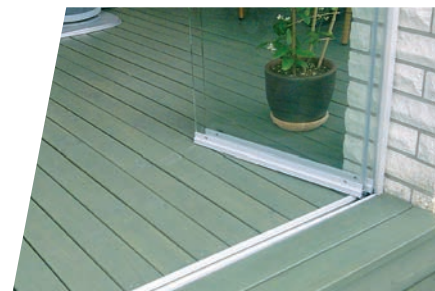
Klaasimisel saab kasutada kahte erinevat lahendust - **raamidega ja raamideta klaasistust**, mis säilitavad terrassi soojuse ja hubasuse igal aastaajal.

Terrassi raamidega klaasistus

Lihtsalt paigaldatav terrasside klaaslükandsüsteem koosneb alumiiniumprofiilidest ja nende sisse sulundatud klaasidest. Moodulid liiguvad sujuvalt laagerullikutel ülemise ja alumise juhtsiini vahel.

Profiilide pinnakatte valikus on naturaalne anodeering või RAL-kataloogi alusel pulbervärvitud. Klaasidest saab valida kas karastatud või lamineeritud kirka klaasi, mattklaasi ning erinevates värvides toonklaaside vahel. On võimalik kasutada 6 mm paksust ühekordset klaasi ning 3+3 lamineeritud klaasi.

Raamideta klaasistus

Toode koosneb ülemisest ja alumisest juhtprofiilist ning horisontaalrullikutega varustatud klaasidest nende vahel. Rullikute- ja profiilide konstruktsioon võimaldab klaase üksteise järel liigutada. Klaasid saab nagu raamatulehed sissepoole seina äärde kokku lükata ja terve terrassi tervikuna avada.

Süsteem koosneb 500–700 mm laiustest, 8 mm paksustest lihvitud servadega karastatud klaasidest. Võimalik on valida läbipaistva ja toonitud klaasi vahel. Soovi korral saab sirgete terrasside puhul alumist juhtprofiili uputada põrandasse nii, et see ei jääks põranda tasapinnast kõrgemale.

**MALMERK
KLAASIUM**

www.malmerkklaasium.ee

KÜSI PAKKUMIST MEILT! Kogemused aastast 1997.

Tutvu näidistega meie kontoris igal tööpäeval kell 8.00 – 16.30

TALLINN

Valdeku 132, 11216 Tallinn
tel: +372 6599 247
GSM: +372 56 229 100
e-mail: klaasium@malmerk.ee

TARTU

Tähe 114, 51013 Tartu
tel: +372 7360 041
GSM: +372 50 60 837
e-mail: klaasium@malmerk.ee

Südasuvel on lopsakad amplid eriti efektsed.

Kalevikepi
(*Gaura
linheimerii*)
sort 'Sunset
Dream'.

Feerulalehine
ruse (*Bidens
ferulifolia*)
'Bellamy White'.

Taimed suurde amplisse

Lopsaka amplid eelduseks on tihe istutus, hea väetamine ja hoolikas kastmine.

- Värdfuksia (*Fuchsia × hybrida*). Talub hästi varju, kuid ei taha tuuletõmbust.
- Ripp-begoonia (*Begonia* sp.). Õitseb külluslikult.
- Pelargoon (*Pelargonium* sp.). Vastupidav ja lopsaka kasvuga.
- Ripp-petuunia (*Calibrachoa × hybrida*). Amplisse sobivad eriti hästi täidisõielised sordid. Vihm küll rikub õisi, kuid õienuppe on nii palju, et amplid on kohe jälle õitega kaetud.
- Hõbepael (*Dichondra* sp.). Väga hästi täiendab amplis õierikkaid suvelilli.
- Ilubataat (*Ipomoea batatas*). Kasvab igal pool hästi, amplis annab segaistutusele palju juurde.
- Maajalg (*Glechoma hederacea*). Kaunite lehtedega tihe taim, ripub amplist kaunitl alla.
- Lamav käokuld (*Helichrysum petiolare*). Küllalt jõulise kasvuga; sortide lehestik on kuld kollastes ja hõbedastes toonides.
- Kivikilbik (*Lobularia maritima*) 'Lucia'. Jõulise kasvu ja pika õitseajaga, vajab vähe hooldust, õied lõhnavad joovastavalt.
- Roomav metsvits (*Lysimachia nummularia*) 'Goldilocks'. Pilkupüüdev kuld kollase lehestikuga sort; suurepärase seguistutuses, talub hästi ka poolvarju.

Kogetu põhjal on selline kas või roosbegoonia (*Begonia × hiemalis*). See tänuväärne õitseja on linna lillepeenraste liiga kallis taim, sest külvist õiteni kulub tal liiga palju aega. Ilusad ilmastikukindlad täidisõied on näiteks Charisma-see-ria sortidel. Kuna üks roosbegoonia annab suurema efekti kui viis-kuus alatiõitsvat begooniat, olen neid Türiil siiski kasutanud.

Värvikuse pärast olen mitmel aastal istutanud ka kalleid aeddaaliaid e jorjeneid (*Dahlia × hortensis*). Kuid daaliad vajavad korralikku väetamist ja kastmist ning närbunud õite eemaldamist, uhked lilled ahvatlevad kahjuks ka mõningaid möödakäijaid.

Feerulalehine ruse (*Bidens ferulifolia*) ei talu sugugi kuivale jäämist ega ebakorrapärasest kastmist, hea hoolitsuse korral õitseb ta aias rikkalikult, uus sort 'Bellamy White' on valgete õitega.

Ilukapsa (*Brassica oleracea*) suured "lillelised" pead ahvatlevad end avalikus kohas paraku ka lõhkuma. Tänuhikelt linnakodanikelt, kes neist maitsvat suppi keetsid, olen saanud isegi kiitvat tagasisidet!

Gasaania (*Gazania* ssp.) tahab püsivalt sooja ja päikesepaistelist ilma, vihmasel suvel tema ilu haljastuses esile ei tule.

Harilik täpplehik (*Hypoestes phyllostachya*) on väga värvikas pinnakatja ja talub ka varju, kuid temagi on tubli ainult soojal suvel. Armas õrna haabitusega müür-kiplill (*Gypsophila mure-*

Kirinõgeste õisikuid tuleb suve jooksul korduvalt ära lõigata.

Ilubataat on jõulise kasvuga.

Lantaan vajab sooja ja päikeselist kasvukohta.

Võiks julgemalt kasutada

- Haljastuses tahaks hoo- pis rohkem näha mehhiko vanik- kuljust (*Cobaea scandens*). Et jõu- liselt roniv taim saaks oma ilu näi- data, peab tal olema hea tugi.
- Ogeline lantaan (*Lantana camara*). See värvikas ilu- dus tahab kind- lasti päikesepais- telist kasvukohta.
- Lemmaltsad ehk balsamiinid Sun- Patiens-seeriast (*Impatiens Sun- Patiens*) on eba- jahukastekind- lad; eriti uhke vär- vilise lehestikuga sort on 'Spreading White'.
- Väga kena on ka marmorjate laiku- dega lehestikuga rippuva mets- vitsa (*Lysimachia congestiflora*) sort 'Outback Sunset'.

lis) ei talu üldse pinnase läbikuivamist, ta võib anda pisut isekülvi, kuid oma täit ilu ta sedasi ei näita.

Eckloni kuldkakral (*Osteospermum ecklonis*) on mõnused metalsed õievärvid. Et üsna kallis lill värvilaiguna välja paistaks, tuleks tihedalt istutada palju taimi. Liiga kallid on ka viirpelargooni (*Pelargonium zonale*) uhked kirjulehelised sordid, nt 'PAC Mrs Polloc'.

Töö vallavalitsuses andis hulga kogemusi. Õppisin näiteks taotlusi kirjutama. Headel aegadel oli eelarves igal aastal parkide jaoks arvestatav summa, raskel ajal paraku mitte. Et saaks midagi uut luua ja vana korrastada, tuli taotlusi kirjutada nii EASi, KIKi kui PRIAsse. Tänu pro-

jektirahale sai Türi juurde näiteks Murumoori Lastepargi koos rõõmsa raamistutusega. Lastepargi kujunduses lähtusin sellest, et haljastus ei segaks lapsi pargis jooksmast ja mängimast.

Türi on aastatega kujunenud heakorrastatud aedlinna maine. Selles on suur osa Türi lillelaadal, mida peetakse 17.–19. maini juba 36. korda. Laatadelt soetatud istikuid teevad Türi aiad üsna liigirikkaks. Põnevad püsililled rändavad aiast aeda ka tänu rohevahetusele. Tänavu toimuvad Türi rohevahetused maist augustini iga kuu teisel laupäeval (11.05., 8.06., 13.07., 10.08.) Keslinna pargis.

Sinnagi on oodatud kõik "aiahoolikud" nii lähedalt kui kaugel.✽

Muru, mis teeb naabri kadedaks

Pakume:

- ilumuru
- spordimuru
- varjumuru
- kodumuru
- universaalimuru

Pakume Eestis aretatud ja kasvatatud murusorte, nagu 'Kauni', 'Herbert' ja 'Esto'.

Meie kaupa võib leida Bauhofi ja Ehituse ABC kauplustest üle Eesti ning aianduskeskusest Hansaplant.

OÜ AED ja MURU

info@muru.ee
www.muru.ee

Külastage ka meie kauplust Tartu avaturul paviljon 18. Sealte leiate parima valiku seemneid ning aia- ja mesinduskaupa.

tunne ära

Õied kui kirikukellad või

teetassid

Tekst **Heli Russak**, Tallinna Botaanikaaed
Fotod **Heli Russak**, **Ave Visnapuu**, **Jaan Mettik**

*Mehhiko vanikkuljus
on hoopis vastupidavam,
kui tema troopiline
päritolu lubaks loota.*

S uvelillede rikkalikus valikus leidub ka ronitaimi, keda saab ise seemnetest kasvatada. Üheaastased liaanid lasevad aias igal aastal millegi uuega katsetada, ja veel nii, et tarvis pole kuigi palju ruumi. Uue ilme saate anda kuivanud puule, ilmestule tarale, liaan katab kenasti pergolaid ja tugivõresid. Sobivasse kohta saate tekitada koonuseid, sambaid jm. Ronitaimi võib kasvatada ka pottides ja tugimüüridel.

Troopiline iludus

Ideaalne taim üheaastaseks vertikaalhaljastuseks on mehhiko vanikkuljus (*Cobaea scandens*). See siniladvaliste (*Polemoniaceae*) sugukonda kuuluv liaan on oma ladinakeelse pere-

Kurgitaolised viljad meil avamaal ei valmi.

Iga köittrao haru tipus on ka väike iminapp.

Taimed kipuvad ennast köittraagudega kokku põimima.

konnanimetuse saanud XVII sajandil Ameerikas tegutsenud hispaania jesuiidi ja ränduri Bernabé Cobo järgi. Liigi nimetus *scandens* tähendab tõlkes aga midagi ronivat. Inglise keeles kutsutakse kena taime mitmeti, nagu *Cup and Saucer Vine*, *Mexican Ivy*, *Monastery Bells*, *Cathedral Bells*. Saksa-keelsed variandid on *Krallenwinde* ja *Glockenrebe*.

Vanikkuljuse perekonnas on 28 liiki puitunud ja rohtseid ronitaimi, kes kõik kasvavad troopilise Ameerika metsades. Kultuurtaimena tuntud mehhiko vanikkuljus on oma kodumaal Mehhikos jm sobiva kliimaga aladel igihaljas puitunud vartega püsik, kes ronib köittraagudega mööda puutüvesid, pürgides nõnda valguse poole. Lopsaka taime ronivad varred võivad looduses küündida kuni 8 m kõrgusele.

Põhjamaades saab seda troopilise päritoluga liaani kasvatada vaid suvelillena. Kui juhtub tulema kuum suvi, tunnevad soojematelt aladelt pärit suvelilled ennast Eestiski hästi. Mehhiko vanikkuljus toob teie aeda siis lõunamaist hõngu. Vihmane ja jahe suvi talle ei meeldi, siis jäävad taimed kiduramaks ja õitsemine tagasihoidlikuks.

Aeglane algus

Õitsvate taimede saamiseks tuleb mehhiko vanikkuljuse istikud kindlasti ette kasvatada. Seemneid on meie aianduspoodides piisavalt saada olnud. Ühes pakis on tavaliselt 10–15 seemet – seda on hea teada, et arvestada taimede hulka. Kuna seemned on suured, võib need ühekaupa pottidesse panna. Olge kannatlik, vanikkuljus idaneb kaua – kaks-kolm nädalat. Idanemistemperatuur peaks olema 18–25°.

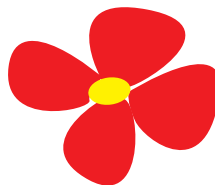
Algul kasvavad taimed aeglaselt, kuid lõpuks saavad nad hoo sisse ja sirguvad mühinal. Hoidke taimi üksteisest eemal, et nende köittraod omavahel sõlme ei kasvaks, muidu on neid pärast raske lahti harutada. Liiasi võib see taimi vigastada, vigastused aga pidurdavad jällegi kasvu. Vahepeal peate taimed kindlasti suurematesse pottidesse ümber istutama ja jälgima, et mullapall läbi ei kuivaks.

Mehhiko vanikkuljuse taimed on väga külmaõrnad, välja saate need istutada alles siis, kui mingit öökülmaohtu enam ei ole. Istutades arvestage, et taimed kasvavad soodsates oludes üsna kiiresti ja muutuvad lopsakaks. Ronivad varred harunevad ja võivad meie oludes kasvada kuni 3 m pikkuseks. Taimede vahekauguseks võiks jätta 50–60 cm. Kohe tuleb panna ka toetus, kuhu saavad hakata kinnituma köittraod. Vajadusel võib taimed algul ka mõnest kohast toetuse külge siduda, et anda neile vajalik kasvusuund.

Mehhiko vanikkuljus armastab päikeselist ja sooja, kuid tuulevarjulist kasvukohta. Tugev tuul võib ronivaid varsid liialt räsida. Sobivaimad kohad on terrassid, rõdud, seinäärsed peenrad jne. Taimed taluvad ka poolvarju, kuid siis on õisi vähem. Täisvarjus saame nautida ainult taime lopsakat tumerohelist lehestikku.

NEEVA AED

ISTIKUTE MÜÜK

Pärnumaa, Audru vald, Papsaare küla
(2,8 km Pärnu linna piirist Audru poole)
E-R kl 10–18, L kl 10–15,
kuni jaanipäevani ka P kl 10–15

Leht- ja okaspuud, viljapuud ja marjapõõsad, heki- ja ronitaimed, roosid, püsililled, aiatarvikud.

5. mail kl 10–16 KEVADLAAT

www.neevaed.ee
tel 5301 2334, 5302 4883, 505 5425
e-post neevaed@gmail.com

tunne ära

Kiirekasvuline vanikkuljus sobib hästi võrestikke katma.

Vanikkuljuse ingliskeelne nimetus *Cup and Saucer Vine* on väga tabav. Külgvaates meenutavad vanikkuljuse õied tõesti alusele asetatud tassi.

Muld peaks olema toitainerikas ja parasniiske. Kasvuperioodil ei tohiks muld läbi kuivada ja põua ajal vajavad taimed kindlasti regulaarset kastmist. Et taim rikkalikult õitseks, võiks vanikkuljuseid iga paari nädala tagant väetada õitsvatele taimedele mõeldud väetislahusega. Uute õiepungade tekkeks eemaldage ära õitsenud õied.

Mitmeaastane suvelill

Kuna botaaniliselt on tegu püsikuga, saate taimi ka talvel jahedas ruumis säilitada ja kevadel uuesti aeda istutada. Selleks kaevake vanikkuljused sügisel koos suure mullapalliga välja, istutage potti ja asetage sobivasse hoiuruumi.

Ka pistikute tegemine on võimalik. Selleks peab vanikkuljus kasvama aga talveaias, kust saate sobival ajal, näiteks veebruaris-märtsis, pistikud võtta. Kõige lihtsam on siiski osta igal kevadel poest uued seemned ja taimed ette kasvatada.

Esimesed õied ilmuvad tavaliselt juulis, õitsemine kestab kuni sügiskülmadeni. Suured 5–7 cm pikkused kellukesekujulised õied asuvad pikkade 15cm õieraagude otsas. Õitest ula-

tuvad välja pikad tolmukad. Huvitav on see, et korraga on taimel kaht värvi õisi – avanevad õied on alguses rohekasvalged, hiljem muutuvad lillaks. Vanikkuljus sobib ka lõikelilleks. Mida nooremalt (heledamalt) õied ära lõigata, seda kauem need vaasis püsivad.

Ilusad on nii veel avanemata õied, avatud õied kui ka viljad. Vanikkuljuse seemned meie kliimas ei valmi, oma kodumaal Mehhikos tolmleb vanikkuljus nahkhiirte abil. Ka lehestik on mehhiko vanikkuljusel väga ilus. Tumerohelised sulgjad liitlehed, mille tipus on köitraad, moodustavad kiiresti lopsaka ja tiheda vertikaalse pinna. Lehestik on nauditav ka ilma õiteta.

Sorte mehhiko vanikkuljusest eriti aretatud ei ole, liik ise on juba piisavalt kaunis. Müügil olen näinud ka valgeõielist sorti 'Alba'. Eriti huvitav on kasvatada koos valgete ja lillade õitega vanikkuljust, lastes neil omavahel läbi põimuda.

Mehhiko vanikkuljus võib olla soolotaim teie aias, samuti sobib ta kokku elulõngade ja lehtertappudega. Vertikaalne roheline lehestik on aga heaks taustaks madalamakasvulistele pastelsetes toonides suvelilledele. ✨

Valgeõieline mehhiko vanikkuljus 'Alba'.

SELLE KEVADE PARIMAD AJAKIRJAD!

Telli Eesti loetavaima
kuukirja Kodu & Aed
**3 nr 2 hinnaga
vaid 6,30 €.**

Kingiks saad kõigi
rohenäppude
lemmikajakirja
Kevad Koduaias
mainumbri!

Lihtne ja mugav tellida!
www.telli24.ee

Info tel 6676 080 • facebook.com/kodujaaed

EESTI POST

Tellijä nimi ja aadress

MAKSEKORRALDUSKUPONG

Mille eest

**KODU & AED 3 nr +
Kevad Koduaias 2/2013 = 6,30 €**

EESTI POST

Tellijä nimi ja aadress

KVIITUNG

Saaja

A-MEEDIAGRUPP OÜ

Summa:

6,30 €

Saaja

A-MEEDIAGRUPP OÜ
221011816444

Maksepäev

20.05.2013

Olen nõus, et A-meediagrupp kasutab minu andmeid tellimispakkumiste tegemiseks.

MAGNOOLIAD – *eksootilised iludused*

Tekst **Anu Kaur**, Tallinna Botaanikaead
Fotod **Ama Kaur, Jaan Mettik, reprod**

Õierikkale Soulange'i magnooliale
(*Magnolia × soulangeana*) on Eesti
kliima veidi liiga külm.

*Magnooliaid aitavad sageli ära tunda nahkjad
latakad lehed ja uhked valged või roosakad õied.*

Magnooliad on meie puittaimede hulgas ühed arhailisemad – umbes sama vanad kui hõlmikpuud ja kindlasti on nad esimesi õistaimi maismaal. Magnooliaid kasvab nüüd looduses harva, kuid haljastuses on need suurte kaunite õitega puud väga menukad.

Reliigid Aasiast ja Ameerikast

Magnooliaid loevad asjatundjad kokku kuni 130 liiki. Looduslikult on nad levinud Ida-Aasias, Himaalajas ning Põhja- ja Kesk-Ameerikas.

Enne jääaega olevat magnooliaid kasvanud ka Euroopa metsades. Eestis saab kasvatada vaid väheseid liike ja sorte ning katsetada tasub üksnes heitlehiste magnooliatega. Igihaljaste soojematest piirkondadest pärit taimede jaoks on meie talved ülearu heitlikud ja kevadpäike koos madalate miinuskraadidega neile ohtlik. Kahjuks on külmakindlamad magnooliad enamasti tagasihoidlikku valget värvi või kreemikate kuni õrnroosade õitega.

Enamik magnooliaid õitseb kas mais enne lehtimist või juunis juba lehtedega okstel. On ka lõhnavate õitega magnooliaid.

Viljad valmivad sügisel. Mõnel liigil võib neid omapäraseid mõhnjaid moodustisi eemalt vaadates isegi käbideks pidada. Seemnete valmides viljad avanevad ja seemned ripuvad avadest välja. Botaanikud nimetavad sellist vilja kogukukruks. Sama tüüpi vilil on ka näiteks pojengil.

Magnoolia õis on ehituselt lihtsam kui hilisematel õistaimedel. Kui näiteks roosõieliste sugukonda kuuluval õunapuul on õiel kroon- ja tupplehed selgelt eristunud, siis magnooliate õiekattelehed ei erine. Ja nii on see olnud neil elavatel fossiilidel juba kriidiajast peale! Küllap pole magnooliatel sellest sooja ega külma, et moodsamal ajal on õied teistsuguse ehitusega. Nemed jäävad rahulikult vanamoodsaks.

Magnoolialiste sugukonda kuulub veel kaks tulbipuud (*Liriodend-*

ron) ja u 50 liigiga mikeelia (*Miche-*
lia) perekond. Viimased on troopikas ja lähistroopikas kasvavad puud või põõsad.

Perspektiivsed jaapanlased

Kõige talvekindlam ja läbiproovitud on meie kliimas hondo magnoolia (*Magnolia kobus*). See suvehaljas kõrgem põõsas või laiuva võraga väike puu kasvab looduslikult Jaapani, Mandžuuria ja Korea metsades. Valged lõhnavad õied puhkevad mais enne lehti.

Selle liigi teisend var. *borealis* kasvab looduslikult Hokkaidol ja Honshu põhjaosas, tüüpseisend var. *kobus* aga Honshu keskosast lõuna pool. Taimede päritolu on seega üpris tähtis – mõjutab talvekindlust.

Hondo magnooliaid võite näha nii Tallinna kui Tartu Botaanikaaias. Üks väike puu on Kehtna mõisapargis ja neid leidub ka mitmes koduaias.

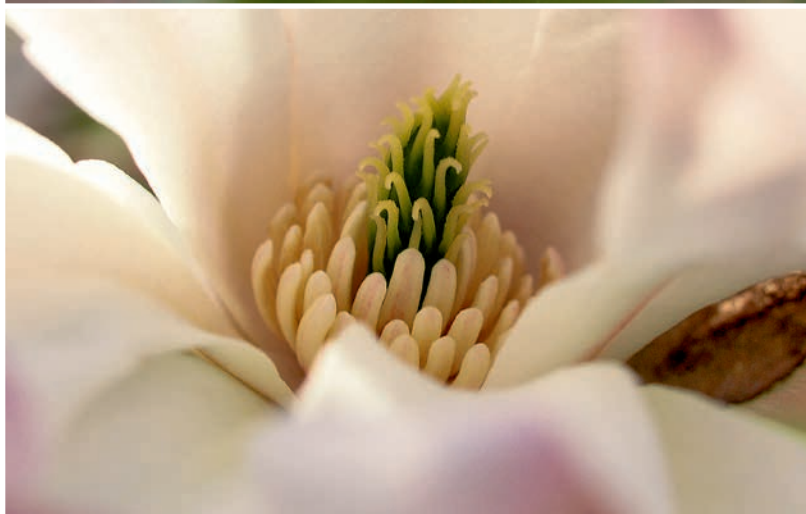
Tähtmagnoolia (*Magnolia stellata*) pärineb samuti Jaapanist. Tema on magnooliatest üks madalamaid (kuni 3 m) ja alati põõsakujuline.

Tähtmagnoolia õied on paljude kitsaste valgete õiekattelehtedega ja meenutavad tõesti tähekesi. Tema populaarsust peaks lisaks külmakindlusele

Loebneri magnoolia on täht- ja hondo magnoolia hübriid.

Hondo magnoolia (*Magnolia kobus*).

Õie ehituse põhjal loetakse magnooliaid kõige ürgsemateks katteseemnetaimedeks.

Teravalehise magnoolia (*Magnolia cuminata*) kollakasrohelistel õied pole eriti silmapaistvad, hoopis erilisemad on nende sinaka kirmega õienupud.

ja toredale madalale kasvule tõstma ka tõsiasi, et põõsad hakkavad õitsema üsna noorelt. Levinuimad tähtmagnoolia sordid on valgete lõhnavate õitega 'Royal Star' ja roosade õitega 'Rosea'.

Loebneri magnoolia (*M. × loebneri*) on hondo ja tähtmagnoolia hübriid, mis sündis 1910. aasta paiku Saksamaal. Loebneri magnoolia kasvab pigem kõrge põõsana kui väiksema puuna. Õied on sel hübriidil õrnroosad või valged, õitsemist alustab ta väga noorelt. Tuntuimal sordil 'Leonard Messel' on lillakasroosad valge südamikuga lõhnavad õied. Ilmselt on see hübriid roosaõielistest magnooliatest üks külmakindlamaid.

Ka Sieboldi magnooliat (*Magnolia sieboldii*) võib proovida meil kasvatada. Jaapanis ja Koreas looduslikult kasvava magnoolia õied on portselanvalged, aga õie südamik on tänu karmiinpunastele tolmukatele ere ja ilmekas. Viljad on punased. Lehed on alt sinakad, kaetud hallikate karvadega.

Väga kaunis on Sieboldi magnoolia sort 'Colossus'. Tema imeliste õite kogu ilu nägemiseks peab aga kummarduma või õisi käänama, sest rasked õied ripuvad alla ja päris õiget muljet neist põõ-

sast mööda jalutades ei saagi. Kummardumise vaev saab aga tasutud, sest õied on tõesti uhked. Silmapaistvad on ka puhasvalged õienupud. Õisi jätkub sel sordil mitmeks kuuks.

Mitut moodi ameeriklased

Ameerika Ühendriikide idaosast pärineb teravalehine magnoolia (*Magnolia acuminata*). Inglise keeles on sellel puul tore nimi *Cucumber Tree*. Arvatavasti vihjab see nimi õienuppudele: need on sinakasrohelistel, kaetud vahaja kirmega ja okstel püsti nagu rohelised küünlad või kurgid. Väga kaunid on ka teravalehise magnoolia kollakasrohelistel õied, mis sinakaist "kurkidest" juunis puhkevad. Noorena on puu püstise koonilise võraga, vanemas heas hakkab see laiuma. Õitsemist alustab teravalehine magnoolia suhteliselt hilises vanuses.

Lõuna-Eestis Maaritsa lähedal Vastse-Pranglis kasvab Eesti suurim magnoolia – tema ongi teravalehine magnoolia. Puu õitseb ja viljub regulaarselt. Ta on ligi 20 m kõrge, puu rinnasümberrmõõt oli juba aastaid tagasi 120 cm. Praeguseks on puu arvatavasti tublisti kosunud. Teravalehise magnoolia õitsev eksemplar on ka Tallinna Botaanikaaias,

www.aavikuemand.ee
A i a g u r m a a n i d e
m a i u s p a l a d

- Põhjamaade parim pojengivalik
- Külmakindlad suurelehised hortensiad
- A-kategooria roosiistikud
- Haruldased püsikud

Lisaks kaunile õitele on varimagnoolial (*Magnolia tripetala*) hiigelsuured lehed.

Magnoolia 'Daphne'.

Magnoolia 'Lois'.

Paljudel magnoolialiikidel on iseäralikud viljad.

kus ta kasvab 1993. aastast. Esimesi õisi nägime alles mõni aasta tagasi.

Suhteliselt külmaõrn, aga mitte lootusetu, on Põhja-Ameerikast pärit varimagnoolia (*M. tripetala*). Nagu paljudel eksootilistel puudel, on temalgi meie kliimas sageli raske lapsepõlv. Sellest ükskord välja kasvanult otsustab puu siiski, et tal ei jää muud üle, kui kliimaga leppida ja sirguma hakata.

Tallinna Botaanikaaias külmusid noorel puul regulaarselt kõik viimase aasta juurdekasvud. Ühel hetkel harjus ta aga meie kliimaga ära ja nüüd on ta mitmel aastal isegi õitsenud. Puu on istutatud 1996. a kevadel.

Kui olete kevadel käinud Riia Ülikooli Botaanikaaias, siis olete küllap näinud ka õitsvat varimagnooliat. Selle puu tunnete kergesti ära erakordselt suurte lehtede järgi. Tänu suurtele lehtedele pakub puu varju ja on oma nime vääriks. Varimagnoolia õied puhkevad hiliskevadel lehtede vahel, on suhteliselt suured ja lõhnavad. Viljad on punased piklikud "kukrud-käbid-kurgid".

Nii teravalehine kui varimagnoolia võivad mõlemad kasvada kuni 15 m kõrguseks puuks.

Varimagnoolia sort 'Bloomfield' on kuni 50 cm pikkuste lehtedega ja liigist suuremate õitega. Peaks kasvama kuni 7 m kõrguseks, aga kuidas see sort Eestis käitub, näeme tulevikus. Kaks noort taime kasvavad Tallinna Botaanikaaias.

Põhja-Ameerika idaosast pärit suureõeline magnoolia (*M. grandiflora*) on igihaljas ja Eesti jaoks liiga külmaõrn. Edukalt kasvatatakse teda näiteks Krimmis ja Kaukaasias.

Rohkelt hübriide

Euroopas on väga levinud Soulange'i magnoolia (*M. × soulangeana*). See sileda (*M. denudata*) ja lilliaõielise magnoolia (*M. liliiflora*) hübriid ning ka tema sordid on hinnatud oma kaunite roosade õite poolest.

Soulange'i magnooliad õitsevad külluslikult enne lehtimist. Neid puid armastatakse linnahaljastuses. Kesk-Hiinast pärit vanemate järglastena on nad meie tingimustes kahjuks külmahellad.

Katsetada võiks Soulange'i magnooliat vaid Eesti soojema mikroklimega läänerrannikul ja saartel.

Mõnd magnooliasorti soetades on vaja teada sordi esivanemaid – see lubab ennustada taime külmakindlust.

Meil võiks proovida kasvatada teravalehise magnoolia järglasti. Sügavkollaseid liblikaid meenutavad püstised õied on sordil 'Butterflies' (*M. acuminata* 'Fertile Myrtle' × *M. denudata*). Sordi 'Ivory Chalice' (*M. acuminata* × *M. denudata*) u 15cm läbimõõduga õied on elevantiluvärvi.

Tallinna Botaanikaaias õitsesid möödunud suvel noored roosade õitega sordide 'Pink Surprise' ja 'Roseanna' tai-

Eesti suurim
magnoolia
Vastse-
Pranglis.

med. Viimane on tetraploidne ristand liiliaõielise ja hondo magnoolia sortide vahel. Need taimed kinkis botaanikaaiale aiandusentusiast Jüri Šergalin koos veel paarikümne magnooliasordiga. Sama aedniku aiast pärinevad kollaste õitega teravalehise magnoolia baasil saadud 'Daphne' ja mõnevõrra heledama tooniga 'Lois'. Neidki õisi nägime mullu esimest korda, taimed on istutatud 2010. aastal.

'Wada's Memory' on Ameerikast pärit valitud kloon härra K. Wada Yokohamast saadatud seemnetest, arvatavasti on ta hondo ja pajulehise (*M. salicifolia*) magnoolia hübriid. Õied on suuremad kui hondo magnoolial. Samade vanemate laps on muide ka londoni magnoolia 'Kewensis'.

Ameerika Ühendriikidest pärinevaid 1950ndatel aretatud sorte hakati hellitavalt kutsuma kaheksaks pisikeks piigaks (*The Little Girl Hybrids*). Tegu on liiliaõielise ja tähtmagnoolia hübriididega. Need väikesed 3–4 m kõrgused "tüdrukud" on 'Ann', 'Betty', 'Jane', 'Judy', 'Pinkie', 'Randy', 'Ricki' ja 'Susan'. Õitsevad nad nädal või kaks hiljem kui tähtmagnoolia, seega peaksid

Tulbi Festival

12. MAIL TALLINNA BOTAANIKAAIAS

10.00 Avamine

Avamaa on avatud iga päev 10.00-20.00, kasvuhooned 11.00-18.00

12.00 Ekskursioon

Läbiviija Tiia Jaanus, TBA vanemaednik
Kogunemine Palmimaja ees

13.00 Kontsert: Laura Põldvere ja Raivo Tafenau

14.30 Ekskursioon

Läbiviija Urmas Laansoo, TBA metoodik
Kogunemine Palmimaja ees

16.00 Fiskarsi loosimine

kõigi külastajate vahel

Tallinna Botaanikaaias pilet maksab 3,50 €, sooduspilet 2,50 € ja perepilet 6 €.

Vaata ka:

www.aialeht.ee/tulbifestival

www.botaanikaaed.ee

Tallinna Botaanikaaed

Tulbifestivali
toetajad:

Aialeht.ee

Maaleht

 TRIDENS

 Vopak E.O.S.

Sagadi mõisa talveaias on Eestis õitsenud ka igihaljas suureõieline magnoolia (*Magnolia grandiflora*).

Magnoolia 'Roseanna'.

olema hiliskülmade suhtes vastupidavamad. 'Susan' on neist kõige intensiivsema purpurse tooniga ja 'Pinkie' on kõige roosam. Sorti 'Ann' võib näha Tartu Ülikooli Botaanikaaias.

Hulk kasvunõudeid

Ümberistutamist magnooliad hästi ei talu, seetõttu tuleb neile sobivat kasvukohta hoolega otsida.

Magnooliate juurestik on pindmine ja juurekava hõre, narmasjuuri on vähe. Mulla suhtes on nad küllaltki nõudlikud. Muld peaks olema parasniiske ja õhurikas. Põuda magnooliad ei kannata ja enamik neist ei talu ka seisvat vett. Muld peaks olema nõrgalt happeline. Pindmise juurestikuga magnooliatele mõjub hästi võraaluse multsimine. Magnooliate all ei tohi ka eriti kaevata, see võib vigastada nende juuri. Nagu paljudel teistel taimedel, on magnooliatelgi juured sümbioosis seentega, s.t magnooliatel on mükoriisa.

Magnooliad tahavad üldiselt kasvada soojas tuulevaikses kohas. Päike on oluline rohkeks õitsemiseks, aga keskpäevapäike on mõnele magnooliale siiski liig. Näiteks looduslikult alusmetsas kasvav Sieboldi magnoolia vajab osalist varju.

Magnooliad on suhteliselt saastekindlad puud, nii kohtabki neid Kesk-Euroopas ja lähistroopilises Ameerikas

Sieboldi magnoolia sordil 'Colossus' on rippuvad õied. Kui kummarduda ja neile "sügavalt silma vaadata", näete neid kogu ilus.

iseigi linnahaljastuses. Meil on magnooliad pigem dendroloogilised haruldused huviliste aedades.

Pisut mürgine tervistaja

Magnooliaid loetakse nõrgalt mürgisteks taimedeks ja taimeosi ei maksa seega uisapäisa manustada. Isegi vaasi pandud õied võivad toas viibijal põhjustada peapööritust. Seespisilisel tarvitamisel võib magnoolia kahjustada maksa.

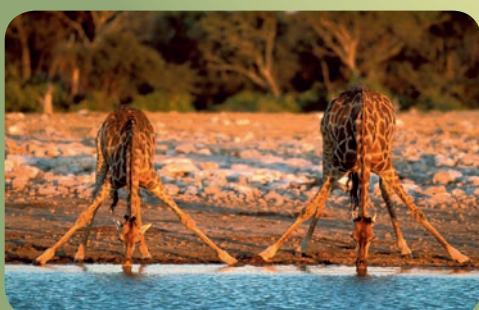
Magnooliad sisaldavad lignaani magnolool, ja kuna lignaanid võivad toimida rakumürgina mõne vähiliigi puhul, siis ongi seda ainet kasutatud kasvajatel ravis. Magnolool mõjutab ka kesknärvisüsteemi – see lõõgastab lihaseid, kuid tekitab depressiooni.

Mürgiste ainete sisaldust kasutatakse meditsiinis ära ka sooleparasiite ja mik-

roobe tõrjudes. Hiina meditsiin hindab eelkõige hiina magnooliat (*M. officinalis*), meil on see liik külmaõrn. Okste, juurte ja viljade koort on pulbri või keedisena kasutatud toonuse tõstja ja ergutina ning soole- ja maopõletiku ravimina. Hondo magnoolia aitavat peavalu korral.

Homöopaatias kasutatakse peamiselt virginia magnooliat (*M. virginiana*). Suureõielise magnoolia (*M. grandiflora*) puhul on märgatud vererõhku alandavat toimet. Viimasel ajal on magnooliatest saadavaid aineid hakatud kasutama ka Parkinsoni tõve puhul.

Tore on küll teada, milliste hädade vastu mingist taimest vajalikke medikamente saab, aga mõttekas on doseerimine ikka farmatseutide hooleks jätta. Peamiselt on magnooliad siiski ilutaimed. ✨

Põnevad programmid ja
sihtkohti hästi tundvad reisijuhid.

Sinu reisijuhiks on kohapeal elanud eestlased. Oleme nendega koos kokku pannud väga erilised reisikavad, tänu millele saad võimaluse mõista ka kohalikke inimesi. Uurime, kuidas nad elavad ja mida mõtlevad, mis ootused on neil elule ning kuidas suhtuvad välismaailma?

BOLIIVIA

26. september – 11. oktoober

KOLUMBIA

11.–26. oktoober

UGANDA

12.–27. oktoober

PERUU

25. oktoober – 9. november

TANSAANIA

12.–25. november

AASTAVAHETUSREIS BRASIILIAS

26. detsember – 7. jaanuar

AASTAVAHETUSREIS OMAANIS

26. detsember 2013 – 6. jaanuar 2014

COSTA RICA

15.–28. jaanuar 2014

BRASIILIA – RIO DE JANEIRO

SAMBAKARNEVAL

3.–15. märts 2014

JUBA JUUNIS

REIS PROVENCE'I

9.–14. juuni

Reis toidu- ja veinihuvilistele:

Prantsuse veinimõisad, trühvlid ja juustud.

VEEL VIIMASED KOHAD!

VÕTA JULGESTI ÜHENDUST JA KÜSI LISA:

tel 601 5870

info@kontiki.ee

www.kontiki.ee

Magnooliaõites

Tekst **Kaja Kurg**

Fotod **Sven Arbet, Victoria Parmas**

Eestis pole vist teist sellist aeda, kus kasvab nii palju erinevaid ja nii suuri magnooliaid kui Tõnu Linnu juures Häädemeestel.

Mitmel soojemal kevadel on hondo magnoolia (*Magnolia kobus*) seal õitsenud juba aprilli lõpus. Eelmisel aastal, kui kevad vindus nagu tänavugi, näitas ta oma õisi aga alles mai keskel.

Hondo magnoolia, mille õied puhkevad okstel enne lehteminekut, on Tõnu Linnu magnooliakogu esimene õitseja. Pärast pikka Eesti talve on see täiesti ebamaine vaatepilt – raagus puule oleks justkui laskunud parv hiigelsuuri valgeid liblikaid. Mõõdujad peatuvad ja imestavad. Kohalikud tegelikult enam ei imesta, sest Tõnu on hondo taimi levitanud ka küla peal ning paar-kolm eesaeda puhkevad samuti varakevadel eksootiliselt õide.

Hondo magnoolia kasvatas Tõnu üles seemnest, mille ta parkümmend aastat tagasi Riia Botaanikaaias jalutades ühe viljaga taskusse pistis. Praegu on kahar puukene juba mitme meetri kõrgune. Olgu kohe öeldud, et ka kõik teised aias kasvavad magnooliad ning enamik muid ebatavalisi puid ja põõsaid on kirklik taimehuviline ise seemnest kasvatanud, aga sellest edaspidi.

“Hondo magnoolia on laiuva võraga ning vajab ruumi, et end näidata. Valged peene aroomiga õied on suured, 10–12sentimeetrise läbimõõduga. Õied puhkevad puul enam-vähem ühel ajal ning püsivad umbes nädala. Kuna ta õitseb nii lühikest aega, siis seda hinnalisem see õitsemine on. Eriti vahva on just öösel vaadata, kuidas õied pimeduses raagus okstel helendavad. Ta on meil üks külmakindlamaid magnoolialiike,” räägib aednik oma kasvandikust.

Samal ajal ja samamoodi, enne lehtimist, õitseb ka kirss-kontpuu (*Cornus mas*), mille väikesed sarikõied on kollased. Maapinnal ühinevad esimeste õitsejatega krookused.

Dendroloogiliste eksperimentide jaoks on Häädemeeste igati sobiv koht. Suur Liivi laht mahendab talvekülma ning pikendab sügisel kasvuaega, Riia ja Salaspilsi Botaanikaaiast on aga hea lähedal käia põnevate taimede seemneid hankimas.

Hondo magnoolia peene aroomiga õied püsivad umbes nädala.

Tõnu krunt asub sanglepalodu ääres, mille taha jäävad mereäärsed põllud. Kõrge võpsik kaitseb hästi tuulte eest, mis merelt üle lageda välja tuhisevad.

Eesti vanima magnoolia järeltulija

Teravalehise magnoolia (*M. acuminata*) õitsemise tipp hetked olid eelmisel aastal juuni algul. Umbes seitsme meetri kõrgune puu on kasvanud Eesti suurima ja vanima, Vastse-Prangli mõisa aias kasvava ligi saja-aastase magnoolia seemnest, praegu on ta juba paarikümne aasta vanune.

Suured sinakad õienupud on püsti nagu küünlad, õied on kollakad. Tõnu märgib, et täiesti

kevad

ühes isemoodi koduaias

Esimene kevadekuulutaja - hondo magnoolia.

Lisaks põnevatele õitele on teravalehisel magnoolial ka ilusad lehed, leiab taimekolleksionäär Tõnu Lind.

lahti õied ei lähegi ning juhib siis tähelepanu lehtedele: “Vaadake, need on samuti väga ilusad!”

Samas kõrval kasvab teinegi teravalehine magnoolia, aga tema on “läti verd” ehk siis pärit Salaspilsi Botaanikaaiast. Samuti seemnest sirgunud. Kaks puud on justkui elukaaslased, vajalikud teineteisele tolmlemisel, et saada paremat seemet. Isetolmlemise seemnest kasvavat viletsamad taimed, väidab suurte kogemustega paljundaja.

Teravalehised magnooliad on koonusja võraga ega kipu oma kasvataja sõnul laiutama. Tõnu üpris väikesel ja kitsal krundil võivad nad rahu kasvada, võib-olla on kunagi lausa 20 m kõrgused. Lehtedel on ilus tume-kuldkollane sügisvärv

ning puu hakkab neid langetama küllalt hilja, alles oktoobri lõpus – novembri algul.

Suure põõsa kujuline Sieboldi magnoolia (*M. sieboldii*) on umbes kümneaastane. Ta on pak-sult õienuppe täis, aga kahjuks pole need veel juuni algul, Maakodu külaskäigu ajal avanenud.

Tõnu: “Talvekülma puu ei karda, küll aga võivad õitele liiga teha kevadised hiliskülmad. Talle ei meeldi ka suvel liigne kuumus. Sageli õitseb Sieboldi magnoolia sügisel veel teist korda. Õied on 5–6sentimeetrise läbimõõduga, helevalged, südames on roosad tolmukad.”

Pakane kujundas põõsaks

Varimagnoolia (*M. tripetala*) viljus Tõnu aias esimest korda 2010. aastal. Tema ainukesest viljast sai aednik kuus seemet, mille külvas maha. Järgmisel aastal oli vilju juba massiliselt ning nüüd ootab uut omanikku terve lavatäis varimagnoolia-beebisid, 5 cm kõrguseid aastavanuseid taimekesi.

Tõnu aias kasvav varimagnoolia on suur õhulise võraga põõsas. Temast ei saanud sellepärast puud, et 2002/2003 talve pakane (–33°) võttis ta maani maha, kuigi varasematel talvedel elas puu –30° külmad vapralt üle. Nüüd on ta tore põõsas, aga omanik kurdab, et “võtab ruumi”.

Varimagnoolia õitseb juuni algul, õied on umbes 15cm läbimõõduga ja korruga on puul lahti 3–4 õit. “Ta õitseb omapäraselt, nii-öelda järk-järgult. Õied näitavad end öösiti, hommikul tõmbuvad koomale. Lõhn on huvitav,” kirjeldab aednik oma kasvandikku. Varimagnoolial köidavad pilku ka tohutult suured lehed, mis on peaaegu poole meetri pikkused.

Soulange'i magnoolia (*M. x soulangeana*) on sirgunud aga Riia Botaanikaaias kasvava suure puu seemnest. Noor puuke on vapralt üle elanud ka 30kraadised pakased. Tõnu ootab kannatamatult, millal too lõpuks oma tulbikujulisi õisi näitab: “Need on vapustavad: õielehed on väljast tumeroosad, seest valged.” Loodetavasti saab neid paari-kolme aasta pärast näha.

Magnooliad lumuvad põhjamaa inimesi oma muinasjutuliselt mõjuvate suurte ja lihavate lihtõitega, Tõnu peab väga eriliseks ka nende vürtsikat lõhna, milles aimub kõige selgemalt kaneeli. Enamik liike lõhnab, mõnus aroom on ka koorrel, lehtedel ja viljadel.

Igal taimel oma lugu

Aias kasvavaid võimsaid magnooliaid vaadates tundub uskumatu, et Tõnu on nad kõik ise piskesest seemnest üles kasvatanud: “Esimene katsetus läks siiski aia taha. Külvasin Taga-Karpaa-tiast Užgorodist toodud seemneid, kuid need ei läinud kasvama. Siis avastasin, et siinsamas Riias kasvavad ju ka magnooliad, millelt saab seemet hankida.”

Lisaks Lätile on kolleksionäär toonud seemneid loomulikult Eesti botaanikaaedadest, Soomest Mustila arboretumist ja Kaug-Idast mägi-matkadelt.

koguja

Varimagnoolia alustab õitsemist.

Jaapani päklikipuu õitseb. Üleval punane emasõisik, all urbades on isasõied.

Pakane kujundas varimagnooliast kahara põõsa.

Aga miks üldse külvamisega jännata, kas poleks lihtsam teha pistikuid või hoopis taimi osta?

Tõnu jaoks on asi vägagi selge: “Olen teinud ka pistikuid, kuid nendega tuleb palju mängida. Varjutada ja kasta, ning kui nad lavas korra üle kuumenevad, on kogu töö hukas. Seemnest on hulga lihtsam ja samas ka põnevam paljundada. Iga seemik on veidi erinev ja võib tulla toredaid üllatusi.”

Kuigi magnooliatel on ka põnevaid sorte ja hübriide, kasvatab ta üksnes liike, sest “need on tugevamad, naturaalsemad, looduslikumad”. Sama põhimõtte kehtib ka kõigi teiste puude ja põõsaste kohta.

Tõnul on pakkuda magnooliaid ka huvilistele: lisaks juba eespool nimetatud varimagnooliale ootavad pottides ja lavas ostjaid hondo magnoolia ja teistegi liikide seemikud. Kuna nad kõik on sünnist saati kasvanud meie karmis kliimas ja sellega kohanenud, siis on need Häädemeeste “juurtega” taimed kõvasti vastupidavamad kui näiteks Hollandist toodud istikud.

Taimekolleksionääri metsikuvõitu aed on hiliskevadel väga värvikas, sest õitsevad rododendronid. Suure heleroosa laigu tekitab roosa rodo (*Rhododendron prinophyllum*), kärtsroosana särab korea rodo (*Rh. poukhanense*), Kanada rodo (*Rh. canadense*) on helelilla.

Need heitlehised liigid on meil haruldased. Rodode värvigammas on veel tumelillat, valget, kollast ja oranži.

Magnooliad ja rododendronid ootavad sõitu kevadlaadale.

See teravalehine magnoolia on Eesti vanima, Vastse-Prangli mõisa saja-aastase magnoolia järeltulija. Sirgunud seemnest, mille Tõnu Lind pani mulda paarkümmend aastat tagasi.

Ka kõik rodod on mees ise seemnest kasvatanud. “Ma pole ostnud aiaaerist ühtegi taime! Hangin ise seemne, külvist tuleb huvitavaid varieeruvusi. Igerikud lähevad välja. Igal taimel on oma lugu,” kinnitab omapäraste põhimõtetega taimefänn.

Vahtralehik ja eriokkeline tsuuga

Tundub, et n-õ tavalisi taimi aias polegi. Jaapani ja virgiinia nõiapuu, ameerika siilpanaks, sarv-sarapuu, virgiinia lumepuu, korea stuartia, jaapani mooruspuu... Trompetipuid (*Catalpa*) on Tõnu levitanud ka küla peal.

“Trompetipuu suur pluss on see, et ta õitseb juuli lõpus – augustis, kui aias ühtegi teist õitsvat puud pole. Siis on ta paksult mesilasi täis. Viljadeks on pikad vahvad kõdrad,” räägib põneva taimekogu omanik. Kõva pakane (–33°) pole seni trompetipuudele liiga teinud.

Silma jääb suurte seitsmehõlmaliste lehtedega vahtralehik (*Kalopanax pictus*). Väike puu on hästi dekoratiivne, aga samas kuri, sest tüvi ja oksad on kaetud suurte ogadega.

Kreeka pähklipuu (*Juglans regia*) seemne ostis Tõnu aga hoopis Kuressaarest toidupöest, kuhu kohalikud olid neid müüki toonud. Pehme kliimaga Saaremaal on see puu üsna tavaline. Ka jaapani ja must pähklipuu on kollektsionääril olemas.

Paljuduspeenardes on seemnest sirgumas lisaks magnooliatele muudki põnevaid: Schlippenbachi jm rodod, trompetipuud, kobarküüvitsad. Ka okaspuud.

“Vaadake, mägi-ebaküpressi seemikud on kõik erinevad. See teeb asja tohutult põnevaks,” märgib kirglik taimehuviline, kes on teinud paljuduste kohta märkmeid juba alates 1987. aastast. Jugapuude kohta on ta märganud näiteks seda, et seemnest kasvab sirge tüvega puu, aga pistikust tuleb harunenud kohev pöösas. Istikuplatsil jääb silma ka kolm metasekvoiat.

Eriokkalise tsuuga taimehakatiseid on kasvanud Lõuna-Soome Mustila arboretumi kuulsast tsuugasalust saadud seemnest. Seda mõnusaalt pehmeokkalist liiki meie teised puukoolid ei müü. Ka lõhnav ebaküpress on meil pea tundmatu taim.

Tõnu katsetused Eestis ebatavaliste liikide kodustamisega algasid mitukümmend aastat tagasi. Taimehuvi sai alguse raamatutest ja ka peres on aednikugeen sees. Jõhvist pärit mees õppis Räpinas aiandust, suunata laskis end aga Pärnumaale. Esimene aed oli Soometsa külas, Häädemeestest kümmekond kilomeetrit Pärnu poole. Aga seal jäi taimedel kitsaks ja aednik kolis kõigi oma kasvandikega praegusesse kohta ümber. Ega see lihtne olnud, sest osa puid olid juba mitme meetri kõrgused.

Kollektsionääri huvitavad ka ebaharilikud toidutaimed. Ta on kasvatanud sojauba, söödavat lupiini, mugul-jänese kapsast, tänavu paneb maha maamandlid... Teramais on aga lausa kartuli eest: käsiveskis jahvatatud jahust teeb mees kogu talve maitsvat putru, sügisel aga maiustab noorte tõlvikutega. “Sööd kaks tükki ära, ja kõht ongi täis!” ✨

Kastpeenardes on mugav kasvatada värsket aiavilja suviseks tarbimiseks ning katsetada uusi põnevaid liike ja sorte.

Supipeenar

Tekst **Elle Ahse**
Fotod **Elle Ahse,**
Raivo Tasso

suures kastis

Kastidesse ja tünnidesse saab rajada vahva aiamaa, mida on lihtne hooldada ja kena vaadata. Ka saak valmib seal varem.

Väike murusse rajatud pidevalt umbrohutuv köögiviljapeenar. Ehitusplokkide jäägid, lauajupid, kasutatud värvipotsikute virnad. Kõrbemaastikku meenutav künklik haljastamata elamuümbrus... Küllap on selline pilt tuttav igale inimesele, kes on äsja lõpetanud majaehituse.

Osa prahti läheb prügimäele. Kasutu puit leiab koha ahjus või jaanitules, mulla- ning kruusavallid lükkab laiali buldooser. Muru rajamine on siis juba lihtne ülesanne.

Aga mida teha hunniku kergplokkide ja selle inetu peenrajupiga?

Et viimane näeks korrektne välja, tuleks teda vähemalt kuidagi ääristada... Mälus vilksatavad ajakirjades nähtud lossiparkide madalate hekkidega piiritletud nägusad maitsetaimealad ning

maapinnast kõrgemale tõstetud kenad köögiviljajaiad.

Ja nii hakkaski idanema mõte – kui äkki ehitaks...

Ehitasimegi. Ehitasime köögiviljale kõrgpeenra. Kui Eesti ajakirjades kõrgpeenraid soovitada hakati, oli meil selline juba mitu aastat olemas ning andis edukalt saaki.

Aiavili Tootsi peenrast

Ladusime kolme ploki kõrguse (60 cm), 1,2 m laiuse ja 5,5 m pikkuse kasti. Plokkid on tõstetud üksteise peale ilma mördita, ülalt veidi sisepoole kaldu. Aga sellise kõrgpeenra võib teha ka muust käepärasest materjalist – tellistest, laudadest, paekivist. Võib punuda paju-, kontpuu- või sarapuukstest.

Kasti põhja täitsime kruusase mulla, murdunud-peenestatud puukaste, haigustunnusteta lillevarte, niidetud heina ja väljakitkutud umbrohuga. Peale panime kompostiga segatud aiamulda, sügisel katsime mulla kokkurii- situd puulehtedega. Kevadel lisasime neutra- liseeritud ja väetatud istutusturvast ning kast-

Supipeenrale mahub ära kõik: kapsad-kaalid, sibul-till, hernerdoad.

Kuumaasikad on omaette väiksemas kastpeenras.

sime kogu substraadi korralikult läbi. Kastiseline sisu hakkab lagunedes kuumenema ja muld soojeneb seetõttu kõrgpeenras hoopis kiiremini kui maapinnal.

Varakevadel kohe pärast lume sulamist külvan sinna näpuotsaga lehtsalatit, rukolat, spinatit, veidi porgandit, peterselli ja tilli. Ilma soojenedes külvan juurde aeduba, lehtpeeti (mangold), hiina lehtnaerist (paksoi), jaapani lehtnaerist (misuuna), ning istutan nui- ja spargelkapsa (brokoli) taimed. Mahutan peenrasse isegi veidi suhkruhernest.

Külvata ja istutada võib ridade või ruutudena või hoopiski mustreid tekitades. Oluline on vaid see, et kõrgemad taimed kasvaksid peenra keskel ja madalamad äärtes, sest siis saavad nad kõik ühtlaselt valgust ja päikest nautida.

Peamiselt kasvatan selles "suures kastis" delikatessköögivilju suvesuppide ja värskete salatite jaoks. Ärasöödud taimedest jäänud tühikutele külvan pidevalt juurde kiiresti idanevaid salateid jm lehtköögivilju ning tilli. Nii jagub rohelist sügiseni välja.

Paar rippuvat mungalille, mille lehed, õied ja seemned on samuti suurepärase salatimaterjal, pehmedavad kivipeenra jäika üldmuljet. Kahjurit peletamiseks mahuvad peenrasse ka mõned saia- ja peiulilled.

Juba esimesel aastal andis kõrgpeenar üllatavalt suure saagi, midagi jätkus meil isegi sügavkülmikusse panna.

Aastast aastasse on peenra sortiment enam-vähem sama, vahetan vaid kultuuride asukohti. Jälgin ka soovitusi ebasobivate ning soovitatavate naabrite kohta.

Saagiaeg on varasem

Esimesel aastal istutasin suure kõrgpeenra servadesse mõned kuumaasika taimed, et vaadata, kuidas nad maast tunduvalt kõrgemal talvituvad. Sügisel panin maha ka veidi küüslauku. Maasikad elasid talve kenasti üle ning küüslauk kasvab eriti jõudsalt.

Tekkis mõte rajada veel kaks samasugust, aga veidi väiksemat kastpeenart. Otsustasin eraldada ühe- ja mitmeaastased kultuurid. Püsiköögiviljad ja -maitsetaimed said ühte kasti, teises leidsid koha kuumaasikad.

Igal sügisel katame supipeenra varisenud puulehtedega, talvel viskame peale veidi lehtpuutuhka, kevadel vajaduse korral pisut turvast ja komposti. Kogu kraami kobestame mulla sisse. Sel moel ettevalmistatud pinnas on hästi viljakas ja köögivilja ei vaja suve jooksul mingit lisaväetist.

Niisugune köögiviljaaed õigustab end suurepäraselt, sest taimi saab kasvatada tänu Tootsi peenra stiilile hoopis tihedamalt: külvan kiirekasvulisi lehtköögivilju vaheldumisi nendega, mis edenevad aeglasemalt. Näiteks aedsalat on ammu koristatud, kui nuikapsas hakkab laiutamiseks ruumi vajama, porgandi kõrval kasvab tihedalt spinat jne.

Ka külvi- ning saagiaeg on varasem, sest peenar sulab lume alt välja ning soojeneb kiiremini kui ümbritsev maapind. Kastma ei pea sugugi rohkem, see käib vajaduse järgi nagu tavalistel peenardel. Saagikoristus on mugav, ei pea küürutama.

Kord rajatud peenart ei pea igal aastal ümber kaevama, pinnase vajumisel tuleb lisada värsket istutusurvast või aiamulda.

Kõrgemale tõstetud peenrad sobivad eriti hästi vanematele ja/või haigetele inimestele, kes ei saa kükitada või kummardada. Isegi ratastoolis võib siis aiapidamisest rõõmu tunda! Lastelegi on kastpeenrad väga meelepärased.

Peamine on aga see, et selliseid peenraid võib rajada kui tahes väiksesse aeda ja nad on peaaegu hooldusvabad: umbrohuseeme lendab harva nii kõrgele ning mõne üksiku rohulible väljarohimine on ju seistes lihtne. Aed näeb alati hoolitsetud välja.

Dekoratiivne tünnipõllundus

Ehitusplokkidele uue kasutusotstarbe leidmisest innustununa hakkasin oma kasutult seisvat, äraandmist ootavat "varandust" hoopis teise pilguga vaatama.

Juba tükk aega tahtsin kuidagi ilmestada ühe kuuri üksluiselt sinakashalli seina, kuid selle ette kruusapinnasesse ei saa istutada ühtki taimet. Lillekaste ega ampleid ma kasutada ei tahtnud. Päris hästi tundusid sinna aga nii värvuselt kui vormilt sobivat kaks suurt erksinist plasttünni.

Nõudis veidi mõtlemist, mida sinna istutada. Üsna pretensioonika värvusega hiigelanumad küsisid endale kaaslasteks jõulisi suurte lehtedega taimi, mida aga suvelillede hulgas õieti polegi. Just sellised on aga suvikõrvitsad.

Täitsin 1,3 m kõrguste tünnide alumise kolmandiku oksarisu ja poolkõdunenud lehtedega. Selline põhjal olev dreanaazikiht on vajalik liigniiskuse vältimiseks juurte piirkonnas. Peale kühveldasin kompostiga segatud istutusmulla ning külvasin seemned.

Et suvikõrvitsa õrnad tõusmed ei saaks mõnel jahedamal kevadööl kannatada, sidusin tünnidele peale katteloori. Ka selliste valgete "tanudega" kaunistatuna tundusid tünnid hallikassinise seina taustal üsna huvitavad.

Ilma soojenedes eemaldasid katteloori ja jätsin igasse tünni kasvama kolm jõulisemalt idanenud taimet. Üsna pea katsid erksiniseid tünne kenad rohelist mütsid, millest said paari nädala möödudes suured ilusad leheseelikud.

Kuna taimed kasvasid viljakas mullas jõudsalt, ei väetanud ma neid suve jooksul kordagi. Vihmase suve tõttu ei tulnud ka eriti palju kasta. Kuivemal ajal valasin suvikõrvitsatele kaks korda nädalas kastekannutäie vett. Saaki korjasin pidevalt kuni hilissügiseni.

Edaspidi panin tünni kasvama ka avamaakurke. Ühel suvel vohas seal ka pudelkõrvits ehk kalebass, aga süüa tema viljad ei kõlvanud.

Potikartul juba jaanipäevaks

Lõpetasime oma maakodus kartulikasvatuse paarkümmend aastat tagasi. Pikalt sama kultuuri all olnud ühekülgsest kurnatud maast võtsime lõpuks üles vähem kartuleid, kui sinna kevadel olime pannud. Kui tollal maksis kartul poes

Lopsakad ja värvikad "aiavaasid" avamaakurgi ja suvikõrvitsatega.

Nagu näha, erineb kaasaegne kergesti hooldatav köögiviljaaed oluliselt traditsioonilistest pikkadest peenardest, kus tuleb töötades küürutada ja mida on tüütu rohida.

Võttes appi mis tahes anumad, võib pisiköögiviljandust harrastada ka terrassil või rõdul. Praegune aiamees lubab kasutada kõike: eri suuruse, kuju ja kõrgusega vaase, kaste ja muid nõusid, kuhu saab mulda panna. Sobivad odav plast, külm metall, soe puit, keraamika, hinnaline kivi ning isegi marmor ja portselan.

Tavaliselt istutatakse aiavaasidesse suvelilli. Kuid nende asemel võib edukalt kasvatada ka imepärase õite ja huvitavate lehtedega aedvilju, mis ei jää dekoratiivsuse alla ühelegi lillele. Huvitava sisuga köögiviljanõu keset suurt muruplatsi või iluaeda on üllatav, põnev ning värskendav aielement.

kopikaid, siis meil kujunes sisuliselt olematu saagi kilohinnaks koos kõigi tootmiskuludega 122 rubla!

Saime küll just maad juurde ning oleksime võinud kartulikasvatuse mujale asustada, aga ei näinud sel mõtet. Küllast olid kadunud kõik traktorid ja loomad. Lastel on oma elu ja meie talvevajadus minimaalne.

Vaadates puittaimede suuri mustast plastist istikupotte, tekkis mõte proovida hoopis neis kartulit kasvatada, et mitte esimest varajast kartulit turult ostma minna.

20. aprillil panime 5-liitrise poti põhja umbes 10 cm niisket aiameemulda segatud istikuturvast.

Suures
plastpotis
sirgub
kartul. Tänu
pidevale
muldamisele
on saak
kopsakas.

Esimene
potikartul
valmib
jaanipäevaks.

Sellele padjale asetasin kolm 'Mareti' mugulat, mille katsin umbes 5 cm paksuselt mullaga. Kartuli kasvades muldasime taimi, see käis tunde järgi. Kui varred olid sirgunud umbes 5 cm pinnasest kõrgemaks, lisasime kuni ülemiste lehtedeni mulda juurde. Ja nii mitu korda, kuni pott oli üleni mulda täis.

Hoidsime kartulipotte kohas, kus neile ei paistnud peale keskpäevane ere päike, mis oleks tumedaid potte liigselt kuumutanud. Kastsime vajaduse järgi.

Esimesel aastal saime ühest 'Mareti' potist 15 suurt, viis väiksemat ja kolm päris tillukest kartulipoega. Eksperiment õnnestus ning nüüd oleme seda igal aastal korranud.

Tavaliselt planeerime esimese kartulivõtu jaanipäevaks. Saak on alati ilus: arvan, et ümberarvestatuna annab ta kindlalt keskmise põllusaagi mõõdu välja.

Praegu kasvatame sedasi mitmes potis lisaks 'Maretile' ka 'Flaviat', sest meile meeldib mure kartul. Mugulad paneme maha mõnepäevase vahega, et saak valmiks järk-järgult.

Potikasvatus on väga lihtne moodus saada varajast kartulit siis, kui pole aiamaad, kas või linnakorteris rõdul. Kartul pole sugugi vähem dekoratiivne kui mõni eksootiline lill, tema kaunid õied võivad kaunistada iga terrassi. ✨

- ✓ Šveitsi kvaliteet
- ✓ efektiivne – tõrjub sääski
- ✓ mürkidevaba
- ✓ ohutu lastele ja koduloomadele

Aku kestvus 8 tundi.
Sobib piknikule, kalale, jaanipäevaks.

Töötavad elektriga.

AIKAUPADE HULGIMÜÜK

SCHETELIG
LOOME KASVU

www.schetelig.ee

☎ 6512950

Umbrohtõrjest umbrohukülviks

Fotod reprod

Ostsime möödunud aastal mullafreesi, mõeldes, et saame sedasi lihtsa vaevaga peenraid teha ja võime raske kaevamistööra unustada. Mulla saime freesiga küll kobedaks, kuid nüüd tärkab peenramaal massiliselt kassitappu. Meie "murus", mis tegelikult rohkem oli aegajalt niidetav rohumaa, kasvasid enne küll mõned kassitapukahlud, kuid nii massiliselt pole seda ronivat jubedust aias küll kunagi olnud nagu nüüd. Kust need tapud järsku tulid ja kuidas neist küll lahti saab? Kas tuleks peenramaa sügisel uuesti paar korda üle freesida?

Oma kaunite õite poolest sobiks kassitapp ka lillepeenrale.

Vastab Jaan Mettik

Kõlab küll väga parastavalt, kuid põhjus, miks kassitapp teie peenramaal võimust võttis, on ju väga lihtne – te laotasite selle sinna ise. Freesimine purustas kassitapu võimsa juuresüsteemi ning kandis juurejupid üle kogu aia laiali.

Kuigi kassitapp on pealtnäha väike väeti väät, peitub kogu tema tugevus maa all. Kassitaputaimel on võimas juurtesüsteem. See saab alguse noore taime sügavustesse tungivast peajuurest, millest omakorda harunevad eri kõrgustel igasse ilmakaarde horisontaalsete korrustena külgharud. Neil on võime kasvatada lisapungi, millest tärkavad uued kassitaputaimed ja peajuured.

Eriti pahaendeliseks teeb juuresüsteemi asjaolu, et suur osa sellest paikneb allpool künnikihti (25–30 cm)

ja muist võib ulatuda isegi enam kui 2 m sügavusele.

Lootus kassitapust freesimisega vabaneda on väga naiivne. Ainus tulemus, mille saavutate, on peenteks tükikeks hakitud risoomid. Kobestatud mullas juurduvad nad kiiresti ning annavad aluse uutele taimedele, kellel varsti on samuti vägev ja sügav juuresüsteem. Niisuguseid lisapungaliste juurtega levivaid tülitekitajaid nimetatakse maaviljelusteaduses roomjuurelisteks umbrohtudeks.

Muud maa-alused

Täpselt sama salakavalalt toimetavad maa all ka mitmed teised umbrohud. Veidi leebemateks loetakse risoomseid umbrohtusid. Need levivad mullas peamiselt horisontaalselt asetsevate risoomidega. Risoomide sõlme-

kohtadest arenevad maapealsed võsud ja sealt siis edasi kogu uus taim. Risoomid võivad olla väga erineva kujuga: pikad, lühikesed, muguljalt jämedaks paisunud jne. Niisugused taimed aga on näiteks põldmünt, harilik naat, kõrvenõges, harilik orashein ja põldosi.

Kuigi roomjuurelised umbrohud tunduvad peaaegu samasugused, eristavad neid risoomumbrohtudest mõned botaanilised erisused. Aednikele ja maaharijatele tähendavad need erisused paraku aga seda, et roomjuurelistest umbrohtudest on veelgi raskem vabaneda, sest nende juured laienevad jõudsalt nii horisontaalselt kui vertikaalselt.

Lisaks kassitapule kuuluvad sellesse umbrohurühma veel väike oblikas, põldohakas, põld-piimohakas ning harilik ja aed-hiirehernes.

Mida teha kassitapuga?

Risoom- ja roomjuurtega umbrohtude puhul ei maksa aias freesida kasutada. Kõige kindlam, kuid ka füüsiliselt kõige vaearikkam viis sellistest tegelestest vabaneda on maa käsitsi läbi kaevata ning kõik mullast leitud juure- ja risoomijupid hoolikalt välja korjata. Loomulikult ei tohi neid seejärel komposti viia. Vastasel korral toote otsekui puhkekodus kosunud kassitapud hiljem kompostmullaga aeda tagasi.

Kui näiteks naadi ja nõgese ning teiste risoomumbrohtude puhul saab väga hea tulemuse juba labidalehesügavuse kaevamisega, siis vabanemaks roomjuureliste taimedest nagu kassitapp ja põldohakas, võiks teha sügavkaevamise, s.t maa tuleks läbi kaevata kahe labidalehe sügavuselt. Kui seda kuidagi teha ei viitsi, piisab ka tava-kaevamisest. Kuid hiljem tuleb siis jälle hoolsam olla ja tillukesed kassitaputaimed niipea, kui need oma nina mullast välja pistavad, kohe välja kitkuda.

Kassitapust (ning ülejäänud risoom- ja roomjuurelistest püsikutest) võib katsuda vabaneda ka neid välja kurnates. See töö seisneb pidevas maapealse osa hävitamises – nõnda takistate varuainete kogunemist juurtesse.

Milliste vahenditega seda teha, sõltub olukorrast, kuid koduaias tähendab see enamasti järjepidevat kõpla-

Väikesed
taputaimed
tärkavad
ka tillukestest
juuretükkidest.

Kassitapu
juured võivad
ulatuda kuni 2 m
sügavusele.

mist-kitkumist. Kassitapust vabane-
mine võtab sel viisil aga aastaid.

Kolmas ning kõige ebameeldivam
võimalus on mürgitamine, kuid kassi-
tapp on enamikule herbitsiididele üsna
vastupidav. Häid tulemusi on saadud
ainult glüfosaate sisaldavate vahendi-
tega, kuid neid kasutades arvestage, et
see mürk tapab kogu taimeistiku. See-
tõttu ei tohi neid kasutada ei murus,
peenardel ega marjaaias. Kui mürk
satub kultuurtaimede lehtedele, hävi-
tate koos kassitapuga ka kõrrelised, lil-
led ning marjapõõsad.

Ja isegi kui olete suutnud juurtest ja
võsunditest lahti saada, ei ole veel kin-
del, et olete vabanenud kassitapust.
Kassitapp levib ju ka seemnetega. Üks
taim annab kuni 600 seemet ja seem-
ned võivad püsida mullas idanemisvõi-
melisena üle 20 aasta. ✱

Terves pinnases terve taim

**KASVUTURVAS TOMATILE,
KURGILE, ISTIKUTELE JA
TOALILLEDELE.**

Saadaval kõigis suuremates
kauplustes.

AS EESTI TURBATOOTED

Ramsi, Viljandimaa

tel 434 0243, 506 0576

faks 434 0231

e-post tiit@estpeat.ee

Briti liblikad ohus

2012. aasta suvi oli Suurbritannias erakordselt külm ja vihmane, ning nagu selgus, päevaliblikatele väga raske. Monitooritud 56 liigist 52 arvukus langes märgatavalt ning selle põhjuseks peetakse vihmast tingitud probleeme toidu ja varjupaikade leidmisega.

Vastavalt ühenduse Butterfly Conservation andmetele, mida kogusid rohkem kui 1500 vabatahtlikku üle terve riigi, langes 13 jälgitud liigi arvukus enneolematult madalale tasemele. Näiteks kriitiliselt vähenes Suurbritannias ohustatud suur-pärilmuttertäpiku (*Argynnis adippe*) arvukus, 46%, ja ohuallti teelehe-mosaikliblika hulk (*Euphydryas aurinia*), 71%. Mõningaid haruldasi liblikaliike, mille asurkonnad olid ennegi vähenemas, ähvardavat saareriigis suisa väljasuremine. Eriti kõvasti kannatas mullu üks Suurbritannia haruldasemaid liblikaid toominga-kannustiib (*Satyrion pruni*) – arvukus vähenes suisa 98%.

Kuid kannatasid ka tavalisemad liigid – armastatud väikese koerliblika (*Aglais urticae*) arvukus vähenes 2011. aastaga võrreldes 37%. Isegi kapsaliblikad ei pääsenud vihmasesest suvest kaotusteta. Väidetavalt vähenes nii suure kui väikese kapsaliblika arvukus 50%.

Mõnedel liblikatel läks Suurbritannias möödunud suvel siiski ka hästi: kesasilmikute (*Maniola jurtina*) hulk suurenes 21% ja niiskeid elupaiku armastaval tõmmusilmiku liigil *Erebia aethiops* suisa 55%.

Aasta püsilill valitud

USAs Ohios tegutsev Põhja-Ameerika püsilukasvatajate assotsiatsioon on juba 1990. aastast valinud aasta püsilille. Vahel saab selleks mõni uus ja põnev sort, teinekord aga midagi vana ja läbiproovitud, mis vajaks senisest palju rohkem tähelepanu.

Nii ka tänavu. 2013. aasta püsilikuks sai hariliku kuutõverohu (*Polygonatum odoratum*) valgekirjude lehtedega kultivar 'Variegatum'. Assotsiatsioon tõstis esile just selle taime, kuna tegu on lihtsalt kasvatatava püsilikuga, mis sobib nii varjulisele kui poolvarjulisele peenrale ning püüab pilku kogu hooaja: kevadel ja suvel oma helerohelise- ja valgekirjude lehtede ning valgete kellukjate õite ning hooaja lõpus kuldollase sügisvärvusega.

Müstilised daaliad Uus-Meremaalt

Hollandi uute taimesoritide autorikaitsega tegelev firma Plantipp lisas oma kataloogi kolm põnevat daaliasorti. Need aretas Keith Hammett Uus-Meremaalt.

Daaliasordid lisati populaarsesse Mystic-seeriasse ning nad said ka uued, seeriale vastavad kaubalised nimed: 'Hawaiian Dreams' hakkab kandma kommertsnimetust Mystic Fantasy, 'Antique' on nüüd Mystic Memories ja 'Velvet' – Mystic Wonder.

Kõik need sordid on mahagonpunaste lehtedega ja lihtõielised. Mystic Fantasy õied on eri tooni, varieerudes flamingoroosast kollaka ja vaarikunaseni, sordil Mystic Memories on punase varjundiga virsikukarva õied ning Mystic Wonder on sametiste õitega ja sügavpunane.

Lähemalt tutvustatakse uusi sorte Hollandis 21.–24. augustini toimival messil Plantarium 2013.

Kew renoveerib kasvuhoonet

Kew Kuninglik Botaanikaaed Londonis sai Briti kultuuripärandile raha koguvallt firmalt Heritage Lottery Fund (HLF) 14,7 miljonit naela (u 17,32 miljonit eurot), et renoveerida lähistroopika-kasvuhoone. See on esimese kategooria kultuurimälestis ja ka

maailma suurim säilinud Victoria ajastu kasvuhoone. Küllastajatele avati see 1863.

Lisaks HLFi kogutud 14,7 miljonile andis valitsus 10,4 miljonit, ja 7,7 miljonit eraanetatjad. Kokku peaks projekti maksumus olema 34,4 miljonit naela (40,4 miljonit

eurot). Renoveeritud lähistroopikamaja tahtakse külastajatele avada 2018. aasta mais.

Kogutud raha eest on kavas uuendada ka ekspositsiooni ja suurendada loodushariduse osatähtsust. Loomulikult peaksid tublisti paranema ka hindamatu teadusliku väärtusega taimekolleksiooni elutingimused.

24. hooaeg

TULE REISIMA COMTOURIGA!

31.05.–01.06 Külastame Kalsnava ja Baltezersi puukoole, ühte huvitavamat okaspuude kolleksiooniaeda ja käsitöolaata Riias. H: 140 €. Hotell***, buss, taimetark Aino Aaspõllu.

07.–09.06; 23.–25.08 Abruca, Vilsandi. H: 225 €. Tahula külalistemaja, 5 sööki, giidid, üleveod.

Reedel kell 7.20 väljasõit. Sõit Virtsu, kell 10.20–10.55 praamiga Kuivastusse. Tund sõitu ja jõuame Kuressaarde. Roomassaare sadamast sõidame paadiga Abrukale, kus teeme saarekursiooni, millele järgneb ühine lõunasöök. Öhtul grillime, kohtume Abruca Maaliga ja saame elamuse Jüri Tuuliku lugudest. Majutus 2 ööd Kuressaares.

Laupäev: Hommikusöök. Kell 9 lähme Papisare sadamasse, kust sõidame pool tundi kaatriga Vilsandile ja tutvume Eesti kõige läänepoolsema saarega. Lõunasöök. Tagasisõit Kuressaarde. Pühapäev: Hommikusöök. Koguva küla, mis oma terviklikkuses on üks paremini säilinud külasid Eestis. Kuigi kõik selle küla paigad on muinsuskaitse all, elatakse ja toimetatakse seal sellegipoolest.

Kell 16 sõidame tagasi mandrile. Tallinna jõuame kell 19.

12.–13.07 Kihnu merepäevad. H: 175 €. Praamid, 1 öö kämpingus, 4 sööki, ringsõit, folkloorikontsert.

Reedel kell 6 väljasõit Munalaiu sadamasse, kell 8.45 laevaga Kihnu, kus ootab veoauto. Ringsõit saarel ja merepäevade pidustused. Kalalõuna. Väike folkloorikontsert Mõnu talus. Majutamine ja öhtusöök kämpingus.

Laupäev: Hommikusöök. Ringsõit jätkub. Kontsertesinemised. Lõunasöök. Tallinnasse jõuame kell 21.

02.–04.08 Ruhnu. H: 200 €. Laev, 2 ööd taludes, 2 hommiku-, 2 lõuna- ja 2 öhtusööki, pääsmed.

Reedel kell 7 väljasõit. Kell 9.30 kohtumine Pärnu jahisadamasse. Kell 10 väljub laev Runö. Kell 13.30 saabume Ruhnu, sõit taludesse, kus ootab öhtusöök.

Laupäev: Hommikusöök. Tutvume saarega, vaatame 1644. aastal valminud puukirikut, mis on kõige vanem puitehtis Eestis, ning 1912. aastal ehitatud maakivist seinte ja puidust torniga uut kirikut. Lõunasöök. Veedame mõnusa päeva, tutvudes saarega ka omal käel, ja supleme Limo rannas. Öhtusöök.

Pühapäev: Hommikusöök. Kerge lõunasöök ja ärasõit. Kell 16 väljub laev Pärnu, Tallinna jõuame kell 21.30.

06.–10.08 Loode-Inglismaa kaunid pargid ja aiad koos taimetarga Aino Aaspõlluga.

H: 900 €. Lend Manchesterisse, kojulend Londonist, hotell***, 4 hommikusööki, buss. Tatton Park – üks täiuslikumaid Ühendkuningriigi mõisaid. Arley Hall ja aed – ühe pere kodu-aed. Bluebell Cottage'i aiad – pärl Cheshire'i südames. Bodnanti aed – üks kaunimaid aedu Suurbritannias Conwy jõe ääres. Plas Newyddi maamaja ja aiad, Penhryni lossi aed, Consall Halli maastikuaiad, Haddon Hall – üks kaunimaid tuudori stiilis koduaedu. Hidcote Manor Garden, Hidcote Manor Garden, Rousham House – klassikaline Inglismaa maastikuaed. Upton House – üks ilusamaid parke Inglismaal 2009–2010. Batsfordi arboretum, Stowe Gardens, Blenheim Palace, Buscot Park, Wisley aed – kuningliku aiandusseltsi lipulaev jpm.

16.–17.08 UUS! Viljandimaa koos Ott Sandrakuga. H: 99 €. Majutus mõisas kaheses toas hommiku- ja öhtusöögiga, lõunasöök, buss.

VEEL ON
VABU
KOHTI!

 COMTOUR
REISIBÜROO

Info ja registreerimine:
tel 645 5925, 522 0009
e-post comtour@comtour.ee
Comtour OÜ, Lauteri 7c, Tallinn

**KULTUURI-, PUHKUSE-
JA TELLIMUSREISID
TEIE SOOVIL!**

Mõttele läbi ja säilitada

Tekst **Jaan Mettik**
Fotod **reprod**

olemasolevat!

Isegi kõige sügavamal nõukogude ajal soovitati haljastuses väärtustada ja säilitada olemasolevat.

Sageli kostab arvamusi, et nõukogude plaani- ja regulatsioonimaajanduses oli kõik halb ning sealt pole midagi õppida. On, ja kuidas veel. Kui oskad vaadata ajastule iseloomuliku pomposse sõnastuse taha, leiab sealt mõtteid, mida tasub praegugi järgida. Minu allikaks on seekord "Aian-duse käsiraamat". Väga väärika autorite kollektiiviga teose toimetas 1955. aastal tervikult Aleksander Siimon ja andis välja Eesti Riiklik Kirjastus.

Pargid ja iluaiad on meil puhkekohtadena vajalikud kogu rahvale.

Haljastamise põhinoüded

Meil, Nõukogude Liidus, pööratakse suurt tähelepanu nii linnade, töölisasulade kui ka kolhooside ja sovhooside haljastamisele, nende kaunistamisele ilupuudega, -pöösaste ja lilledega. Kui varemalt ehitasid omaenese vajadusteks parke ja iluaedu aadlikud ja kapitalistid, siis nüüd on need meil vajalikud pubkekohadena kogu rahvale. Haljastustööde läbiviimine – vastavalt plaanide valmistamine, nende järgi ilupuude, -pöösaste ja lillede istutamine, nende kasvatamine ja hooldamine jne, nõuab vastavaid teadmisi ja oskust ning antud olukorrale vastava õige lahenduse leidmist. Kuna mullastik, maapinna kuju, taimkate ja kliima on igas paikkonnas erinev, põhjustab see, et igal antud juhul on tarvis haljastamise küsimusi vastavalt olukordadele lahendada. Tüüpikavandid saavad olla vaid näidiseks.

Haljastuse algmotiivid, nagu olemasolevate puude ja pöösaste asetus jm, leiduvad looduses. Neid looduslike motiivide tuleb ära kasutada ja täiendada uute ilupuude ja -pöösaste juurdeistutamisega väljakujunenud meetodite järgi.

Puude ja pöösaste istutamisega saavutatakse tuule- ja tulekaitset, varju päikese kuumade kiirte eest, lumetökestust jne. Ilupuud ja -pöösad, nagu nende rahvapärane nimetuski näitab, on ilusad, eriti õitsevad puud ja pöösad, ning nad kasvavad inimestes esteetilisi tundeid ja armastust looduse vastu. Ruumides töötavale inimesele pakub haljastus eriti vaimset pubkust.

Maal on haljastuse ülesandeks liita kõik kolhooside ja sovhooside üksikud osad ühtseks tervikuks. Haljastamisel tuleb lähtuda kolhooside ja sovhooside tsentrumitest, koolimajadest ja rahvamajadest, mis moodustavad haljastamise algpunktid. Neis punktides võib kasutada meie looduses vähemesinevaid taimevorme ja rohkesti lilli. Mida algpunktidest kaugemale vaatame, seda enam peaks haljastus olema loodusliku vaba vormina ja näima, nagu oleksid sealsed taimed sinna ise külvunud ja kasvanud.

Haljastustöödel tuleb võtta aluseks ja ära kasutada kõik looduslikult kohalikesed väärtuslikud puud ja pöösad. Ei ole õige asjatult hävitada tugevaid terveid

puuid, et neid asendada mõne teise, samaväärse puuliigiga. Haljastustöö on olemasoleva looduse pildi täiendamine.

Ökonoomsus ja otstarbekohasus

Väga tähtis on haljastamise ökonoomsus. Ökonoomsus ei tähenda ühekülgset kokkuvõtet, kas taimmaterjali või tööjõu osas, vaid kokkuvõtet kogu rahvamajanduse seisukohalt pikema perioodi vältel, lähtudes seisukohast, mida haljastuselt nõutakse. Odavalt, kuid halvasti rajatud haljasala korrastustööd vajavad suuremaid kulusi, kui sama haljasala oleks rajatud plaani järgi suuremate kulutustega ja kvaliteetselt.

Ökonoomsuse taotlemine haljastamisel ei tohi tähendada materjalide ja töö kvaliteedi langust, vaid vastupidi – alati kõrgemat kvaliteetsust.

Haljasalade rajamisel on võimalik saavutada ökonoomsust, kasutades spetsialistide poolt koostatud projekte ja plaane, istutades paraja suurusega taimi õigetele, lõplikele kasvukohtadele ning peamiselt hooldades kõrgekvaliteedilise töö eest. Vähem kulusi näiteks vajavad õitsevatest taimedest, nii nende ettekasvatamisel kui ka kor-

Ruumis töötavale inimesele pakub haljastus eriti suurt vaimset puhkust.

Odavalt, kuid halvasti rajatud haljasala korrastustööd on kulukad.

rasboidmisel, ilupöösad, püsililled ja kobalekülvatavad suvelilled.

Näiteks linnade kaunistamiseks kasutatakse vaippeenraid, kuid sarnaste kasutamine ei ole õige kolhoosides ja sovhoosides, sest vaippeenarde taimede ettekasvatamine, rajamine ja korrashoid nõuab rohkelt tööd ja erioskusi. Selle asemel võib maal aga kasutada püsililli ja suurt õiemassi laiadel aladel.

Muru peaks kolhoosides ja sovhoosides, kolhoosi- ning rahvamajade juures olema kõikjal tallamist talvu, v.a ehk väiksemas ulatuses nn iluaia. Teid tuleks rajada maal võrdlemisi vähe, ainult kohtadele, kus on selleks tõeline vajadus.

Otstarbekohasus seoses kõrge kunstilise taseme ja esteetiliste nõuetega on haljastamise põhinõue.

Põhinõuded on püsinud

Näib, nagu see jutt oleks kirjutatud tänapäeval, pealegi kriitilises võtmes. Arvan, et igaüks, kel aiandusele ja haljastusele silma, on pidanud kogema, kuidas avalikus ruumis olevad "kogu rahvale vajalikud pubkekohad" kipuvad

üha enam mitmesuguste rajatiste, kas või parkimisplatside alla kaduma.

Nukker on olukord ka haljasala spetsiifika arvestamisega. Vahel tundub vastvalminud roheala vaadates, et selle projekteerija pole kordagi kohal viibinud; rääkimata siis mullastiku eripära ja valgusolude uurimisest. Projekteeerimispraak on ilmne, kui taimed ei suuda sobimatus kohas kasvada – valguselembed taimed on pandud suurte puude alla, niiskuselembed taimed klibule ja ehitusprahile jne. Avaliku haljastuse kavandajad peaksid taimi palju paremini tundma. Kõik ilutaimed on küll omal moel kaunid, kuid nad kõik ei pruugi seda olla avalikel haljasaladel. Paljud liigid on tänu hoolitsusele koduaia kaitstes suitsuimelised, kuid haljasaladel jäävad nad väga tagasihoidlikeks.

Veel kurvem on, kui ka inimeste, haljasala kasutajatega pole arvestatud. Seda näitavad üle muruplatside kulgevad jalgrajad. Projekteeerija pole sel juhul mõelnud, kuidas inimesed siin liiguvad, ja vajalikud teed jäid tegemata.

Heaks näiteks on ka pingid: kui inimestele meeldib pinkidel istuda, on nende koht hästi valitud.

Rohkem tervet mõistust

Uut roheala rajades või uusehitise ümbrust haljastades võetakse tihti esmalt maha kogu senine haljastus, et alustada kõike nullist. Selline "puhtalt lehelt" lähenemine on tehniliselt lihtsam. Suurte masinatega on lagedal platsil jõudsam liikuda kui pisikestega ümber puude ja pöösaste keerutada, ent säilitades mingigi osa varasemast kõrghaljastusest, on tulemus palju parem.

60 aastat tagasi rõhutati tööde ökonoomsust ja otstarbekust. Selleski osas kipub terve talupojamõistus nüüd vahel üles ütleva. Näiteks plaaniliste kaevetööde lõpuks külvatakse ülessongitud haljasalale muru ja istutatakse ilupöösad.

Kuid väga tihti jätkuvad samas paigas varsti uued plaanilised kaevetööd. Kõik tehtu võetakse üles ning järgmisel sügisel külvatakse uus muru ja istutatakse uued pöösad... Äkki saaks kaks toru ikka korraga ära vahetada? ✚

Laulev aed

Tekst Merle Kääri

Fotod Krista Kirotar, reprod

Lepalind on küll värvikas, kuid looduses märkavad teda vähesed.

Linnud koduaias pole ainult kasulikud – nad pakuvad ka rohkelt äratundmis- ja jälgimisrõõmu.

Kui tahate näha oma aeda uue pilguga, ärgake ühel kevadpäeval veidi enne päikesetõusu ning minge välja. Seiske ning kuulatage. Liikuge vaikselt ringi ja avage oma meeled hommikule. Peagi märkate, et teie aias on hulgaliselt üürilisi ning seal käib sel varasel tunnil õige vilgas tegevus. Varahommik on lindude kõige aktiivsem laulu- ja tegutsemisaeg. Musrastas vilistab kuuse otsas, kuldnokk laulab pesakasti juures, linavästriks sibab mööda muru ja lehtla juures toimetab usinalt hall-kärbsenäpp, kes seab ennast sinna pesitsema.

Eemalt põllult on kuulda lõokese laulu, ja kui teil veab, kuulete kaugustest sookurgede duetti, millega nad hommikuti päikest tervitavad. Teie ümber käib tegus linnuelu.

Kes nad on?

Eestlaste linnutundmine on päris hea. Tuntakse kägu ja rukkirääku, toonekurge ja linavästriku, hallvarest ja rasvatihast. Nii et võib-olla on teil oma aia linnud kõik juba tuttavad. Kui ei ole, toon siin väikese valiku nendest lindudest, keda maja ümber ja aias kohata võib.

Uskuge, linnust saab teie isiklik tuttav, kui talle nime oskate anda. Samuti on väga põnev kevadel oodata, missugused linnud sel aastal aeda tulevad ja kuhu nad pesa teevad.

Linavästriks armastab inimeste seltsi. See valge-halli-mustakirju lind on meie naabrite lätlaste rahvuslind. Pesakoha leidmisel on ta taibukas ja leidlik – kõlbab nii puuvirn, pööning kui kiviaed, peasi et vari pea kohal. Linavästriks on pikka saba kõigutades ja kiiresti ringi sebidest teile seltsiks nii peenramaal kui muru niites.

Musträstaid näeb meie linnades ja küldes hulganisti ka talvel. Tema kaunis ja kõlav vilehääli on seetõttu meie kevadhommikute üks esimesi linnulaule. Pesitseda võib too lind kuuse otsas, aga ka suures ebajasmüünipõõsas või mööda majaseina roniva lõhnava kuslapuu okste vahel. Pesa asub tihtipeale nii madalal, et inimene ulatub sinna sisse vaatama. Sel juhul hoiatege lapsi, et nad pesa rahule jätaksid. Kui linnupojad enne

Rahvausundi järgi lõhub kevadel saabuv linavästrik oma sabaviibutustega veekogudelt jääkaane.

Metsvint on üks Eesti tavalisemaid linde.

Isast musträstast aetakse tumeda sulestiku ja kollase noka tõttu sageli kuldnokaga segi.

Metsvindi pesa on paksuseinaline, peamiselt samblast ja samblikest ehitis, mille väliskihis on tihti kasutatud kasetohuliblesid. Vaadake isast metsvinti lähedalt – mis imelisi värve tema kehal leidub!

Emane musträstas.

Linnud kogu aastaks

Rasvatihast tunnevad vist kõik. Kui metsvint on meie kõige arvukam lind suvel, siis rasvatihane on seda talvel. Kõik lindude toidumajahoidjad teavad seda. Rasvatihased on väga toimekad linnud ja teisiti ei saakski olla, sest neil on keskmiselt kümme poega – mõnel juhul isegi kolmteist. Kõiki neid tuleb süüa. Ühes raamatus on kirjas, et rasvatihasepaar koos poegadega hävitab aastas kuni 75 kilogrammi putukaid. Mõelge, kui need korjatakse kokku teie aiast! Rasvatihane pesitseb meelsasti pesakastis, aga armastab ka muid õõnsusi – näiteks sobivad talle seest tühjad metallist aia- või väravapostid.

Õrnsinise mütsikesega **sinitihane** on rasvatihase sugulane ning temaga paljuski sarnane. Temagi võib pesitseda pesakastis ja poegi on tal ka palju – kümnekond. Iseloomulik on, et sinitihased armastavad lehtpuid. Tundub, et eriliselt meeldivad neile kased.

Varblasi elab meil kaks liiki – **kodu-** ja **põldvarblane**. Neil liikidel on lihtne vahet teha nii, et põldvarblasel on põsk pruun, ehk siis – nii emas- kui isaslinnul on põsel pruun laik. Varblased on häälekad linnud – nende lemmik-

õiget aega pesast välja satuvad, on nad kerge saak ringiluuusivale kassile.

Eesti kõige tavalisem lind on **metsvint**. Tema laul – “siit-siit-metsast ei tohi võtta mitte üks piirutikk” – kõlab kevadel ja suve esimesel poolel kõikjal. Et tema laulu kuulda, peab maja juures olema suuremaid puid. Kõlbavad nii okas- kui lehtpuud.

Eestis tuleb kevad enamasti kuldnoka lauluga.

elupuust võib kosta päris kõva lärmi, kuigi linde endid ei pruugi näha ollagi.

Varblasi kohtate oma maja juures siis, kui elate asulas või linnas. Maal hajali paiknevate majapidamiste juures näeb neid harva. Ehk ainult siis, kui teie juures tõesti midagi väga head süüa saab! Ka nemad võivad olla pesakastilinnud.

Põlised pesakastilinnud

Kaunis mustavalkkirju **must-kärbsenäpp** on samuti pesakastis pesitsev lind, kelle nimi vahepeal oli metstikk. Must-valge on ainult isalind, emased on – nagu lindudel sageli – tagasihoidlikuma pruuni-valge sulestikuga. Kui on sobivad pesitsuskohad, võivad eri paarid elada üksteisest vaid mõnekümne meetri kaugusel.

Nagu nimi ütleb, on tegu õhust putukaid püüdvate lindudega. Must-kärbsenäpp istub oksal, teeb väikese lennuringi, napsab sääse või kärbe ja maandub samale oksale. Aeg-ajalt kannab isalind ette oma suhteliselt lühikese meeldiva laulu.

Hoopis teisiti suhtub laulusse **kuldnokk**. Silmapaistval kohal istuv laulev kuldnokk on vaatepilt omaette. Vist ükski teine laululind ei ela nii põhjalikult oma esitusse sisse – ta heidab pea kuklasse, vehib tiibadega kaasa ja tulemus on tõesti kõlav ning särav. Hoolega kuulates võib kuldnoka laulus ära tunda teiste lindude laulujuppe ning muid hääli, mis maitsekalt loo sisse põimitud.

Kuldnokk on meie rändavatest laululindudest üks varasemaid saabujaid, olles tavaliselt kohal juba märtsis, kuigi pesitsemiseks asub tavaliselt aprillis. Tä võtab rõõmuga omaks pesakasti, kui see tema jaoks valmis on. Poegade koorumisel viib vanem munakoored pesast välja. Nende väikesi õrnu helesiniseid munakoori võib leida maikuu pesa lähedalt.

Üks värvikirevamaid linde, kes õuele pesitsemiseks võib sattuda, on **lepalind**. Isane lepalind oma punakaspruuni rinnaesise, musta kurguluse, valge lauba ja helehalli seljaga on tõeline iludus. Emane on tagasihoidlikum, kuid istudes saba väristamine on iseloomulik mõlemale linnule. Pesa teevad lepalinnud tavaliselt puuõõnsusesse või pesakasti. Laul on kõlav.

Välimuselt tähelepandamatu, aga sageli inimeste lähedust armastav linnuke on **hall-kärbsenäpp**. See halli värvi, kõhu pealt tumedama triibuline lind paistab silma kartmatu käitumise, pideva tiibadekehendamise ning väikeste, kärbsenäppidele omaste putukapüüdmise-lennuringide poolest. Veel on hall-kärbsenäpile omane suur leidlikkus pesapaiga valikul. Vana lillevaas suvila seinal, aknalaud, seina najale toetatud luud või reha, talvest rippuma ununenud linnutoidumaja – kõik sobib pesaaluseks. Suur laulja ta pole, teeb ainult pst ja pst.

Tõelist värvikirevust saate nautida siis, kui aeda õunapuu otsa sätib ennast pesitsemise ohalindude paar. Oma puna-valge-musta peaga

Põldvarblase tunneb ära pruuni põselaigu järgi.

Koduvvarblane on aktiivne ning nutikas, vahel isegi jultunud.

Rasvatihane on tihaste seas kõige suurem.

Sinatihast kutsutakse sinise mütsikese järgi ka tudengiks.

160 cm **740 € + km**
180 cm **800 € + km**

Naturaalsest puidust kumblustünn siseahjuga

Kõik võimalik ja vajalik kuulub komplekti.

• võimalik lisada mullisüsteem hinnaga **345 € + km**

2,3 m **1950 € + km**
2,8 m terrassiga **2100 € + km**
4,0 m kahe ruumiga, terrassiga **2450 € + km**

Tünnisaun kuusepuust, Harvia keris ja korsten, eri suurused, ühe ja kahe ruumiga

(pildil terrassiga saun). Tünnisaun on kohe kasutusvalmis. Sauna väikse kaalu tõttu on selle asukohta lihtsate vahenditega võimalik muuta (sõltuvalt suurusest 500–1200 kg).

1200 € + km

Kumblustünn plastsisuga 185 cm

Lihtne hooldada ja mugav kasutada. Tugev 8 mm plastsisu ja -kaas.

• võimalik lisada mullisüsteem hinnaga **450 € + km**

150 cm **860 € + km**
160 cm **870 € + km**
180 cm **890 € + km**

Välisahjuga kumblustünn

(pildil koos mullisüsteemiga).

Võimalik teha eri suuruse ja kujuga (pildil kandiline). Ahi ei võta tünni sees ruumi ja välisahju on mugavam kütta.

• mullisüsteem **345 € + km**

Pakume ka eri suuruse ja kujuga käsitööna **vilditud saunamütse**. Hinnad **15–18 € + km**

Valmistame veel erineva mõõduga soolamis-hapendamistünn, leivaastjaid, palisid, toobreid ja lillepotte.

Puunõu OÜ on Eesti kõige vanem ja suuremate kogemustega tünnitootja.

Lisaks kumblustünnidele ja tünnisaunadele valmistame leivaastjaid, soolamis-hapendamistünn, lillepotte, tünnmööblit jne.

tel 524 9315, 505 6074 • puunou@hotmail.ee • www.puunou.ee

Ohakalinnud pakuvad oma värvikirevusest papagoidele tõsist konkurentsi, nende sulestiku toonid on vaid palju maitsekamad.

Hall-kärbsenäpp on pesakohtade valikul väga leidlik.

on ohakalind kahtlemata Eesti linnumaailma kaunitar. Tema jääb küll juba esimesel nägemisel meelde!

Pesitsemisabi lindudele

Muidugi on inimeste läheduses ja aias pesitseda võivaid värvulisi palju rohkem, kui siin nimetatud. Ka ülejäänud linnud toidavad oma poegi putukatega, keda korjatakse pesale nii lähedalt kui võimalik – pojad on ju lausa täitmatud.

Seega on pesitsevad linnud aiapidajale väga kasulikud. Pesitsusvõimalusi luues saab majaümbruses elavate lindude hulka suurendada. Kõige lihtsam on linde meelitada pesakaste üles pannes. Neid võiks olla mitmes suuruses – üürilisedki on ju eri suurusega. Pesakastide valmistamise kohta leiate teavet Eesti Ornitoloogiaühingu kodulehelt www.eoy.ee.

Lindudele meeldivad väga ka elupuud ja kuu-sehekid. Tihedamad pöösastikudki – enelatest või kurdlehisest roosist – on teretulnud. Suured puud pakuvad lindudele nii toitu kui varjevõimalusi. Oma aeda ning koduümbrust teadli-

Must-kärbsenäpp on suluspesitseja.

kult kujundades võite sinna meelitada näiteks talviselt toidulaualt tuttavaid rohevinte, aga ka lõputu lauluga pöösalinde.

Häälekas, suur ja tark

Viimaks veel ühest laialt levinud linnust – hallvaresest. Maal on peaaegu kõigil majapidamistel oma koduvares. Selline, kelle pesast paistavad kätte strateegiliselt tähtsad kohad – koera kauss ja kanade sööginõu.

Ta kontrollib üle mahapandud oad ja hernerid – kas on juba juured all? Ja maitseb üle värsked sibulapealsed. Neid varese kalduvusi saate edukalt kontrolli all hoida katteloori kasutades.

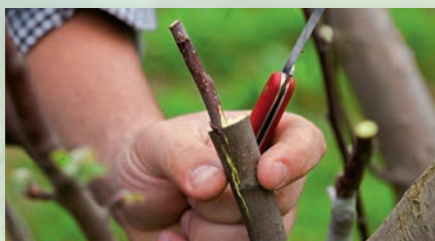
Kuid koduvares ajab ka ära teised varesed ja muud võõrad suured linnud.

Varesed on väga targad. Mäletan lugu varesest ja kolmest leivakäärust. Kõigepealt võttis lind ühe kääru noka vahele. Siis teise. Kui kolmandat tahtis võtta, kukkusid kaks esimest maha. Selle peale keeras vares pea viltu ja vaatas. Siis tõstis kõik kolm tükki üksteise otsa ning võttis need korraga noka vahele. Kas pole taibukas?

Internetist lugesin loo Emajõeel jäätükkide peal lusti sõitvatest varestest. Aga kõige parema loo rääkis naabrinaine, kes väitis nimelt, et nende vares saab jutust aru. Tema andis iga päev küülikutele keedukartuleid. Vares istus jänkupuuri katusele ning sai ka kartuli. Lendas sellega ära nurga taha ja tuli varsti tühja nokaga sama koha peale tagasi. Selle peale ütles naabrinaine: “Sina said juba! Täna rohkem ei saa!” Ja vares lendas minema.

Sellest esimesest kaunist kevadisest linnulaulu täis varahommikust võib alguse saada uus harrastus – lindude vaatlemine. See on tõeliselt meeldiv tegevus nii silmale kui kõrvale. Pealegi on tegu elukestva õppega – alati leidub linde, keda veel ei tunne. Oma koduaed on just paras koht suliste naabritega tutvuse tegemiseks.

Kui teil on aga taibukas koduvares, kellega on ette tulnud toredaid juhtumeid, kirjutage ja jagage neid Maakoduga. Parima loo jutustaja saab auhinnaks autori autogrammiga Fred Jüssi “Linnuaabitsa” ja raamatul on ka linnulauluplaat vahel. ✨

SIRJE TOODING

Taimede paljundamine

Maalehe Raamat

Taimede paljundamine

SIRJE TOODING

Paljundamine on soodne ja lihtne võimalus uute taimede saamiseks. Maalehe "Taimede paljundamise" raamat keskendub erinevatele viljapuude ja marjapõõsaste, aga ka ilupuude ja -põõsaste paljundamise tehnikatele: seemnete kogumine ja külv, eri liiki võrsikute tegemine, juurevõsude varumine, tütartaimede, pistokste, haljas- ja juurepistikutega paljundamine, jagamine ning pookimine. Kirjeldatud võtteid võib muidugi katsetada ka teistel taimedel.

Maalehe kurgiraamat

PRIIT PÕLDMA

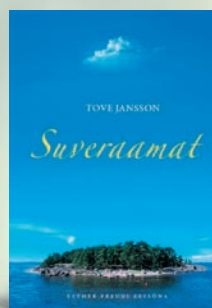
„Maalehe kurgiraamat“ antakse ülevaade kurgi kasvatamisest nii avamaal kui ka katmikalal. Käsitletakse kurgi kasvutingimusi, sorte, taimede ettekasvatamist, istutamist ja kasvuaegset hooldamist, taimekahjustajaid ning nende tõrjet. Eeskätt on raamat suunatud koduaias ja väiksemal tootmispinnal kasvatajale. Kaubanduses pakutavate sortide hulgast on valitud välja eelkõige uuemad ning haiguste suhtes vastupidavamad sordid.

Maalehe väike kevadseeneraamat

AIN RAITVIIR
VELLO LIIV

Paljud seenesõbrad ei teagi, et seenehooaeg kestab peaaegu terve aasta, eeskätt lumeta sooja talve puhul. Nii ei tunne paljud seenehuvilised veel kuigi palju kevadseeni, ehkki nende hulgas on tegelikult mitmeid väga häid söögiseeni. Et aga seeni toidus tarvitada, peab neid eksimatult tundma. „Maalehe väike kevadseeneraamat“ tutvustabki pildi ja sõna abil 45 sagedamini esinevat ja lihtsamini määratavat seeneliiki, mida juba alates varakevadest metsa otsima võib minna.

Suveraamat

TOVE JANSSON

Elatanud kuntsnik ja tema kuueaastane lapselaps suvitavad pisikesel Soome lahe saarel. Tasapisi kohanevad nad teineteise hirmude, tujude ja iseseisvuspuhangutega. Tekib ja tugeneb armastus, mis hõlmab mitte ainult suveelanikke, vaid ka saart ennast koos kõigi samblaste kivide, kõverate mändide ja ettearvamatu merega. Napi huumori ja tarkusetaradega pikitud „Suveraamat“ on täiuslikult elujaatav raamat. Tove Jansson on siia pannud oma isiklikke kogemusi lõpututest saaresuvedest.

Okasroosike

VENNAD GRIMMID

„Okasroosike“ on vendade Grimmide muinasjutt kuningatütrest, kes endale värtnaga sõrme torgates nõiduse tahtel saja-aastasesse unne vajub.

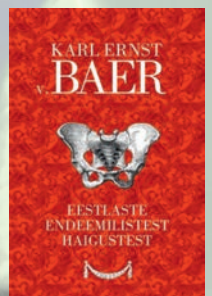
Muinasjuttu on illustreerinud Siima Škop.

Elena

JOEL HAAHTELA

„Elena“ on igatsusest kantud imekaunis jutustus üksildasest mehest, kes kohtab ühel päeval pargis mõistatuslikku naist. Mehele tundub, et ta on naist tundnud juba kaua, kogu elu. Kuigi see on muidugi liialdus. Vähehaaval saab too naine mehe kinnisideeks. Suveks lahkub naine linnast, mees järgneb, kuid kaotab ta pikaks ajaks silmist. Sügise saabudes taipab mees, mis teda selles naisel nii jäägitult lummanud on. Ja siis nad kohtuvad. Kohtuvad vaid korra.

Eestlaste endeemilistest haigustest

KARL ERNST
VON BAER

„Pärast sügistoid polegi eestlastel miskit muud teha, kui pimedatel talveõhtudel end kurguauguni rasvast sealihaga, mooritud hapukapsaid, musta leiba ning muud raskestiseeditavat kraami täis vitsutada, pääle üliohtuasti põletatud viina ja kanget koduõlut juua, pärast seda ent ühetoonilist laulujoru venitada ja veidramoelist jõnktantsu tammuda.“

Kevadine

roheline taldrikul

Tekst Küllike Varik
Fotod Sven Arbet

Igal kevadel tasub loodusest korjatud taimedest tehtud roheline road taas taldrikule sättida.

Uute ja huvitavate toiduainete ülekülluse tõttu võivad meil looduslikult kasvavad taimed kergesti unustusse vajuda. Mõned ütlevad, et nemad "maltsa" küll süüa ei taha, kuigi just umbrohtudest võib kevadel saada vajalikke vitamiine jm väärtuslikke toitaineid. Tuntumad

taimed, mis meie loodusest tasub nüüd kööki tuua, on muidugi karulauk, hapu oblikas, nõges, võilill, nurmenukk, malts ja merikapsas.

Väärtuslik köhutäide

Karulauku ja haput oblikat kasvatatakse lehtköögiviljana juba paljudes koduaedadeski. Jaapanlased on aretanud võilillesorte. Meie põhjanaabrid soomlased kasvatavad aga järjest rohkem spinatit. Noored kevadised lehed on kõige maitsvamad.

Lahtine spinati-singipirukas

KIIRE LEHTTAINAS

- 100 g võid või küpsetusmargariini
- 2 dl nisujahu
- 1/2 tl soola
- 60–80 ml külma vett, kuhu lisage söögiäädikat, et oleks õrnalt hapukas maitse

TÄIDIS

- 100 g spinatit
- 50 g sibulat
- 100 g suitsupeekonit

- 50 g sinihallitusjuustu
- 2 muna
- 200 ml 35% rõõska koort
- 200 g hapukoort
- soola

Sõeluge jahu kaussi, lisage sool, toasoe või ehk siis küpsetusmargariin.

Sõrmitsege jahu võiga sõmeraks massiks. Valage hapukas vesi sõrmitsetud massile, segage sellest ühtlane mass. Pressige tainas kokku, kuid ärge sõtkuge seda liiga kaua. Asetage tainas vähemalt pooleks tunniks külmkappi.

TÄIDIS

Peske spinat, eemaldage varred, tükeldage ja blanšeerige. Koorige sibul ja hakkige kuubikuteks. Tükeldage suitsupeekon ning praadige peekon ja sibul pannil. Klopige munad, lisage rõõsk koor ja hapukoort. Rullige tainas ümmarguseks ja vooderdage ümmargune (24cm) vorm tainaga. Jaotage spinati-sibula-singitaidis tainale. Murendage peale sinihallitusjuust. Valage muna-kooresegu ühtlaselt vormi, täidis võiks olla sellega kaetud. Küpsetage 175kraadises kuumuses 40 minutit. Serveerige soojalt.

Karulaugupesto

- 100 g karulauku
- 50 g piinia- või seederänniseemneid
- 1–1,2 dl oliiviõli
- 50–70 g riivitud parmesani või muud kõvemat juustu (nt Valio Forte)
- soola ja pipart maitse järgi

Karulauk on hea maitse- ja salatitaim, eeterlike õlisid sisaldaval karulaugul on söödavad nii lehed, varred, sibulad kui ka õied.

Peske karulaugulehed, kuivatage ja eemaldage pikad varreotsad. Lõigake lehed väiksemateks tükkideks. Röstige piinia- või seederänniseemned kuival pannil kuldseks ja jahutage maha. Valage tükeldatud karulauk, röstitud piiniaseemned ja 1/2 osa õlist blenderisse ning püreestage. Nüüd lisage vähehaaval ülejäänud õli, sellega saate pesto paksust timmida. Riivige parmesan või muu kõva juust peene riiviga. Lisage riivitud juust segule ning maitsestage soola ja musta pipraga. Soovi korral võite lisada ka suhkrut. Juhul kui keegi soovib veelgi tugevama maitsega pestot, lisage natuke küüslauku.

Pestot võib kasutada salati- ja pastakastmes, see sobib ka teiste toitude maitsestamiseks. Kodune pesto säilib kinnises nõus külmkapis umbes nädal aega.

Lehtkõogiviljad on aedviljadest kõige toitainerikkamad. Lehti võib nimetada taime kopsudeks. Need sisaldavad klorofüllit ja lehti süües toetame ka oma kopsu. Tervislike taimede söömine parandab ka tuju – on ju roheline kevade, uuenemise ja lootuse värv.

Toitainetest on lehtkõogiviljades palju rauda ja kaltsiumi – mida tumedam roheline, seda rohkem rauda! Tänu sellele, et lehmad on rohusööjad, saame kaltsiumi ka piimast. Veel saame magneesiumi, kaaliumi, fosforit, tsinki, C-vitamiini

Hapuoblikasupp

- 1,5 l vett
- 500–700 g suitsuseakonti
- 200–300 g hapusid oblikaid
- 30 g riisi
- 1–2 porgandit
- 1 keskmine sibul
- 1–2 sl õli
- 2–3 muna
- soola ja suhkrut
- loorberilehti ja musta terapipart
- hapukoort serveerimiseks

Pange kondid külma veega keema, eemaldage vaht ja keetke liha poolpehmeks. Lisage riis. Koorige porgandid ja sibul, tükeldage need ja kuumutage õlis läbi. Lisage kuumutatud maitsekõogivilja supile. Maitseks lisage loorberilehti, musta terapipart ja soola. Eemaldage supist kondid, lõigake kontidelt liha ning pange see supi sisse tagasi.

Peske hapud oblikad ja lõigake ribadeks. Lisage need supile ja keetke veel mõni minut. Maitsestage leent vajadusel veel soola ja suhkruga. Enne serveerimist eemaldage loorberilehed ja terapipar. Keete munad ja hakkige peeneks. Muna võib lisada ka suurte tükkidena. Serveerige suppi hakitud keedumuna ja hapukoorega.

Sama retsepti võib kasutada ka spinati- või nõgesesupi valmistamisel. Mitut lehtkõogivilja võib ka ühes leemes koos kasutada.

Kohevad nõgesepannkoogid

Nõges on väärt ravimtaim, kuid teda saab nii värskelt kui kuivatatult kasutada ka suppidest, kastmetest ja leivas. Söögikõlblikud on kevadised noored võrsed.

- 2 dl nisujahu
- 2 muna
- 3–4 dl hapupiima, petti või keefirit
- 1 dl blanšeeritud nõgesemassi
- 1 tl soola
- 0,5 tl söögisoodat
- praadimiseks õli
- serveerimiseks keedist või hapukoort

Blanšeerige nõgeseid lühikest aega kuumas vees. Jahutage. Purustage nõgesed blenderis vähese koguse vedelikuga.

Eraldage munavalged kollastest. Lööge munarebud lahti, lisage vedelik ja nõgesemass ning segage ühtlaseks. Lisage sõelutud jahule sool ja söögisooda ning see omakorda pidevalt segades massile, et tekiks ühtlane tainas.

Vahustage munavalged tugevaks vahuks ning lisage siis vaht tainale, samal ajal seda õrnalt alt üles segades.

Praadige õlis madalal kuumusel lusikapannkoogid. Serveerige soojalt keedise või hapukoorega.

kasulik luudele ja tugeva antioksidandina ka immuunsüsteemile.

Rohelised road valmivad kiiresti ja lihtsalt. Kõige tervislikumad on need värskelt. Tolmust, mullast vms puhtaks pestud lehed vuritage salativurris kuivaks või laske liigne vesi neist sõelal välja nõrguda. Lehti võib ka majapidamispaperiga kuivatada.

ja B₉-vitamiini ehk foolhapet. Lehtkõõgiljad sisaldavad ka rasvas lahustuvaid A-, E- ja K- vitamiine ning kiudaineid.

Klorofüllil toel tegutseb meie seedetraktis kasulikke baktereid, kes aitavad vähktõbe eemal hoida.

Roheroogadel on ka puhastav toime ning nad toetavad maksa ja neerude talitlust. Mida mõruma maitsega, nagu näiteks võilill, seda parem maksa toniseerija. Kõik söödavad rohtaimed on ka head verepuhastajad.

Antiikajal hinnati hapu oblika seedimist soodustavat mõju: happeküllus kiirendab toidu seedimist maos. Haput oblikat saab kasutada suppidest, salatitest, pirukatäidistest ja ka maitsetaimena. Kui käiku läheb suurem kogus oblikaid, tuleks neid esmalt blanšeerida, et eemaldada liigne oblikhape.

Oblikhappega liialdamine võib tekitada ainevahetusprobleeme, näiteks organismist kaltsiumi välja viia. Seepärast võiks hapusid oblikaid süüa koos kaltsiumirikaste piimatoodetega, kaunviljadega ja kalaga. Kultuursortide lehtedes on oblikhappe sisaldus väiksem kui looduses kasvaval hapul oblikal.

Miks süüakse mujal maailmas nii palju spinatit? Spinat on hea seedimisele, südamele ja veresoonekonnale. Spinat aitab isegi kaalu langetada, ta neutraliseerib naatriumi kahjuliku mõju, on

Kuuma ja külma mõju

Kui on plaanis keetmine, pange värsked kraam alati keevasse vette, et sedasi paremini säilitada vitamiine. Keetke nii vähe, kui saab, piisab 2–5 minutist. Pikaajalisel kuumutamisel kaotavad lehed nii oma isuäratava värvi kui maitse, seepärast lisage neid valmivale roale alati lõppjärgus.

Kui te ei kasuta lehti kohe ja soojalt, võiks need pärast mõneminutilist keetmist panna külma jäävette. Sedasi säilib ilus erkroheline värv. Samuti on töödeldud enamik sügavkülmutatud kõõgiljadest.

Kui ostate sügavkülmutatud spinatit, saab selle üles sulatada väga lühiajaliselt kuumutades.

Nõgest tuleb kindlasti mõni minut keevas vees blanšeerida – siis saate taime töödelda nii, et ta teid ei kõrveta.

Kahjuks ei saa kergelt keetes säilitada hapu oblika ilusat rohelist värvi, sest hapete tõttu muutub värv kuumas vees kohe pruuniks.

Kuna rasvas lahustuvaid vitamiine omastame paremini koos rasvainetega, lisage keeduveele veidi õli või piserdage seda valmis roale. Kui kasutate toitu maitsestades sidrunit, laimi või palsamiädikat, saate toidust kaltsiumi paremini kätte.

Võimalusel kasutage toiduks alati värsked taimi. Ja pidage meeles, et külmkapis, näiteks niiskesse majapidamispaperisse keeratud lehtedes, säilivad vitamiinid paremini kui lauavaasis valguse käes. ✱

ALATI VÄRSKE JA KVALITEETNE!

Ragneta

„Kokandushuvilisena eelistan värskest toorainest valmistatud toitu! Parimat broileri-, kalkuni- ja pardiliha valikut selleks pakub Rannamõisa.“

Ragne Värk, linnuliha blogija

Vaata ka facebook/Rannamõisa-Linnuliha

RANNAMÕISA
LINNULIHA EKSPERT

Palju häid retsepte linnulihast leiad www.linnuliha.ee

MAI *sündmuste kalender*

- 1. mail on kevadlaat Kuusalus ja Eesti Vabaõhumuuseumis.
- 1. mail on suurjooks ümber Viljandi järve.
- 1. mail on Sillamäel tantsufestival "Stiilivisioon".
- 2.–4. maini on Tartus autorilaulufestival "Mailaul", 3. mail on Tiigi seltsimajas vokaalansamblike päev.
- 3. mail on Avijõe kanuuretk, sõidetakse Avinurmest Peipsile. Teave www.pakmtty.ee.
- 3. mail algab Nelja Kuninga Tee jalgrattamatk Padiselt Paidesse ajaloofestivalile "Aegade tuuled".
- 4. mail on Paides selle jätkuna kuningate vastuvõtt laululaval, vanavara- ja käsitöölaad, talutoiduturg ja õpitoad. Näeb sepatööd, kuuleb ajastuomast muusikat, saab maitsta kuningriikide kööke ja rahvussööke. Kl 20 vabaõhuetendus "Kuningate aeg - 16.-17. sajandi verised sündmused Eestis ja Paides".
- 3. ja 4. mail on Siguldas 10. Läti taimeparaad. Teave www.staduparade.lv.
- 3.–5. maini kestab Rāpinas Eesti I mälumängufestival.
- 4. mail kl 10 algab Tõstamaa vallas Merilaiu puhkekülas "Kalakarikas 2013" - kalapüügivõistlus aerupaatidel.
- 4. mai on üleriigiline "Teeme ära!" talgupäev - talgud Palamusel, Valgeranna terviserajal jpt paikades.
- 4. mail on Jõhvis Ida-Virumaa rahvatantsupidu.
- 4. mail on kevadlaat Narva linnuses ja Tartus.
- 4. mail on Viljandi tänavasõit ja 5. mail Mulgi rattamaraton. Teave www.rattaklubi.ee.
- 4. mail on Paides kvartetikonkurss "Kuninglik nelik".
- 4. mail on Hiiumaa suur seklussõit ja Ungru krahvi aarde otsing. Teave www.hiiumaa.eu.
- 4. mail on Põlva kultuurikeskuses Kagu Kabujalakõsõ sünnipäevakontsert.
- 4. mail on rahvusvaheline maadlusturniir "Kehtna liud". Kullamaal on 26. maijooks.
- 5. mail on Obinitsas ja Värskas setu lihavõtted. 5.–15. maini Värskas setu muuseumis "Seto pitsi päevad".
- 5. mail on Kurgjal talgupäev, laat on Neeva Aias Pärnumaal. Teave www.neevaed.ee.
- 5. mail on pankranniku ekstreemmatk (Toila-Sillamäe-Toila Motovilla).
- 5. mail joostakse 42. Palamuse maratoni.
- 5. mail perede rattaretk Türi maastikukaitsealal.
- 6. mai on Setumaal püha suurmärtri Georgiuse nimepäev. Vt www.visitpeipsi.com.
- 8. mail kl 17 on Tartus Baeri majas Eesti Maaülikooli kolmapäevalugude sarjas Hardi Tulluse loeng "Mets kui keskkond ja ressurs".
- 8.–9. mail on Ülenurme muuseumis endisaegset maaharimist tutvustav "Ader mulda, seeme kulda".
- 8.–11. maini on Meremäel roosifestival - teemaks roosimotiiv käsitöös. Teave www.visitpeipsi.com.
- 9. mail on Türil lasteaedade lillejooks.
- 9. mail on Öisu mõisa peahoones konverents "Mõisapargist taluaeda".
- 9. mail on Pärnus Euroopa päeva jalgrattaorienteerumine teemal "Ajaloolised arhitektuuristiilid".
- 9. mail on lastepäev Soera talumuuseumis.
- 9.–12. maini on Tartus kirjandusfestival "Prima Vista".
- 10. mail tähistab põllumajandusmuuseum Ülenurmel emadepäeva. Suur emadepäevakontsert on Märjamaal.
- 10. mail avatakse KUMU kunstimuuseumis näitus "Aegade järjeelu", mis uurib aia ja pargi kui inimese kujundatud looduse kohta ja toimimist.
- 10. mail on Tuhu rabas loodusõhtu.
- 10.–11. mail on Tartus messid "Turism 2013", "Ilumess 2013" ning "Aia- ja lillemess 2013". Teave www.tartunaitused.ee.
- 10.–12. maini kestab roheliste 25. rattaretk "Kuidas elad, Pandivere?". Teave www.rattaretked.ee.
- 10.–12. maini kestab "Luige kevad". Teave www.luigelaat.ee.
- 11. mail on talgud Järvamaal Albu vallas A. H. Tammsaare muuseumi kultuurihiies.
- 11. maist on Tallinna Linnamuuseumi Lastemuuseumis (Kotzebue 16) vaadata näitus "BeebiBuum".
- 11. mail on Raplas ja Tarvastus käsitöölaad, Kosel kevadfestival, Valka-Valga piiriääre laat ja mailaat Paide kultuurikeskuse juures.
- 11. mail avatakse Kalevipoja laadaga Kalevipoja muuseumi hooaeg. Teave www.kalevipojakoda.ee.
- 11. mail on Alatskivil kevadine perepäev, kl 18 algab Alatskivi lossis "Saksofonide öö".
- 11. mail on Pirital (teave www.piritaselts.ee) ja Türi kultuurimaja pargis rohevahetus, Türil Ultra galeriis avatakse eriotstarbeliste jalgratate näitus.
- 11. mail on Koosal, Märjamaal, Kanepis ja Ahja muuseumi õues kevadlaat.
- 11. mail on Laheda valla laulupidu, Kohilas on "Põnnide paraad".
- 11. mail on Inglise mõisa aidas tikandi- ja pitsipäev Raplamaa rahvarõivaste ainetel.
- 11. mail kl 12 selgub Valgas Säde pargis August Gailiti kuju juures temanimelise novelliauhinna võitja.
- 11. mail on talgupäev Pühalepa vallas Kummistu kalmistul.
- 11. ja 18. mail on Alutagusel karuvaatlus.
- 12. mail on suur emadepäeva kontsert Võru kultuurimajas Kannel.
- 12. mail SEB 31. Tartu jooksumaraton ja Kohtla-Järve promenaadil purskkaevude avamise pidu.
- 12. mail kl 11 algab rohevahetus Viljandimaal Nõrga talus. Teave www.norgatalu.eu.
- 12. mail on Kuressaare kuursaali juures kevadlaat. Ka Lääne-Virumaal Uudekülas on kevadlaat.
- 13.–19. maini kestavad Tartus Karlova päevad.
- 15. mail avatakse Kadrioru pargis taastatud kanalid. Teave www.kadriorupark.ee.
- 15. mail avab uue hooaja ka Põlva Talurahvamuuseum Karilatsis.
- 15. ja 16. mail on Eesti Vabaõhumuuseumis kevadised talupäevad.
- 15.–18. maini kestab Tartus arhailise loomingu festival RegiÖÖ.
- 16.–19. maini on Tallinna Botaanikaaias säntpooliate näitus.
- 17.–19. maini kestab XXXVI Türi lillelaat. Teave www.lillelaat.tyri.ee, 17. mail kl 21 on Türi Veskisillal tantsupidu Kevadjubi.
- 18. mail on Heimtalis käsitöölaad.
- 18. mail on Värskas rohevahetus ja kirbuturg. Teave www.setomuuseum.ee.

18. mail on Vaste-Kuustes talupäev, kevadlaat ja rohevahetus. Teave tel 517 9533.

18. mail on Tõstamaa vallas Lao sadamas RäimeWest.

18. mail avatakse Ülenurmel põllumajandusmuuseumis näitus "Taimede maagiline jõud".

18. mail on XV Rápina laste laulu- ja tantsupidu.

18. mail on kevadepealinna Türi motokross Kihlis.

18. mail on Sillaotsa Talumuuseumi kaasikus XXVI suviste kiigepidu.

18. mail on Pärnus Steineri aias laat "Vanade raamatute uus elu". Mitmel pool Pärnu linnas on rahvusvahelise hansapäeva puhul loengud keskaja teemadel.

18. mail on Eesti Vabaõhumuuseumis, Kukuruse Polaarmõisas, Jõhvi Kindluskirikus, Põlva Talurahvamuseumis, Võrkas Seto Talumuuseumis, Kurgjal jpm muuseumiöö. Hageri muuseumi ümbruses ööorienteerumine.

18. mail on Valgas Lõuna-Eesti meistrivõistlused grillimises.

18. mail on Vilniuses tänavamuusika päev. Teave www.gatvezmuzika.lt.

18. mail on rallisprindi EMV "Narva kevad".

18.–19. mail on Audru valla Neitsiraba külastuskeskuses vöilillefestival.

19. mail on Saare-Tõrvaaugu aiandis rohtsete taimede pookimise õppepäev, Neeva Aias on rohevahetus.

19. mail on Torma vallas Vaiatu külas Jakobsoni talupäev – suur taimede müük.

19. mail on Sagadi mõisas "Taimede lummuse päev" ja näidispulmapidu.

19. mail tähistatakse Kurgjal C. R. Jakobsoni muuseumis suvistepüha.

19. mail on Tarvastus ja Kanepis memme-taadi suvepidu, Mikitamäel on kevadlaat.

19. mail on Palamuse rahvamajas "Hea valla laululaps".

19. mail joostakse Riias maraton Nordea.

20. mail algab Jõgeva linna 75. sünnipäeva nädal. Äratusmängu ja linna eri paigus pakutava hommikukohviga pidu on 25. mail. Järgnevad kevadlaat ja -jooks, rattaralli, rongkäik jpm. Teave www.jogeva.ee.

21.–25. maini kestab Londonis "RHS Chelsea Flower Show". Teave www.rhs.org.uk.

23.–26. maini kestab Viljandis nukuteatريفestival "Teater kohvris".

23. mail on Jalase külas "Ökoturism 20".

23.–25. maini kestab Tartus Indiefest.

24. mail on Rakvere Teatrimäel seniortantsupidu "Tantsime terveks".

24. mail avatakse Tallinnas Tornide väljaku pargis lillefestivali aiad, mis tänavu on teemadel "Aed kui kunstiteos" ja "Tervendav aed".

24. ja 25. mail on Narva linnuses festival Barokksepis.

25. mail jätkub Märjamaa raudteejaamas ürituste sari "Teedevõrk ja post läbi aja". 26. mail õpetatakse samas akende ja uste restaureerimist.

25. mail on Viimsis rannarahva muuseumis taluturu kalapäev.

25. mail on Valgas vanavara- ja käsitöölaat.

25. mail on Lätis Ventspilsis lilleturg.

25. mail on Pärnus hansatarkuste päev. Jõhvis on Ida-Eesti meistrivõistlused grillimises.

25. mail on Palamusel taitlejate suvesimman.

25. mail on Vaste-Kuuste valla laulu- ja tantsupidu.

25. mail on Tamsalus 45. laulu- ja tantsupidu ning mälumäng.

25. mail on tuulekalafestival. Teave www.tuulekala.org.

25. mail on Audru ringrajal rallikrossi EM.

25. mail on Kadriinas kultuuripärandi festival.

25. mail avatakse Alatskivi lossi kontserdiga "Muusa puudutus" suvehooaeg. Teave www.alatskiviloss.ee.

25. mail on rahvajooks Jõhvi-Kohtla-Järve.

25. mail sõidetakse rattamaraton "Paluküla 66". Ahja spordihoones on korvpallipäev "VI Ahja sops".

25.–26. mail on Jäneda aia- ja lillepäevad. Teave www.janedaturism.ee.

26. mail on Haapsalus lillepäev (www.kultuurimaja.ee) ja Neeva Aias roosipäev.

26. mail käib Rapla-Järvakandi teel rullisuvõistlus "Rapla rull", Jõgeval aga pargikavevõistlus.

26. mail on Võrkas suviste käsitöö- ja maalaat. Laat on ka Lihula Linnusemäel.

26. mail on Avinurme kirikupargis laat "Kevadmätas 2013", töötoad, kiriku- ja pargikontsert, Aavo Mägi õpetab sireli- ja viinamarjahuvilisi. Teave tel 552 1331 või info@elulaadikeskus.ee.

26. mail õpitakse Kurgjal C. R. Jakobsoni muuseumis aia-aasta programmis suvelillepeenart kujundama.

26. mail on Järvakandis perepäev "Järvakandi juured", töötoad, kiriku- ja viinamarjahuvilisi. Teave tel 552 1331 või info@elulaadikeskus.ee.

28. mail on Tartus 48. Gustav Sule memoriaalvõistlus kergejõustikus.

28. mail tähistatakse Mikitamäel vanaemade päeva.

28.–30. maini kestavad Hiiumaal Rudolf Tobiase 140. sünniaastapäeva üritused.

31. mail jõuab näitus "Moodne rehemaja. Arhailise ruumi uuestisünd" Eesti Vabaõhumuuseumis.

31. mail on Alatskivi lossis lasteaialiste kooli saatmise pidu.

Juuni

1. juunil on Harjumaal Sadevälja aiandustalus teemapäev "Rododendronid koduaias". Teave www.sadevalja.ee.

1. juunil on Lääne-Virumaal Sõmerul lambafestival, Kärdlas lastefestival ja Moostes mõisapäev.

1. juunil on Pärnumaal Saare-Tõrvaaugu aiandis õppepäev "Viinapuud suvel".

1. juunil kl 14–18 on Uusna külamaja juures Viiratsi valla külade päev. Kultuuri- ja spordiprogramm, kaupleme omatehtud hea ja paremaga jpm. Teave www.viiratsi.ee.

1. juunil on Järvamaal Albu vallas A. H. Tammsaare muuseumis lastekaitsepäev – lapsed saavad tuttavaks vanade talutöödega.

1. ja 2. juunil on Läti suurim käsitöölaat Riia lähedal vabaõhumuuseumis. Teave www.brivdabasmuzejs.lv.

2. juunil on Võhma IV lillepäev. Teave www.vaskanarbik.ee.

Uudiseid ja eelteateid ootab iga kuu 10. kuupäevani toimetaja **Meeli Müüripeal**.
Tel 661 3370, e-post meeli.myyripeal@maakodu.ee.

	Eesti Piirivalve	tema	strontsium	isikukood	Kansas University	K	motokiivreid tootev firma	väävel	Lähis-Ida riik	silma vikerkesta põletik	Norra maakood	Vene automaat		Organization of American States	Aafrika riik, ingl. lüh.	kala elund			
M													Läänemaa vald						
													elekter						
hobuste takistusrada								indiaani keel											
					jalgpunkt astronoomias										suur maakoores või maailmamere osa				
					... sõnum (Piiblist)														
					diameeter		katte	mehe nimi											
					Joined Anti Terrorism Network matemaatiline konstant, 3,14											tegelen isetegevusega			
	kaasaegse inimese probleem	Egiptuse päikesejumal	ometi, siiski	TÜ esimene rektor	käänuliselt kulgema														
H																			
meheniimi					esimest vokaali				imaginaarühik										
					Riigikogu				haridusminister										
aasta		seadeldised suitsu väljalaskmiseks tn Tallinnas												amper	Hispaania abstraktsionist	tehing	naisenimi	rohttaim	iridium
vakku, pilusse							Independent Evaluation Office	... imelamp	naisenimi										
United Artists			liiter	lõhkekeha pörkamine pinnalt	Eesti Energia juht	õiekogum								meheniimi					
														Eesti Pank					
S																			ehk
karamelli-Sokolaadist valmistatud küpsetis																			
uraan		tulu	populaarne Vene multikas					näidiss-ovhoostehnikum											
märgala					... kaart			hommikuvalguses											
								e-noot											
	Linn Kirgisias				Hollandi lennukompanii	saar Soome lahes			üllatushüüd										
	lauseliige								graafik										
Arstlik Tööeksperitsi Komisjon					puhang	Jaapani münt								tonn	tennisist				
välis-valgusti										Eesti Autovedajate Assotsiatsioon Liikluseeskiri									
A																			
sina				kodumasinad tootev firma															

Lahendusi ootame 21. maiks aadressil:

Maakodu, Narva mnt 13, 10151 Tallinn, e-posti teel kristel.kirss@maakodu.ee

Lisage vastuse juurde ka oma selle numbriga lemmiklugu.

Õigete vastuste vahel loosime välja raamatu!

AVANT laadurid

AVANT TECNO OY (Soome) on maailma juhtiv, omakaalult alla 2000 kg kaaluvate kompaktladurite valmistaja. Laadureid müüakse suure eduga kõikjal maailmas ning ka Eestis on tänaseks kasutusel 600–700 AVANT laadurit väga erinevates töövaldkondades. Masinad valmivad Soome tehases, läbides range ja põhjaliku kvaliteedikontrolli. Komponentidena kasutatakse vaid parimaid.

AVANT on väikelaadurite tootearenduses teerajaja ja konkurentidele kättesaamatu. Tänu intensiivsele tootearendusele, põhjalikule kvaliteedikontrollile, laiale mudelivalikule ja uudsele tehnoloogiale on AVANT laaduritest saanud klass täiesti omaette masinaid, millele ei suuda konkurentsi pakkuda Hiinas, Poolas, Itaalias või arengumaades valmistatud õnnetud analoogid ja AVANT vanema põlvkonna ebakvaliteetsed koopiad. Intensiivne tootearendus ja pidev koostöö klientidega masina arendamise osas, töökindlus, laitmatu hooldus ja varuosade kättesaadavus on argumentid, mis tagavad laadurite suure müügiedu.

Teerajaks selles masinaklassis on mitmeid innovatsiooniuhindu üle maailma pälvinud AVANT laadurid, mis on loodud tõsiseks töötegemiseks

koostöös professionaalsete ja nõudlike klientidega. AVANT laadurite edu näitab seegi, et enamik konkurente üritab järgida just AVANT laadurite tootearendust ning pakkuda analoogseid lahendusi.

Tänu masinate universaalsusele, töökindlusele ja kasutamislühtsusele kasutavad ka Eestis AVANT laadureid väga paljud haljastus- ja ehitusfirmad, kinnisvarahooldusettevõtted, hotellid, turismitalud, vallad, linnad, põllumajandusettevõtted, kalmistud, aiandid, talupidajad, maakodude omanikud, eraaiapidajad jne.

AVANT laadureid on mitmeid mudeliseeriaid: 200, 300, 400, 500, 600 ja 700 seeria masinad. Mudelivalik on lai, masinaid leiab väga erinevaks otstarbeks. AVANT laadurite põhilisteks konkurentsieelisteks on masinate universaalsus (tänu väga laiale töövahendite valikule), töökindlus, kerge kaal, suur jõudlus ning kasutamise lihtsus.

- Konkurentsilt enim müüdud väikelaadur ka Eestis.
 - Lai mudelivalik masinaid alati kohapeal esinduses Sael.
 - Lai valik kvaliteetseid töövahendeid alati kohe saadaval.
 - Valmistatud Soomes.
- Vt: www.avanttecno.com
- Originaalne AVANT.
 - Üle 600 müüdud laaduri Eestis.

AVANT laadurite maaletoomise, müügi ja hooldusega tegeleb AS SAMI müügiosakond: Harjumaa, Saue, Tule 20, lisainfo tel 670 9040, müügijuht 528 2732 või sami@sami.ee.

Klientide paremaks teenindamiseks on ettevõttel eraldiseisev AVANT laadurite müügihall koos hooldus- ja varuosade üksusega. Kohapeal on alati kohe saadaval lai valik masinaid ning töövahendeid. Hoolduse ja varuosade võrgustik katab terve Eesti. Müügihall avatud E–R 8.00–16.30.

SAMI
MASINAKESKUS
www.sami.ee

TAMREX

KVALITEETSED TAMREXI TOOTED MÕISTLIKU HINNAGA!

TAMREX
hall tööjakk
art 670-1804

59.- €

TAMREX
Hi-Vis tööjakk
art 675-6618

72.- €

TAMREX
Hi-Vis
tööpüksid
art 676-6618

62.- €

TAMREX
hall poolkombe
art 672-1804

74.- €

TAMREX
must tööjakk
art 673-0404

62.- €

TAMREX
tööpüksid
art 674-0404

58.- €

TAMREX
turvakingad
art B118T

75.- €

Tamrexi tooteid iseloomustavad hea materjalide valik, toodete kasutusmugavus, funktsionaalsus, nutikus ja orienteeritus detailidele. Mõistliku hinna ja kõrge kvaliteedi taga on aastatepikkune pühendumine kliendi vajaduste kaardistamisele ja parimate lahenduste leidmisele. Tamrexi oma tootesarjast leiab head hinda ja kvaliteeti hindav klient töökindad, tööriided ja tööjalanõud, aga ka mitmed isikukaitsevahendid, suitsuandurid, efektiivsed tulekustutid, tuletekid, esmaabikomplektid jpm.

Hinnad sisaldavad käibemaksu 20% ja kehtivad kuni 31.08.2013 või kuni kaupa jätkub!

TAMREX OHUTUSE OÜ

Tel 654 9900 Faks 654 9901 e-post: tamrex@tamrex.ee www.tamrex.ee

TALLINN Laki 5, Pärnu mnt 130, Katusesepäpi 35 | TARTU Aardla 114, Ringtee 37a | PÄRNU Riia mnt 169a, Savi 3 | RAKVERE Plikk 2 | VIILJANDI Riia mnt 42a | JÕHVI Tartu mnt 30 | VÕRU Piiri 2 | VALGA Vabaduse 39 | NARVA Tallinna mnt 19c | HAAPSALU Ehitajate tee 2a | PAIDE Plikk 2